

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ASKERİ TARİH ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**TRABLUSGARP HARBİ SIRASINDA
ÇANAKKALE BOĞAZI SAVUNMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ENES SEYHAN

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. BARIŞ BORLAT**

ÇANAKKALE - 2023

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ASKERİ TARİH ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**TRABLUSGARP HARBİ SIRASINDA
ÇANAKKALE BOĞAZI SAVUNMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Enes SEYHAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Barış BORLAT

Çanakkale - 2023

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Enes SEYHAN tarafından Doç. Dr. Barış BORLAT yönetiminde hazırlanan ve 16/11/2023 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Trablusgarp Harbi Sırasında Çanakkale Boğazı Savunması**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Askeri Tarih Araştırmaları Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Barış BORLAT
(Danışman)

.....

Prof. Dr. Burhan SAYILIR

.....

Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY

.....

Tez No : 10587999

Tez Savunma Tarihi : 16/11/2023

Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL
Enstitü Müdürü

.././2023

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Enes SEYHAN
16/11/2023

TEŞEKKÜR

Çalışmanın ilk adımından itibaren bana her türlü desteğini sunan, son derece faydalı tavsiye ve yönlendirmelerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Barış BORLAT'a Őükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmam esnasında beni her zaman destekleyen, bana evlat sevgisini sunan sevgili eşim hayatımın anlamı Mevlüde'ye, çalışma boyunca bazı zamanlar ilgilenemediğim canım evlatlarım; oğlum Taha ve kızım Hifa'nın gözlerinden öperek Őükranlarımı sunarım. Beni her koşulda destekleyen, üzerimde hiçbir zaman ödeyemeyeceğim maddi ve manevi hakları olan babama ve anneme teşekkür ederim. Son olarak manen desteğini esirgemeyen canım kardeşime teşekkür ederim.

Enes SEYHAN

Çanakkale, Kasım 2023

ÖZET

TRABLUSGARP HARBİ SIRASINDA ÇANAKKALE BOĞAZI SAVUNMASI

Enes SEYHAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Askeri Tarih Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Barış BORLAT

16/11/2023, 133

19.yy'ın ikinci yarısında siyasi birliğini tamamlayan İtalya, sömürge yarışında Avrupalı Büyük Devletleri'nden geride kalmama endişesi ile hızla sömürge alanları bulmaya çalışmıştır. Bu politika doğrultusunda da Akdeniz havzasında önce Tunus'a yönelmiş ancak Fransa'nın Tunus'u işgali ile ilk olarak Habeşistan'ı işgal etmeye çalışmıştır. Ancak İtalya, 1896'da Adua'da Habeşliler tarafından bozguna uğratılınca yönünü Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki egemenliği altında kalan son toprak parçası olan Trablusgarp'a çevirmiştir.

İtalya, Trablusgarp'ı işgal etmeden önce bölgede işgali kolaylaştırabilmek maksadı ile siyasal, sosyal ve ekonomik birçok girişimde bulunduktan sonra Avrupalı büyük devletler ile de gizli anlaşmalar yapmış, onların da onayını aldıktan sonra Osmanlı Devleti'ne 29 Eylül 1911'de savaş açmıştır. İtalya'daki bazı yöneticiler, bu savaş için askeri bir gezinti havasında geçeceği şeklinde yorumlar yapmıştır. İtalyan askeri birlikleri, Trablusgarp'ın kıyı bölgelerini kısa bir zamanda ve kolay bir şekilde işgal edince savaştan hemen zaferle çıkacağı beklentisi içine girmiştir. Fakat, İtalyan ordusu, gönüllü olarak bölgeye giden Türk subaylarının eğitim verip, organize ettiği yerli halkın direnişi karşısında çıkmaza girmiştir. Bu durum İtalyan ekonomisi üzerinde büyük krizlere yol açarken, İtalyan askerleri açısından da moral ve motivasyonlarının çökmesine neden olmuştur. Bu nedenle İtalya, Osmanlı Devleti'ni barış masasına oturmak zorunda bırakmak için savaşı Akdeniz'e ve Ege'ye yaymaya karar vermiştir. Bu çerçevede Çanakkale Boğazı'na iki defa saldırı düzenlemiştir.

İtalyanların, Trablusgarp Savaşı esnasında Çanakkale'ye ilk saldırıları 18 Nisan 1912 tarihinde olmuştur.

Bu çalışmada, Osmanlı-İtalyan Harbi sırasında İtalyanların Çanakkale Boğazı'na yönelik saldırılarına karşın Osmanlı Genelkurmayı'nın almış olduğu savunma tedbirleri askeri arşiv belgeleri (ATASE) temelinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, İtalya, Trablusgarp Savaşı, Çanakkale Boğazı, Savunma.

ABSTRACT

DARDANELLES DEFENSE DURING THE TRABLUSGARP WAR

Enes SEYHAN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Arts Thesis in Military History Studies

Supervisor: Doç. Dr. Barış BORLAT

16/11/2023, 133

Italy, which completed its political unity in the second half of the 19th century, almost immediately tried to seek colonial areas, with the concern of not falling behind the great states in Europe in colonial race. With reference to the relevant policy, Italy firstly decided to attack Tunisia in the Mediterranean basin, though, by virtue of occupation in Tunisia by the French, the best choice for Italy was invading Abyssinia. However, when Italy was defeated by the Ethiopians in Adua in 1896, it turned its direction to Tripoli, which was the last piece of land under the sovereignty of the Ottoman Empire in North Africa.

In advance of the occupation in Tripoli, Italy had taken various actions in area of politics, society and economy with the view of facilitating the occupation there. Italy made some explicit agreements with other great states in Europe and after getting their approval, they declared war against Ottoman Empire on 29 September 1911. According to some Italian political authorities, the war ought to have been beheld as a military excursion. And when the Italian troops occupied the coastal areas of Tripoli in a short time and easily, they expected that the war would emerge victorious immediately. However, the Italian army came to a deadlock in the face of the resistance by inhabitants that were trained and organized by the Turkish officers went to the region voluntarily. The defeat not only caused major crises on the Italian economy, but also caused the morale and motivation of Italian soldiers to collapse. Therefore, in order to force the Ottoman Empire to make a peace agreement, Italy decided to spread the war to the Mediterranean and the Aegean. In line with this decision, it launched two attacks on the Dardanelles Strait. The first attack of the Italians on Çanakkale during the Turco-Italian War was on April 18, 1912.

In this study, the defensive measures taken by the Ottoman General Staff against the Italian attacks on the Dardanelles during the Turco-Italian War were tried to be evaluated on the basis of military archive documents (ATASE).

Keywords: Ottoman Empire, Italy, Tripolitanian War, Dardanelles Strait, Defense.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1

İKİNCİ BÖLÜM

TRABLUSGARP SAVAŞI ÖNCESİNDE YAŞANAN GELİŞMELER

8

2.1. İtalya'nın Siyasi Birliğini Tamamlaması, Yayılma Arayışı ve İkili Anlaşmalar..	8
2.2. İtalya'nın Trablusgarp'ta Nüfuz Sağlama Girişimleri.....	14
2.3. Bab-1 Ali'nin İtalyan İşgaline İhtimal Vermeyişi.....	20
2.4. Trablusgarp Valisi İbrahim Paşa'nın Görevden Alınması.....	24
2.5. İtalya'nın Harekete Geçme Süreci.....	26
2.6. İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne Ültimatom Vermesi.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABLUSGARP SAVAŞI SIRASINDA YAŞANAN GELİŞMELER VE İTALYA'NIN ÇANAKKALE BOĞAZI HAREKATI

33

3.1. Trablusgarp Savaşı Sırasında Yaşanan Gelişmeler.....	33
3.1.1. Trablusgarp'ın İşgali.....	33
3.1.2. Trablusgarp'ın İşgaline Tepkiler.....	37

3.1.3. Trablusgarp Savunması.....	40
3.1.4. Senusiler ve Yerel Halk.....	46
3.1.5. Yerli Halkın Direnişi Karşısında İtalya'nın Çaresizliği.....	49
3.2. İtalya'nın Çanakkale Boğazı Harekatı.....	51
3.2.1. Savaşın Yayılması.....	51
3.2.2. Osmanlı Devleti'nin Siyasi Girişimleri.....	54
3.2.3. İtalya'nın 18 Nisan 1912 Çanakkale Boğazı Bombardımanı.....	58
3.2.4. İtalya'nın 18 Temmuz 1912 Çanakkale Boğazı Bombardımanı.....	62
3.2.5. Boğaz Saldırısına Tepkiler.....	68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İTALYAN DONANMASININ SALDIRILARINA KARŞI

ÇANAKKALE BOĞAZ SAVUNMASI

4.1	İtalyanların Karaya Çıkarma Yapma İhtimaline Karşın Birliklerin Almış Olduğu Düzen.....	72
4.1.1.	2. Kolordu Komutanlığının Almış Olduğu Savunma Düzeni	74
4.1.2.	Gelibolu Yarımadasında Alınan Savunma Tedbirleri.....	77
4.1.3.	Anadolu Yakasında Alınan Savunma Tedbirleri.....	79
4.1.4.	Bolayır Bölgesinde Alınan Savunma Tedbirleri.....	81
4.2.	Boğazın Savunulmasında Batarya Desteğinin Sağlanması.....	83
4.2.1.	Çanakkale Boğazına Yerleştirilen 10,5 cm lik Ağır Sahra Topları.....	83
4.2.2.	Çanakkale Boğazında Topçuların Almış Olduğu Düzen	84
4.3.	Savunmanın Takviyesi İçin Mantelli Bataryanın Kurulması.....	92
4.4.	Çanakkale Boğazı'nın Mayınlanma Faaliyeti.....	93
4.5.	İkmal ve İaşe Faaliyetleri İle Diğer Hizmetler.....	96
4.5.1.	Çanakkale'deki Birliklerin Asker Bütünlemelerinin Yapılması.....	99
4.5.2.	Silah ve Mühimmat Bütünlemelerinin Yapılması.....	101
4.6.	Projektör Temini Faaliyetleri	103
4.7.	Torpidoların Talim Yapması	105
4.8.	İstihbarat Faaliyetleri.....	106
4.9.	Muhabere Faaliyetleri.....	108
4.10.	Boğazın Geçişlere Kapatılması.....	113

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ

120

KAYNAKÇA 124

EKLER..... I

KISALTMALAR

a.g.b.	: Adı geçen belge
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
bkz.	: Bakınız
BOA.	: Başkanlık Osmanlı Arşivi
Böl.	: Bölüm
ev.	: Çeviren
Ed.	: Editör(ler)
gös. yer.	: Gösterilen yer
Gzt.	: Gazete(si)
MEK.	: Mektepler.
No.	: Numara
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
řD.	: şûrâ-yı Devlet
Ts.	: Tarihsiz
UE.	: Umumi Evrak
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
Vol.	: Volume
Y.y.	: Yayın yeri yok
Y.Y.	: Yazarı yok
yay.	: Yayınları / Yayınlayan

TABLULAR LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Müstahkem mevkiide ateşli silahlar için mevcut bulunan cephane cinsi ve miktarını gösterir cetvel	90
Tablo 2	Çanakkale Boğazı ve Bolayır'da toplar için mevcut bulunan cephane cinsi ve miktarını gösterir cetvel	91
Tablo 3	Anadolu ve Rumeli tarafına yapılan haberleşme hatları için yerleştirilen telefon santrali ve malzemelerini gösterir cetvel	110
Tablo 4	Rumeli tarafına yapılan haberleşme hatları için yerleştirilen telefon santrali ve malzemelerini gösterir cetvel	111

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Trablusgarp Savaşı'nı ve İtalya'nın Osmanlı Devleti'ni barış masasına oturmak zorunda bırakmak için Çanakkale Boğazı hareketlerini anlatan birçok eser mevcuttur. Bu eserlerin tamamına yakınında İtalya'nın Çanakkale Boğazı hareketleri öncesinde yaşanan gelişmeler, savaşın yayılmaması için Osmanlı Devleti'nin siyasi girişimleri ve hareketlerin icrası anlatılmıştır. Ancak İtalyan donanmasının saldırılarına karşın Çanakkale Boğaz savunmasını geniş bir şekilde anlatan eser yoktur. Çalışmamızda, Osmanlı Devleti'nin boğaz savunmasına yönelik almış olduğu tedbirleri Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Arşiv Belgeleri (ATASE) ışığında anlatılmıştır.

Çalışmamızda Genelkurmay Başkanlığı'nın Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi Deniz Harekatı kitabından da istifade edilmiştir. Bu eserde Osmanlı ve İtalyan deniz kuvvetlerinin gücü karşılaştırılıp kuruluş, teşkilat, lojistik, personel ve seferberlik planları hakkında uzunca bilgi verilmiştir. Fakat İtalya'nın Çanakkale Boğazı'na yönelik iki bombardımanı hakkında genişçe anlatılmış olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin almış olduğu savunma tedbirlerinden bahsedilmemiştir. Hale Şıvgın'ın Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri adlı eserinde, Trablusgarp Savaşı öncesi Osmanlı Devleti ve İtalya'nın genel durumu ve savaş hakkında bilgi verilmiştir. Ancak İtalya'nın Çanakkale hareketlerinin anlatılmasından ziyade hareketlerin öncesi ve sonrasında yaşananlar hakkında bir-iki sayfada anlatılmaya çalışılmıştır.

Mirliva Sedat'ın Boğazlar Meselesi ve Çanakkale'de Türk Zaferi adlı kitabında İtalya'nın Çanakkale hareketlerine iki-üç sayfa yer ayrılmışsa da Osmanlı Devleti'nin almış savunma tedbirlerinden bir-iki satırda anlatılmıştır. Sabri Mengül'ün Türk Boğazlarının Tarihi adlı eserinde İtalyan donanmasının Çanakkale Boğazı hareketlerine hiç değinilmemiştir. Necdet Sançar'ın Tarihte Türk-İtalyan Savaşları kitabında Trablusgarp Savaşı'ndan bahsettiği kısımda Çanakkale Boğazı hareketlerine bir-iki paragraf değinmiştir.

Ryan K. Noppen'ın Osmanlı Deniz Harekatı 1911-18 adlı kitabında Osmanlı Donanması hakkında geniş bilgi vermiştir. Fakat Trablusgarp Savaşını anlattığı bölümde İtalya'nın Çanakkale Boğazına yapmış olduğu iki ayrı bombardıman hakkında bir sayfa

kadar yer ayırmıştır. Erhan Başyurt'un Türk Boğazlarının tarihini genişçe anlattığı Ateş Yolu Boğazlarda Bitmeyen Kavga adlı eserinde Çanakkale Boğazı hareketlerine hiç değinilmemiştir. Diğer bir eser ise Süleyman Kani İrtem'in Boğazlar Meselesi adlı kitabıdır. İrtem eserinde İtalya'nın Çanakkale Boğazına yönelik saldırılarından bir-iki sayfa ile bahsetmiştir. İngiliz gazeteci H.C. Sepping-Wright, Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında Hilal Altında İki Yıl adlı kitabında, Çanakkale Boğaz hareketlerine değinmemiş olsa da Trablusgarp Savaşı ile ilgili birçok konuya açıklık getirmiştir.

Sezen Kılıç'ın Trablusgarp Savaşı'nda İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazı Harekatları adlı eseri faydalandığım kaynaklardan bir tanesidir. Kılıç kitabında Türk ve Alman belgelerine dayanarak İtalya'nın hareketlere hazırlık safhaları ve Çanakkale Boğazı hareketlerinin icrası hakkında ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin almış olduğu savunma tedbirlerine değinilmemiştir. Çanakkale Boğazı tarihini konu edinen diğer bir kitap Şemsettin Çamoğlu'nun Çanakkale Boğazı ve Savaşları adlı eseridir. Çamoğlu'nun bu kitabında M.Ö. den başlanarak 18 Mart 1915 deniz savaşları dahil anlatılmış fakat İtalya'nın Çanakkale Boğazı bombardımanına değinilmemiştir. Cemal Tukin'in Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi adlı kitabında Çanakkale Boğazı hareketlerine bir sayfa kadar ancak değinilmiştir.

İsrafil Kurtcephe, İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazını Geçme Teşebbüsleri adlı makalesinde İtalya'nın Çanakkale Boğazı hareketlerine genişçe yer ayırmıştır. Kurtcephe bu makalesinde İtalyanların Çanakkale Boğazına yönelik saldırı girişimlerine karşılık Avrupalı büyük devletlerin desteğini alma girişimlerinden bahsetmiş, boğazların kapatılmasına gösterilen tepkiyi açıklamış, Osmanlı Devleti'nin almış olduğu savunma tedbirlerine değinmemiştir. Nuri Karakaş, Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Harekatı başlıklı makalesinde Osmanlı Devleti'nin Çanakkale harekâtını engellemeye dönük siyasi ve askeri tedbirlerine değindikten sonra ilk Çanakkale hareketini genişçe anlatmış, ikinci Çanakkale hareketini ise bir paragrafta bahsetmiştir. Yine Karakaş'ın konu ilgili bir başka eseri İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Saldırısı'nda Bir Kahraman: Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil) başlıklı makalesidir. Karakaş bu eserinde İtalyan donanmasının birinci Çanakkale Boğazı harekatı sırasında Orhaniye tabyası askerlerinden Onbaşı Yusuf'un yaptığı top atışları ile Osmanlı savunması için yapmış olduğu kahramanlıktan söz edilmiş, Onbaşı Yusuf'un bu atışlarıyla İtalyan

donanmasının bir parçası olan Varesa adlı savaş gemisini batırıp batırmadığını açıklamış, fakat hareketin icrasından bahsetmemiştir.

Şengül Mete, Trablusgarp Savaşı ve İtalya'nın Akdeniz'deki Faaliyetleri başlıklı makalesinde her iki Çanakkale Boğaz hareketi hakkında bir-iki sayfa yer ayırmıştır. Hüsnü Özlü, Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı İtalyan Harbi'nde (1911-1912) Trablusgarp'ın İşgali ve Derne Muharebelerinde Binbaşı Mustafa Kemal adlı makalesinde Trablusgarp'ın işgal süreci ve Binbaşı Mustafa Kemal'in Derne Komutanlığından bahsetmiş, ancak her iki harekattan ise hiç söz etmemiştir. Nurdan İpek Şeber ise Arşiv Belgelerine Göre Trablusgarp Savaşı'nın Osmanlı Topraklarındaki İtalyan Tebaaya Yansımaları adlı makalesinde, Trablusgarp Savaşı'na, bu savaş sebebi ile Osmanlı Devleti'nde İtalya'ya ait malların boykot edilmesine ve İtalyan halkın Osmanlı Devleti'nden sınır dışı edilmesini anlatmış, İtalya'nın Çanakkale Boğaz hareketlerine ise hiç değinmemiştir.

Bir başka makale, Hasan Tefik Güzel'in "Hasta Adam" Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı adlı eseridir. Güzel makalesinde Trablusgarp Savaşı öncesi genel durum, Trablusgarp Savaşı'na ve İtalya'nın Trablusgarp dışındaki mücadelesini anlatmış, ancak her iki Boğaz hareketine bir-iki paragraf yer ayırmıştır.

İspanya şiddetli çatışmalardan sonra Trablusgarp'ı ele geçirmesinin ardından, 1530 yılında İtalya ve Fransa ile çatışma halinde olduğundan Trablus'u Malta Şövalyelerine bırakmak mecburiyetinde kalmıştır. Malta şövalyelerinin yerli ahaliye yönelik yapmış oldukları eziyetleri ve zorbalıkları sonucunda halk, Trablus'a 16 kilometre uzaklıkta olan Tacura'ya sığınmıştır. 1519 yılında Trablusgarplılar kendi vatanlarına tekrar dönebilmek için Osmanlı Devleti'ne bir heyet yollamış ve yardıma ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir. Babiali'de onlarla dillerini konuşabilen Enderun ağalarından Murad Ağa alakadar olmuştur. Babiali, yardım isteğini müspet karşılamış ve beylerbeyi rütbesi verilen Murad Ağa ve emrine verilen bir grup askerle beraber Tacura'ya yollanmıştır. Murad Ağa, Tacura'da Osmanlı idaresini kurmuş ve ardından Trablusgarp'ı ele geçirmek için harekete geçmiştir. Ancak Trablusgarp'a yönelik bu taarruzlardan sonuç alınamamıştır. Babiali bu konuyu

sonuçlandırabilmek maksadıyla Turgut Reis ve Sinan Paşa'yı vazifelendirmiştir.¹ 120 parça gemiden oluşan büyük bir donanma ile Kapudanı Derya Sinan Paşa'yı memur ederken kendisine altın kakmalı bir kılınçla bir Kur'anı Kerim göndermiş ve Trablusgarp alındığı takdirde valiliği kendisine verilmek şartıyla Turgut Reisi sefere katılmaya davet etmiştir. Bu davet üzerine Turgut Reis elindeki 50 parça gemi ile gelip Osmanlı donanmasına katılmış, denizden ve karadan savaşarak kaleyi almıştır. Trablusgarp valiliğine ilk olarak Murat Ağa getirilmiştir.²

Murat Ağa'nın valiliği 1553 yılına kadar devam etmiştir.³ Daha sonra da Turgut Reis bu göreve getirilmiştir. Trablusgarp ilk dönemler, 1553 ile 1603 yılları arasında, Babiali'den gönderilen beylerbeyi tarafından yönetilmiştir. Zamanla şehre uzak mesafede bulunan bu bölgede yeniçeriler daha baskın duruma gelmeye başlamıştır.⁴ Nitekim yeniçeriler 1609 yılında subaylarına ve beylerbeyi Ahmed Paşa'ya karşı isyan ederek, ast rütbeli subaylarından birini Ocak başkanı olarak görevlendirmişlerdir. Süleyman adındaki bu yeniçeri böylece 1711'e kadar devam edecek olan dayılar rejimini başlatmıştır. Sipahi subaylarından olan ve Turgut Reis döneminde Trablus'a yerleşen, Türk korsanının devamından olan Karamanlı Ahmed'in yerli ahali aracılığıyla yönetime taşınması ve divan tarafından desteklenmesine kadar devam etmiştir.⁵

1711 yılında yeniçeri liderlerinden Karamanlı Ahmet Bey, yeniçerilerin de onayını alarak Padişah'a pahalı armağanlar sunarak Beylerbeyilik payesini elde etmiştir. Karamanlı Ahmed Bey Trablusgarp'ı 1745 yılına kadar yönetmiş, vefatının ardından yerine oğlu Mehmet Bey geçmiş ve Osmanlı Hükümeti'nce kendisine Beylerbeyilik verilmiştir. Bu şekilde Trablusgarp yönetimi Padişah namına Karamanlı ailesine geçmiştir. Mehmet Bey'den sonra ise 1745 yılında yerine Ali Bey geçmiştir. Ayrıca Trablusgarp ocağı diğer ocaklar gibi, Padişah'ın egemenliğini tanımış, ama ocağın içerde ve dışarda çıkarlarının

¹ Avanzade Mehmed Süleyman, Trablusgarp ve Devlet-i Aliyye İtalya Vekayi-i Harbiyesi Osmanlı-İtalyan Harbi 1911-1912, Ötüken Yayınları, İstanbul 2021, s.11-12.

² Celal Tevfik Karasapan, Libya, Trablusgarp, Bingazi ve Fizan, Resimli Posta Matbaası, Ankara 1960, s.108.

³ Ali Mustafa El Mırsati, Libya ve Türkiye Arasındaki Tarihi ve Sosyal Bağlar, Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi Ankara Halk Bürosu Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1981, s.12-13.

⁴ Avanzade Mehmed Süleyman, a.g.e., s.12

⁵ Robert Mantran, XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu, İmge Kitabevi, Ankara 1995, s.228.

gerektirdiği siyaseti rahat şekilde yürütebilmiştir. 17. ve 18.yüzyıllarda, Avrupalı büyük devletlerle kendini önemli bir rekabetin içinde bulan Babıali, Garp Ocaklarının kendilerini savunma imkân ve kabiliyetine sahip olduklarını bildiğinden, onları Avrupalı devletlerle olan görüşmelerinde zgr bırakmakta sakınca görmemiştir. Fakat Fransa'nın 1830'da Cezayir'i işgal etmesiyle, Osmanlı Hükümeti, ocaklara karşı yürüttüğü zgr bırakma tutumunu değiştirmek zorunda olduğunu fark etmiştir. Çünkü Cezayir'de yaşananlar diğer iki ocakta da yaşanabilirdi. Bu sebeple Osmanlı Devleti, bir yandan Cezayir'i yürüteceği politikayla tekrar ele geçirmeye çabalamış, diğer yandan Tunus ve Trablusgarp'daki yerel yöneticileri aradan çıkararak buraları doğrudan merkeze bağlamaya karar vermiştir.⁶

Fransa 1830 yılında Cezayir'i ele geçirmiş, bu olaydan sonra Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın isyanı⁷ ve Karamanlı ailesinin kendi aralarında yaşamış oldukları mücadeleler ve yerel ahalinin Babıali'ye şikayetleri ulaşmıştır. Bu sebeple 1835 yılında Mustafa Necib Paşa emir komutasında bir donanma Trablusgarp'a gönderilmiştir. Mustafa Necip Paşa önce tedbirli hareket ederek vilayette söz sahibi olan kişileri itaat altına almış, daha sonra Karamanlı ailesinin yönetimine son vermiştir.⁸ O tarihten itibaren Trablusgarp, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet şeklinde ve hükümetin atadığı yöneticilerce idare edilmeye başlanmıştır.⁹ 1864 yılında ise Vilayet Kanunu'na göre Trablusgarp vilayet olarak anılmaya başlanmıştır. 1877 yılında ise kanunla Derne, Bingazi ve civarı Babıali'ye bağlı bağımsız bir vilayet durumuna getirilmiş ve bu yönetim biçimi 1911 senesine kadar devam etmiştir.¹⁰

⁶ Abdurrahman aycı, Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s.3.

⁷ Enver Ziya Karal, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s.257.

⁸ Avanzade Mehmed Süleyman, a.g.e., s.12.

⁹ Karal, a.g.e., s.257.

¹⁰ Hsn zlg, ‘‘Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı İtalyan Harbi'nde (1911-1912) Trablusgarp'ın İşgali Ve Derne Muharebelerinde Binbaşı Mustafa Kemal’’, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, S.16, s.250.

İKİNCİ BÖLÜM

TRABLUSGARP SAVAŞI ÖNCESİNDE YAŞANAN GELİŞMELER

2.1. İtalya'nın Siyasi Birliğini Tamamlaması, Yayılma Arayışı ve İkili Anlaşmalar

İtalya, siyasi birliğini tamamlamasının ardından sömürgecilik emeline ulaşabilmek amacıyla Akdeniz'de politik faaliyetlere başlamıştır. Afrika'nın kuzeyinde ve özellikle Tunus bu taleplerin başında gelmiştir.¹¹ Daha önceden Roma İmparatorluğunun buralara egemen olması nedeniyle, bu bölgeleri tekrar işgal etmek, İtalyanlar için normal karşılanmıştır.¹²

İtalyanlar ilk olarak Tunus'u işgal etmek istemiştir.¹³ Roma İmparatorluğu'nun eski bir şehri olan Tunus, konum olarak yakınlık kadar devamlı artmakta olan İtalyan halkının göç etmesi için de elverişli bir yer olmuştur. Bu nedenle Tunus'a yoğun bir İtalyan göçü başlamıştır.¹⁴ Tunus'ta 1880 yılında İtalya vatandaşların sayısı 10.000, Fransa vatandaşlarının sayısı 2.000'dir.¹⁵ Ancak İtalya'nın rakibi Cezayir'i ele geçirmiş Fransa'ydı. Tunus'u, İtalya'nın ele geçirmesi, Akdeniz'in ikiye bölünmesi ve Cezayir'in risk altında girmesi demek olacağından Fransa burası için girişimlerde bulunmuştur.¹⁶

Osmanlı Devleti'ne yönelik önemli tehditleri içeren Berlin Kongresi, Balkanların paylaşılmasının yanı sıra bir yandan da Kuzey Afrika'nın paylaşılması için zemin hazırlamıştır. Alman şansölyesi Bismark, Avrupa dışı yayılmayı cesaretlendirmiş, İngiliz delegelerine Suriye veya Tunus'tan birisine İngiltere'nin yerleşmesini teklif etmiştir. Oysa

¹¹ Reşat Sagay, XIX. Ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1972, s.74.

¹² Süleyman Kocabaş, Tarihte ve Günümüzde Türkiye'yi Parçalama ve Paylaşma Planları, Vatan Yayınları, İstanbul 1999, s.225.

¹³ İsmail Özçelik, Hakan Doğan, Mert Can Erdoğan, "Trablusgarp Devleti 'Aliyye-İtalya Vekayi'-i Harbiyesi' İsimli Risale'nin Işığında Osmanlı Devleti Ve Trablusgarp Savaşı", ulakbilge, 2018, C.6, S.24, s.650.

¹⁴ İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), TTK, Ankara 1995, s.10.

¹⁵ Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 353.

¹⁶ Sagay, a.g.e., s.74.

İngiltere gizli bir antlaşma ile Kıbrıs'ı almıştır. Bu durum Fransız delegesi Wadington tarafından öğrenilmiş, rahatsızlığını göstermeye başlamıştır. İngiliz delegesi Salsbury, Tunus'tan söz açmış ve şu ifadeleri kullanmıştır; “Kartaca'yı barbarlar elinde bırakamayız, siz de oraya dilediğiniz gibi yerleşiniz biz ses çıkarmayız”. Bismark diğer taraftan kapalı kapılar ardında İtalya'ya Trablusgarp'ı önermiştir. İtalyanların amacı ise Tunus'u işgal etmekmiş fakat Tunus için Fransa'ya söz verilmiştir.¹⁷

Berlin, Paris'in Alsace Lorraine'i aklından çıkarmak için Tunus'a yönlendirmeye teşvik etmiştir. Fransa Tunus'a yönelmiş ve bu durum İtalya ile arasını açmıştır. Böylece İtalya ve Fransa'nın Almanya'ya karşı ortak hareket etme durumu da ortadan kalkmıştır.¹⁸

“Garp Ocakları” olarak bilinen Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki vilayetlerinden Cezayir'i, Fransa'nın 1830'da işgal etmesinin ardından, Tunus'u da 1881'de işgal etmiştir.¹⁹ Bu sebeple İtalya ile Fransa arasında, 1881 yılından itibaren devam eden ayrılık 1896'ya kadar sürmüştür. 21 Kasım 1898'de Ticaret Antlaşması, iki ülke arasındaki münasebetlerin düzelmesinin önemli belirtisi olmuştur.²⁰

Tunus'un Fransa tarafından işgal edilmesi ile İtalya'ya sadece Libya ve Habeşistan kalmıştır.²¹ İtalyanlar Kızıldeniz sahilinden ilerleyerek, Adua'da karşılaştıkları Habeşlilere mağlup olmuştur.²² İtalya'da Başbakan Crispi ve yönetimi yenilgiden dolayı görevinden ayrılmıştır.²³ Bunun ardından bölgede yeniden sömürgecilik faaliyetine başlayan İtalyanlar

¹⁷ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c.IX, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, s.260.

¹⁸ Hale Şıvgın, Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1989, s.2-3.

¹⁹ Serpil Sürmeli, “Nuri (Killigil) Paşa'nın Trablusgarp Savaşı Hatıraları”, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi 2012 C.1, S.1, s. 137.

²⁰ Sagay, a.g.e., s.74.

²¹ Mehmet Temel, “Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan Edilen Maddeler ve Denizlerde Karşılıklı El Koymalar”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.22, S.1, 2005, s.203.

²² Özçelik, a.g.e., s.651.

²³ Armaoğlu, a.g.e., s. 432.

Trablusgarp ve Bingazi'yi ele geçirmek için plan yapmıştır.²⁴ Bundan dolayı, İtalya, ikili anlaşmalarla Avrupalı büyük devletlerin onayını almaya çalışmıştır.²⁵

İtalya, sömürgecilik yarışında diğer Avrupalı büyük devletlerle karşı karşıya kalacağından, Almanya ile anlaşmak istemiştir. Ayrıca İtalya'nın papa ile olan anlaşmazlığında Viyana'nın Papa'yı desteklemesine engel olmuştur. Aslında Bismarck, İtalya'nın siyasi anlaşmalarına güvenmemekle beraber, bir Almanya-Fransa çatışmasında İtalya'nın desteğini alabileceğini ve bir Rusya-Avusturya Macaristan çatışmasında Viyana için tehditkar bir komşu olabileceğinden dolayı, anlaşmaya yanaşmıştır. 20 Mayıs 1882 tarihinde "Üçlü İttifak" adındaki anlaşma imzalanmıştır. Esasında bu bir savunma anlaşması olmuştur. Bu anlaşmaya göre, eğer İtalya kendi kışkırtması olmadan Fransa'nın saldırısına uğrarsa, Almanya ve Avusturya Macaristan ona tüm imkânlarıyla destekte bulunacağını taahhüt etmiştir. Şayet Almanya Fransa'nın saldırısıyla karşı karşıya kalırsa, İtalya aynı şekilde tüm imkânlarıyla destek olacağını belirtmiştir. Ama saldıran taraf Almanya olursa, İtalya taraf tutmayacağını söylemiştir. Eğer Avusturya Macaristan ile Rusya savaşacak olursa, saldıranın kim olduğuna bakmaksızın, İtalya sessiz kalacağını beyan etmiştir. Anlaşma beş yıl için imzalanmıştır.²⁶ Ayrıca İtalya, İngiltere'nin aleyhine hiçbir karar alınmamasını talep etmiştir. Bu anlaşma ile İtalya, Fransa'ya karşı korunmuş olurken, Almanya'da daha çok İtalya'nın Fransa'ya yaklaşmasına mani olmak istemiştir. Viyana ise Rusya ile savaşacak olursa İtalya'dan yana güvende olmayı tercih etmiştir.²⁷

20 Şubat 1887 tarihinde Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan Üçlü İttifak'ı 1892'ye kadar uzatmıştır. 6 Mayıs 1891 tarihinde Üçlü İttifak (Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya) altı sene için yenilenmiştir. Eğer bu süre bitmeden bir sene önce ittifak üyelerince anlaşmanın bittiğine dair açıklama yapılmazsa yeniden beş senelik bir süre için kendiliğinden uzatılmış olacaktır. Yeni anlaşmaya göre; Almanya ve İtalya, Afrika'nın kuzeyinde yani Trablusgarp'ta statükonun korunmasına çalışmıştır. Bunun mümkün

²⁴ Hasan Tefik Güzel, "Hasta Adam" Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı, Vakanüvis, Mart 2017, s. 88-89.

²⁵ Mehmet Yetişgin, Ömer Fatih Başkan, "Trablusgarp Savaşı'nda İngiliz Teğmen Herbert Gerald Montagu'nun Faaliyetleri", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Eylül 2018, C.7, S.3, s.1537.

²⁶ Çaycı, a.g.e., s.57-58.

²⁷ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi C:1 K:1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, s.37.

olmayacağı bir durumda Almanya İtalya'nın Trablusgarp'ı ele geçirmek için yaptığı teşebbüsleri destekleyeceğini belirtmiştir. Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan, Mayıs 1896 tarihinde Üçlü İttifak'ı aynen onaylamıştır.²⁸

İtalya ile İngiltere yapmış olduğu müzakereler sonucunda 1887 yılında ‘Akdeniz Antlaşması’²⁹’nı imzalamıştır. Buna göre: Adriyatik, Akdeniz, Kara Deniz ve Ege Denizi’nde eldeki mevcut durumun korunmasına çalışılmıştır. İki devletin aleyhine olacak bozulmalara müsaade edilmemiştir. Statüko, taraflardan biri tarafından değiştirme mecburiyetinde kalırsa, bu, öncesinde aralarında yapacakları bir müzakere sonucu olacağı noktasında anlaşılmıştır. Son olarak Akdeniz’de bir anlaşmazlık olursa taraflar birbirlerinden yana taraf olacak şekilde anlaşmayı onaylamıştır.³⁰

İngiltere, İtalya’yı Trablusgarp konusunda Almanya’dan uzaklaştırmak için çaba sarf etmiş ve Fransa’ya karşı Akdeniz’de İtalya’yı bir ‘denge unsuru’ olarak kullanmaya çalışmıştır.³¹

Roma, Kuzey Afrika’daki istek ve arzularını, İngiltere, Almanya ve Avusturya-Macaristan’a onaylattırılmış ve bu isteklerinin karşısında en büyük engel olarak Fransa’yı görmüştür. Roma, 4 Mayıs 1887 tarihinde, İspanya ile de bir anlaşma yapmış, Fransa’ya karşı bu ülkeyi de kendi tarafına almıştır.³²

İspanya, bu anlaşma ile İtalya’yla Akdeniz’de statükonun korunması için anlaşmıştır. Üstelik İspanya, bu anlaşma ile Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan’a karşı, Fransa ile anlaşma yapmayacağı konusunda güvence vermiştir. Fransa, 1881 yılında Tunus’u ele geçirmiş, İtalya-Fransa ilişkileri bozulmuştur. İtalyan hükümetinin Fransa’ya karşı olan politikasıyla büyük bir sorun oluşturmaya başlamıştır. Yaşanan bu gerginlik sonucunda, İtalyan askerlerin 1 Mart 1896’da Habeşistan Adoua’da yenilgiye uğramış ve bundan dolayı İtalyan hükümetinin iktidardan düşmüştür. Roma’da hükümeti yeni kuranlar Üçlü İttifak’tan

²⁸ Bayur, a.g.e., s. 56-109.

²⁹ Kocabaş, a.g.e., s. 226.

³⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.368.

³¹ Kocabaş, a.g.e., s.226.

³² Armaoğlu, a.g.e., s.368-369.

kopmaksızın Fransa ile olan gergin ilişkileri yatıştırmak istemiştir. Zira Habeşistan'da mağlup olan İtalya, Trablusgarp'ı ele geçirmek istemiş olsa da bunu Fransa'nın onayını almadan yapamayacağını farkına varmıştır. Fransa ise bölgede mevcut durumunu güçlendirmek istemiş ve Üçlü İttifak'ı zayıflatmak için çaba sarf etmiştir. Bu sebeple İtalya ile olan ilişkilerini yumuşatmıştır. İtalya ile Fransa arasındaki yakınlaşma sonucunda Aralık 1900'de anlaşmaya varılmıştır. Sonuç olarak, İtalya'nın Fas ile Fransa'nın da Trablusgarp'la ilgilenmeyeceğine dair karşılıklı güvene dayanan anlaşma yapılmıştır. İtalya, Fransa ile Aralık 1900'de yapmış olduğu anlaşmayı daha makul ve açık hale getirmek istemiştir. İtalya, Trablusgarp'ta kendisine hareket serbestliği verilmesi karşılığında, Fransa'nın saldırıya uğraması ve ayrıca bir kışkırtma sonucunda savaş açması durumunda dahi tarafsız kalmayı vaat etmiştir. Ayrıca mutabakata ilave edilen bir haritayla Trablusgarp'ın sınırları belirtilmek suretiyle ileriki zamanlarda bu konuda bir anlaşmazlık çıkma durumuna karşın önlem alınmıştır.³³

Böylece, İtalya ile Fransa arasında 1 Kasım 1902 tarihinde İtalya Dışişleri Bakanı ve Fransa'nın Roma büyükelçisinin isimlerinin yer aldığı "Barrere-Prinetti Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre devletlerden biri, başka devlet veya devletler tarafından saldırıya maruz kalırsa, diğer devlet, tarafsız kalacağını beyan etmiştir. Ayrıca devletlerden biri doğrudan bir kışkırtma veya güvenliğini muhafaza etmek amacıyla bir veya birkaç devlete savaş açmış olursa, diğer devlet yine tarafsız kalacağını onaylamıştır.³⁴ Şöyle ki Fransa, Almanya ile çatışmış olursa İtalya'nın taraf tutmayacağı anlamına gelmiştir. Buna karşılık Fransa da Trablusgarp'a tanıdığı ayrıcalığı Fizan'a da tanımıştır.³⁵

1908'e gelindiğinde İtalya Trablusgarp ile ilgili isteklerini yaptığı antlaşmalar ile çoğu Avrupalı büyük devletlerin onayını almıştır.³⁶ Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i işgal ettiğini belirtmiştir. Bu durum, İtalya'yı Fransa'dan sonra Rusya'ya yaklaşmaya yöneltmiştir. Aynı şekilde bu ilhak olayından dolayı gerginleşen Moskova-Viyana ilişkilerinden sonra Rusya'da İtalya'ya yaklaşmıştır.³⁷

³³ Çaycı, a.g.e., s.59-120.

³⁴ Armaoğlu, a.g.e., s. 455.

³⁵ Bayur, a.g.e., s. 170.

³⁶ Güzel, a.g.m., s.90.

³⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.632-633

Fransa, Tunus'u 1881'de ele geçirmiş ve 1882'de İngiltere Mısır'ı ilhak etmiştir. İtalya için Trablusgarp dışında uygun bir toprak kalmamıştır. Yirmi yıl boyunca İtalya, Avrupalı büyük devletlerle Afrika'nın kuzeyinde "statükonun değişmesi" halinde İtalya'nın Trablusgarp'ı almasını öngören anlaşmalar yapmıştır.³⁸ Bütün görüşmeler "gizli" yapılmış, Osmanlı Hükümeti bunlardan haberdar olamamıştır.³⁹

İtalya, yapmış olduğu tüm bu gizli ikili anlaşmalara ve yapmış olduğu hazırlıklara rağmen Osmanlı Devleti'ni de kandırmayı sürdürmüştür. Zira 14 Şubat 1900 tarihinde İtalya Dışişleri Bakanı Mecliste yapmış olduğu konuşmasında: "Afrika'daki Osmanlı toprak bütünlüğünün korunmasının, Akdeniz'deki kuvvetler dengesi bakımından gerekli olduğunu..." söylemiştir.⁴⁰

Giolitti, İtalya'da Mart 1911'de tekrardan hükümeti kurmak üzere başbakan olmuştur. Giolitti, yeni kabinenin plan ve tasarısını meclise açıklamış, üç mühim hususa değinmiştir. Bu hususlardan ilki seçim kanunu ile ilgili, ikinci husus sosyal sigortalar ve sonuncusu da Trablusgarp meselesi olmuştur. Ancak bu son hususu hükümetin planına koymasına rağmen, Giolitti bunu Meclis'e sunmamıştır.⁴¹

İtalya, Trablusgarp'ın işgali sürecinde siyasal ittifaklardan gerekli onay ve desteği almıştır.⁴² Üçlü Antlaşma'nın 28 Haziran 1912'de, yenilenmesi sırasında Avusturya Trablusgarp üzerinde İtalya'ya serbestlik tanımış, aynı yıl 11 aralıkta imzalanan antlaşma ile Fransa'da Tunus üzerindeki hâkimiyetinin tanınmış olmasına karşılık Trablusgarp'taki hâkimiyeti kabul etmiştir.⁴³

³⁸ Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler, Ed. Marian Kent, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.66.

³⁹ Kocabaş, a.g.e., s.227.

⁴⁰ 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, a.g.e., s.7.

⁴¹ Armaoğlu, a.g.e., s. 636.

⁴² Necdet Hayta, "Trablusgarp ve Balkan Savaşları Sürecinde Ege Adaları", Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s.579.

⁴³ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c.IX, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, s.262.

İtalya, Trablusgarp'ı işgal etme planı içerisinde iken karar alıcılar bu savaşın kolaylıkla sonuçlanacağını ve Osmanlı Devleti'nin direnme şansının olmadığını ifade etmiştir. Bu durum içerisinde bir yandan Fas için Almanya-Fransa anlaşmasından faydalanmak bir yandan da işgal için uygun hava şartlarını yakalamak için Eylül 1911 başı için hazırlıklarını yoğunlaştırmıştır. Aynı anda Osmanlı Devleti de 17 Eylül 1911'de Trablusgarp birliklerine gönderdiği emirde İtalya'nın olası saldırısında kuvvetlerin içeriye çekilmelerini emretmiştir.⁴⁴

Fransa hükümeti, Fas meselesinde Almanya ile kesin bir şekilde anlaştıktan sonra bu durumun İtalya için Trablusgarp sorununa neden olacağını görmüştür. İtalya'nın Paris Büyükelçisi Mösyö Titoni, 22 Eylül 1911'de yeni Fransız Dışişleri Bakanı Mösyö de Selves ile yaptığı bir müzakerede Bakandan Fransa'nın hiçbir koşul öne sürmeden İtalya'nın tarafında olacağına dair güvence almıştır.⁴⁵ Fransız Le Matin gazetesi, 22 Eylül 1911'de İtalya'nın Trablusgarp'ı ele geçirmesine Avrupalı büyük devletlerin tamamının onay verdiğini ve bazı vapur şirketlerinin Trablusgarp'a asker sevk edebilmek için devletten emir beklediklerini duyurmuştur.⁴⁶

2.2. İtalya'nın Trablusgarp'ta Nüfuz Sağlama Girişimleri

İtalya, kendi halkını hazır duruma getirmenin yanında Trablusgarp üzerinde de önemli teşebbüslerde bulunmuştur. Bu girişimler kimi zaman Osmanlı Devleti aleyhine kamuoyunu hazırlama çalışmaları şeklinde tezahür etmiştir. Öyle ki 1883 yılında Trablusgarp'ta bulunan İtalyan Konsoloshanesine Arapların hücum ettiği yolunda asılsız haberler çıkarılmıştır. Böylece Avrupalı devletlerin dikkati bölgeye çekilmiş olacaktır. Bununla da yetinilmemiştir. Bu defa İtalya hükümeti, Haziran 1902'de Trablusgarp ahalisinin İtalyan vatandaşlarına kötü muamele yaptığı gerekçesi ile Osmanlı Hariciyesini uyarmıştır. Hatta çözüm için "belki Trablusgarp sularından geçecek olan bir İtalyan harp

⁴⁴ Yaşar Arslanyürek, "Halil (Kut) Bey'in Trablusgarp Savaşı'ndaki Faaliyetleri", Belgi, Sayı.18, Yaz 2019, s.155.

⁴⁵ Şengül Mete, Trablusgarp Savaşı ve İtalya'nın Akdeniz'deki Faaliyetleri, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, C.3, S.8, 1999, s.263.

⁴⁶ Alemdar, 24 Eylül 1911; İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), TTK, Ankara 1995, s.43.

gemisinin buradaki memurların tavırlarını değiştirmeye geleceğini” bildirmiştir. Benzer şikâyetler 1907 yılı içerisinde ve devam eden dönemlerde de sürmüştür.⁴⁷

İtalyanlar, Osmanlılarla ekonomik faaliyetlere önem vermiş, Trablusgarp’a para aktarmış ve yatırım yapmaya başlamıştır. İtalya Başbakanı Fortis’in, 1905’te “İtalya Trablusgarp’ı iktisaden zapt edecektir” ifadesiyle uyguladıkları siyasetin yansıması olmuştur.⁴⁸ İtalyanlar, bölgede ekonomik etkinliğini de arttırmak istemiştir. Bu maksatla öncelikle Trablusgarp’ın deniz ticaretinde söz sahibi olmak için plan yapmıştır. 1876’dan 1905 arasındaki faaliyetleri ile Trablusgarp limanlarına en çok mal getiren ülke haline gelmiştir.⁴⁹ Diğer yandan ticaret hacmini hızla arttırmaya çalışmıştır. İtalya’nın Osmanlı Devleti ile ticareti 1896’dan 1906’ya kadar %150’lik bir artışla, 53 milyon lireden 132 milyon lireye yükselmiştir. Bu mali büyümeyi nüfus dağılımı da önemli oranda beslemiştir. Akdeniz havzası içerisinde 1870’li yıllarda İstanbul’da 10.000, İzmir’de 6.000, Suriye’de 2.000, Yunanistan ve Ege Adalarında 2.500, İskenderiye’de 20.000, Kahire’de 6.000 ve Port Said’de 1.000 İtalyan bulunuyormuş, buna 1881 verilerine göre Tunus’ta bulunan 130.000 kişi daha eklenmiş olduğunda sayısal büyüklük ortaya çıkmıştır.⁵⁰ Ayrıca, Avrupalı büyük devletler ile yaptığı ikili anlaşmaların ardından Trablusgarp’ı sömürgeleştirebilmek için farklı girişimlerde bulunan İtalya, 21 Nisan 1908’de vapur faaliyetinde bulunabilmesi maksadıyla büyük devletlerin onayını almıştır. İtalya, bu girişimlerle Trablusgarp’taki ticari yapıyı kontrol altına almaya çalışmıştır.⁵¹

İtalya, Trablusgarp’da ilk kez 1905’de bir banka açma girişiminde bulunmuştur. 1905 yılının Eylül ayında Trablusgarp Valiliği, İtalyanların vilayette birer hastane ile banka açma planlarının olduğunu Babialı Hükümetine iletmiştir. Sadrazam Avlonyalı Mehmed

⁴⁷ Müge Orhan, Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 2010, s.27-28.

⁴⁸ Eminaalp Malkoç, “İtalyanların Trablusgarp Savaşı Sırasında Oniki Ada’yı İşgallerinin Türk Basınındaki Yankısı: İkdam ve Şehbal Örnekleri”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, S.31, Bahar 2020, s.84

⁴⁹ Özcan Mert, “Osmanlı Belgelerine Göre Banco dı Roma’nın Trablusgarp’daki Faaliyetleri”, Belleten, c. LI, S.200, Ankara 1987, s.831-832.

⁵⁰ R.J. Bosworth, “İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu”, Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu ve Büyük Güçler, Ed. Marian Kent, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.42-43.

⁵¹ Sezen Karabulut, “Osmanlı Devleti’nin ‘Muhasım Devlet’ Politikasına Bir Örnek: Trablusgarp Savaşı ve İzmir’deki İtalyanlar”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Yıl:2018/2, C.7, S.34, s.190.

Ferit Paşa, 21 Eylül 1905 tarihinde bir taraftan Hariciye Nazırı Ahmed Tevfik Paşa'ya İtalyanların Trablusgarp ile ilgili düşüncelerinin gerçekleşmesini engellemeye çalışılmasını bildirmiş, diğer taraftan Trablusgarp Valiliğine, Hariciye Nezareti ile sürekli iletişim halinde olmasını istemiş ve İtalyanların bu teşebbüslerinin gerçekleşmesine mahal verilmemesi talimatını vermiştir. Ayrıca, 1 Ekim 1905'de Osmanlı Hükümeti, Trablusgarp Valiliğine İtalyan Hükümetinden alınan yanıtta göre bölgede hastane ve banka açılacağı yönündeki iddiaların gerçeği yansıtmadığını bildirmiştir. İtalya, ekonomik bakımdan güçlü olmak amacıyla Trablusgarp'daki girişimlerini sürdürmüştür. 17 Şubat 1906 tarihinde Trablusgarp Valiliği, İtalyanların bu teşebbüslerinden bir netice elde edememesi için, Trablusgarp'da "Bank-ı Osmanı"nın bir bürosunun faaliyete geçmesini Osmanlı Hükümetinden istirham etmiştir. Fazla bir süre geçmeden Trablusgarp'da Osmanlı Bankası'nın bir şubesi açılmıştır. Ancak İtalyanlar bu bankanın büyümesine engel olmak için 1906 yılının yazında Trablusgarp'daki İtalyan Postahanesi'nde bir "Posta İhtiyat Sandığı" oluşturmuştur. Bu sandığın %2 frank 64 faizle ahaliden para aldığı, esnaf ve ticaretle uğraşan kişileri kazanarak, daha çok faiz vererek Osmanlı Bankası'nın önüne geçmek istediği, Valilikten müsaade almadan yapılan bu faaliyetin büyük zararları olduğu idareciler tarafından Babıali Hükümetine iletilmiştir.⁵² Banco di Roma'nın kilise ile olan bağlantısı kilisenin de işgali desteklemesinde etkili olmuştur.⁵³

İtalya, Trablusgarp'da bir banka açma konusunda kararını vermiştir. Sonuç olarak Şubat 1907'de Trablusgarp vilayetinde bir mesken kiralamıştır. Trablusgarp'daki İtalyan Konsolosu, bu evde banka açmayacakları hususunda Vali Recep Paşa'ya güvence vermiştir. Ancak İtalya'dan gelen Banco di Roma'nın ismi yazılı bir tablonun Trablusgarp gümrüğünden geçememesi Konsolos ile Vali arasında bir çatışma ortamı oluşturmuştur. Konsolos, tablonun gümrükten içeri alınmasına müsaade edilmemesi durumunda, adı geçen levhanın, iki ülke arasında ilişkilerin bozulmasına yol açabileceğini öne sürmüştür. Vali ise bu durumun anlaşmalara ve hukuka uymadığını, banka açılmasının Osmanlı Devleti'nin müsaadesi ile olabileceğini konsolosa belirtmiştir. Ne şekilde olması gerektiğini 8 Nisan 1907 tarihinde Osmanlı Hükümetine yazmıştı. Osmanlı Hükümeti, 12 Nisan 1907 tarihinde Trablusgarp'dan aldığı bilgileri ve bu bölgede bankanın faaliyete geçmesinin iyi

⁵² Özcan, a.g.m., s.832-833.

⁵³ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, c., Kıs.I, TTK, Ankara 1983, s.76; Şıvgın, a.g.e., s.23.

olmayacağını Hariciye Nezareti'ne iletmiştir. Hariciye Nezareti ise yaklaşık bir hafta sonra vermiş olduğu cevapta, Trablusgarp'da banka gibi kurumların olmaması nedeniyle İtalyanların faaliyete geçireceği bankaya mani olunmaması ve orada yabancı bankaların yapacağı faaliyetlerin sekteye uğrayacağı belirtilmiştir. Ancak Nezaret, adı geçen bankanın Trablusgarp'da yaklaşık bir yıldan beri faaliyette bulunduğundan habersiz ve bilgisiz görünmüştür. Hariciye Nezareti, 20 Nisan 1907 tarihinde İtalyan elçiliği aracılığıyla ulaştırılan İtalya Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni'nin Banco di Roma'nın Trablusgarp'da açılmasıyla ilgili konuda gümrük dairesinde yapılan alıkoymanın bitmesini talep eden bir telgrafını Osmanlı Hükümetine göndermiştir. Osmanlı Devleti, meseleye İtalya Dışişleri Bakanlığı'nın müdahil olması nedeniyle olayın daha fazla büyütülmeden çözüme kavuşması gerektiği fikrini benimsemiştir. Osmanlı Hükümeti, Banco di Roma'nın faaliyete geçmesi hususundaki almış olduğu kararını, 22 Nisan 1907 tarihinde Trablusgarp Valiliğine bildirmiştir. Bu yazıya göre, Banco di Roma'nın kurulmasını engellenmesi hususunda daha fazla ısrarcı olunmadan bankaya ait levhanın gümrükten çıkarılmasına müsaade edilmesi, Osmanlı Bankası bürosu aracılığıyla ahaliye ve ticari ilişkilerin arttırılmasına yönelik her türlü imkan sağlanarak adı geçen bankanın çalışmalarının sekteye uğratılması gerektiği ve aynı bankanın ticaret ve emlak konusundaki kurallarının incelenerek bir örneğinin gönderilmesi Meclis kararıyla istenmiştir. Böylelikle Banco di Roma, Trablusgarp'da 1907 yılında faaliyete geçmiştir.⁵⁴

Banco di Roma sunduğu imkânlarla Trablusgarp'ta nüfuz elde etmiş ve İtalya'nın ticari olarak piyasaya egemen olmalarına çaba sarf etmiştir. Ayrıca banka, yerli halkın elindeki arazilerin İtalya'ya geçmesine olanak sağlamıştır.⁵⁵

Banco di Roma, Trablusgarp'ta tüm ticari alanlarda iş yapar olmuştur ki Stampa gazetesinin vermiş olduğu bir haberde bankanın bölgede bir sabun fabrikası ve bir yağ fabrikası faaliyete geçirmiş, günde iki yüz kilogram un üreten ve tam etkili çalıştığında bin kilogram un üretecek bir değirmen kurmuş, on beş bin tane sığırın olduğu büyük bir çiftlik açmış, ayrıca matbaa işleri, taş ocakları, mekanik atölyesi, buz fabrikası gibi birçok alanda faaliyetleri olduğunu belirtmiştir. Bu teşebbüsler İtalyanlar için pozitif neticeler doğuracak

⁵⁴ Özcan, a.g.m., s.833-835.

⁵⁵ Şıvgın, a.g.e., s.23.

ve İtalya'nın Trablusgarp'ta 1895 yılında ticaretteki payı %5 iken 1910 yılında bu topraklardaki ticaretin %50'sine egemen olmalarını sağlamıştır.⁵⁶

İtalya'nın, Trablusgarp üzerindeki ekonomik gücünün her geçen gün artması Osmanlı idarecilerinde önemli bir rahatsızlık haline gelmeye başlamıştır. Bunun dengelenebilmesi için bölge yetkilileri, Osmanlı Devleti'ne, 20 Temmuz 1901'de yalnız Osmanlı tebaasından oluşan Şirket-i Bahriye-i Hamidiye isimli bir şirketin kurulmasının teşvik edilmesini istediklerini hükümete bildirmiştir.⁵⁷

Mayıs 1910'da Trablusgarp Belediyesinin talebi üzerine Banco di Roma 100.000 franklık bir cari hesap açmıştır. Belediye bundan yararlanmış ve bu durum birkaç kez daha tekrar etmiştir. Daha sonra vali, belediyeden bu hesabı kullanmasını men etmiştir. Belediyeye Osmanlı bankasından ayrı bir hesap açmıştır. Bu durumdan çok rahatsız olan İtalya elçisi Babıali'ye 4 Ocak 1911 tarihinde bir muhtıra vermiştir. Bu yapılan uyarıda Osmanlı Devleti'nin bu hareketinin belediye yönetimine çok rahatlık ve imkân sağlayan Banco di Roma'ya karşı bir nezaketsizlik olduğunu belirtmiş ve bu durumun Osmanlı Hükümetinin, İtalyanların Trablusgarp'da teşebbüs ettikleri ekonomik faaliyetlere karşı beslediği düşmanca düşüncelerin kanıtı olduğunu bildirmiştir. Tanin Gazetesi'nde İtalyanların Trablusgarp'da teşebbüs ettikleri ticari faaliyetleri anlatan birçok haber yapılmıştır. Örneğin 21 Mayıs 1911'de Tanin'de maden araştırmasına görevli bir İtalyan grubunun burada araştırmalarına hadisesiz devam ettiği belirtilmiştir. 9 Haziran 1911'de Tanin'de ise; Trablusgarp'dan bir vatandaş mektup yazarak Banco Di Roma'nın zor durumda kalan Trablusgarp ahalisinin evlerini, rehin ederek para verdiğiinden yakınılmıştır.⁵⁸

Banco di Roma müdürü Bresciani, Mart 1908'de Trablusgarp Valiliği'ne yazmış olduğu bir dilekçede, haberleşmeyi daha kolay sağlayabilmek için şehir sahillerindeki limanlar arasında bir gemi faaliyete geçireceğini ve Osmanlı postalarını ücret almadan taşıyacaklarını ve kendilerine bu konuda faaliyette bulunabilmek için yardımcı olunmasını

⁵⁶ Burak Altunsoy, 'İtalya'nın Trablusgarp'a Nüfuzu ve Trablusgarp Savaşı'nın Başlamasında İtalyan Basının Etkisi', OTAM, 52/Güz 2022, s.36.

⁵⁷ Orhan, a.g.t., s.30.

⁵⁸ Şıvgın, a.g.e., s.24-25.

istemiştir. Bu talebi kabul etmeyen Vali, 2 Nisan 1908'de Osmanlı Hükümetine bir telgrafla konu hakkında bilgi vermiş bankanın ticari maksatla değil de politik amaçlarla faaliyete geçmiş olduğunu, bankanın bu gayelerinin desteklenmesine müsaade edilmeyeceğini bildirmiştir. 11 Nisan 1908 tarihinde Banco di Roma'ya ait bir gemi Trablusgarp kıyısına varmıştır. Trablusgarp Valisi aynı gün, ne yapmaları gerektiği hakkında Osmanlı Hükümeti'ne sormuştur. Hükümetten hemen yanıt alamayan Vali, İtalyan Konsolosu'na kıyılarda faaliyete geçirmek üzere gemi getirilmesinin hukuka aykırı olduğunu ve ahali ile görevlilere de vapuru kullanmamalarını ve yük taşımamalarını istemiştir. Vali'nin isteği doğrultusunda hareket eden halkın vapuru kullanmamasından dolayı Marco Aurelio isimli vapur ilk seferine yolcusuz çıkmıştır. Sonunda 21 Nisan 1908 tarihinde Osmanlı Hükümeti'nin kararı, Trablusgarp Valiliği'ne ulaşmıştır. Bu kararda bahsi geçen vapurun yolculuktan men edilmesi düşünülmüşse de Trablusgarp'da Osmanlı vapurlarının yokluğundan, Meclis'in almış olduğu karar ve Padişah'ın talimatıyla İtalya'nın belirli vergiyi ödemeleri koşuluyla vapur işletmesine müsaade edileceğini belirtmiştir. İtalya, Trablusgarp'da bir deniz yolcu ve yük taşıma hattı oluşturmayı başarmıştır. İtalyanlar, bölgenin ticari yaşamında etkin bir şekilde faaliyet göstermiştir.⁵⁹

İtalyanlar Trablusgarp'da sadece ticari faaliyetlerde bulunarak bölgede nüfuz sağlamaya çalışmamıştır. Ayrıca halka daha rahat bir şekilde ulaşabilmek için kültürel ve sosyal bazı alanlarda da imkanlar sağlayarak bölgedeki egemenliğini pekiştirme gayesinde olmuştur. İtalyanlar Trablusgarp'da iki tane İtalyan gazetesi çıkarmış ve etkili olmaya başlamıştır. Gazetelerden biri haftada iki gün çarşamba ve cumartesi yayımlanmıştır. İkinci gazetede aynı şekilde haftada iki gün pazartesi ve perşembe yayımlanmıştır. Bu iki gazetenin ortak gayeleri İtalyan işgaline ortam hazırlayan yayımlar yapmış, İtalya'ya hizmet etmiştir. Buna karşılık Trablusgarp'da 1908 yılına kadar Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu bir gazetesi olmuştur.⁶⁰

İtalya, Trablusgarp ahalisine daha iyi görünmek ve İtalyan yöneticilerinin yapacağı faaliyetler ile bölgedeki ahaliyi pozitif bakımından etkilemek adına İtalyan Hastanesi

⁵⁹ Özcan, a.g.m., s.842-843.

⁶⁰ Altunsoy, a.g.m., s.36.

kurmuş ve halka ilaç vermeye başlamıştır.⁶¹ Diğer taraftan şehir merkezlerine dispanser, hastane ve postaneler faaliyete geçirmiştir. Buralarda verdikleri karşılıksız hizmetler ile halk nezdinde itibar kazanmak ve halkı Osmanlı aleyhine hazırlamak istemiştir.⁶²

İtalya, Trablusgarp'ı ele geçirebilmek için bir yandan da askeri hazırlıkları devam ettirmiştir. Osmanlı Devleti 1907'de, İtalya'nın, tarihi yapıtları araştırmaya özgü teknik bir topluluk adı altında birçok subaydan oluşan bir heyetin göndermesine izin vermiştir. Bu grubun gerçek vazifesi uğradığı önemli yerlerin tamamına ait haritalar çıkarmakmış ve bu grubu ticari ve coğrafi buluşlar için İtalyan derneği tarafından desteklenen birçok grup takip etmiştir. Bunların yönetildiği yer İtalya'nın Milano şehriydi. Bu heyetlerin en önemlilerinden birisi de 1910 yılında gelmiştir. Bu heyetlerin en önemlilerinden birisi de fosfat ve tarihi eser araştırması için coğrafi ve teknik bir topluluk görünümünde hareket etmiştir. Halbuki bu topluluk gerçekte, içinde İtalyan askeri birliklerinden birçok subay bulunduran askeri barındırmış ve Kont Sforza önderliğinde, sivil giysilerle kente girmiştir. Topluluğun vazifesi, harita çıkarmak ve savaş için ihtiyaç duyulan bilgileri bir araya getirmek olmuştur.⁶³ Ayrıca, İtalya Trablusgarp'ı ele geçirebilmek amacıyla, çok fazla İtalya vatandaşını bölgenin çeşitli yerlerine ticaret yapmak amacıyla yerleştirmiştir. Bu kişiler, çatışma boyunca İtalya askerlerine çok mühim haberler ve bilgiler iletmiştir.⁶⁴

2.3. Bab-ı Ali'nin İtalyan İşgaline İhtimal Vermeyişi

İtalya Trablusgarp'ı işgal etmeyi daha Fransa'nın Tunus'u ele geçirdiği zamanlarda düşünmeye başlamıştır. Bu sebeple de Avrupalı büyük devletlerle ikili anlaşmalar yapmaya çalışmıştır. Ancak bu anlaşmalar ve İtalya'nın Trablusgarp üzerindeki arzuları gizli bir şekilde yürütülmüştür. İtalya'nın Habeşistan yenilgisinden sonra Trablus ile daha çok alakadar olmaya ve bu bölgede birçok ekonomik yatırımlar yapmaya başlamıştır. 1910'dan itibaren İtalyan basını ve hükümeti Trablusgarp ile ilgili arzularından ciddi bir şekilde dillendirmeye başlamıştır. İtalyan basını Osmanlı Devleti hakkında olumsuz konuşmaya

⁶¹ Farag Agbılı, Trablusgarp'ın İtalya Tarafından İşgali ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi, 2019, s.98-99.

⁶² Tanin, 12 Eylül 1911; İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), TTK, Ankara 1995, s.18.

⁶³ Agbılı, a.g.t., s.99.

⁶⁴ Osman Öndeş, Kardeş Libya 'Rehber Kitap', Yağmur Yayınevi, İstanbul 1975, s.127.

başlamıştır. Trablusgarp'ın ekonomik anlamda çok geri kalmış ve bu bölgede Osmanlı Devleti'nin İtalyan uyruklulara çok kötü davranmış olduğunu, bölgedeki İtalyan çıkarlarının gözetilmediğini ve diğer devletlerin burayı işgal etmesine dayanamayacaklarını ifade etmiştir. Bu yönde İtalyan ahalisini harbe hazır duruma getirmeye uğraşmıştır. Sonuç olarak İtalyan toplumunda bir an evvel bölgenin işgal edilmesi yönünde ciddi bir istek oluşmaya başlamıştır. İtalyanların yapmış oldukları çalışmalar karşısında Babıali Hükümeti hiçbir şey yapmamıştır. İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal edebileceğini düşünmemiştir. Aslında İtalya'nın istediği de bu olmuştur. İtalyan Hükümeti Osmanlı Devleti'ni son ana kadar Trablusgarp'da İtalyan işgaline karşı bir önlem almasının önüne geçecek siyaset izlemeye başlamıştır.⁶⁵ Üstelik, İtalyan siyaseti de Osmanlı Devleti'ni aldatmak ve Babıali'nin alacağı önlemlerin önüne geçmek için barışçıl açıklamalar yapmıştır.⁶⁶

Osmanlı Devleti'nin Roma sefiri Kazım Bey, 4 Haziran 1911 tarihinde Osmanlı Devleti'ne İtalya'nın Trablusgarp ile ilgili yapmış olduğu hazırlıklardan bahsetmiş ve derhal bölgenin güçlendirilmesini talep etmiştir. Ayrıca 21 Haziran 1911'de Hariciye Nezaretinde İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal etmek istediğini söyleyip hükümeti dikkatli olması gerektiğini belirtmiştir. İtalyanların tüm bu girişimlerine karşın Osmanlı Devleti İtalya'nın Trablusgarp'a saldıracağına ihtimal vermemiş ve hiçbir önlem almamıştır. İtalya'nın istediği Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'a saldırılacağına dair ihtimal vermemesi olmuştur.⁶⁷

Viyana büyükelçiliği 12 Ağustos 1911 tarihinde İtalyanların Trablusgarp'ı işgal etmek için Avrupalı büyük devletlerin desteğini almaya çalıştığını belirtmiş ve bu durumu Babıali'ye iletmıştır. Bunun sonucunda Babıali Avrupa'daki büyükelçilerinden bu meseleyi soruşturmalarını istemiştir. Ancak büyükelçilerden ülkelerin kendilerine İtalyanların bu şekilde bir müracaatı olmadığını belirtmiştir. Meclis-i mebusanda Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa, kendisine sorulan bir suale cevap olarak, Trablusgarp ve Bingazi'nin geleceği ile ilgili devletler arasında bir görüşme olmadığını beyan etmiş, mecliste güvence vermiştir. Tanin gazetesi Başyazarı Hüseyin Cahit'in 24 Eylül 1911 tarihinde yazdığı makalesinde; kendi gözlemlerine göre şu aralar İtalya ile Osmanlı Devleti arasındaki resmi ilişkilerde olumsuz

⁶⁵ Şıvgın, a.g.e., s.38-39.

⁶⁶ Kocabaş, a.g.e., s.233-234.

⁶⁷ Fatih Özaslan, "Osmanlı Basınında Trablusgarp Savaşı: Donanma Mecmuası Örneği", Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E- Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, s. 60-72, Güz 2019 s.61.

bir durumun söz konusu olmadığı, iyi ilişkiler devam ederken, bir anda Trablusgarp'ın saldırıya uğradığı bilgisini almanın olanaksız olduğu, Osmanlı Devleti'nin Avrupalı büyük devletlerden bu mesele hakkında düşüncelerini sorduğunu ve aldığı cevapta yen bir durumun olmadığını bildirildiğini yazmıştır.⁶⁸

Trablusgarp valiliğine getirilen Bekir Sami Bey, Moniteur Orientale gazetesi muhabirine 8 Eylül 1911'de verdiği mülakatta on gün sonra Trablusgarp'a hareket edeceğini, aceleye gerek görmediğini ve istikbâlden son derece emin olduğunu söylemiştir.⁶⁹ Jön Türk gazetesi yazarlarından birisiyle yaptığı görüşmede de yoğun bazı özel işleri için bakanlıktan birkaç günlük izin aldığını bildirmiştir.⁷⁰ Ayrıca, Bekir Sami Bey, Trablusgarp'ta İtalyanların arzuları ile ilgili bilgili veren 'jön Türk' Gazetesi çalışanına bu konunun önemli bir mesele olmadığı ile alakalı güvence vermiş ve İtalya ile Osmanlı Devleti arasında hiçbir çatışma ortamı bulunmuyor iken İtalya'nın savaş ilan etmeye girişemeyeceğini belirtmiştir.⁷¹ Göreve yeni başlayan Bekir Sami Bey, İtalya'nın Trablusgarp'a saldıracağı söylemlerine itibar edilmemesi gerektiğini söylemiştir.⁷²

Bekir Sami Bey'in ve Hüseyin Cahit'in İtalyanlar tarafından Trablusgarp'ın ele geçirilmesi için tüm hazırlıkların tamamlandığı bir dönemde İtalya ile Osmanlı Devleti arasında hiçbir görüş ayrılığının bulunmadığını söylemeleri Osmanlı Devleti ve Osmanlı basınının hala durumu anlayamadıklarını göstermiştir.⁷³

İtalya'nın Trablusgarp'ı ele geçirmesine dair İtalyan basınında ilk önemli ifade 1910'un sonunda söylenmeye başlamıştır. Trablusgarp'ın işgaline yönelik İtalyan milliyetçilerinin söylemi şu olmuştur: "İtalya Trablusgarp'a gitmiyor, oraya geri dönüyor!". Gazetelerdeki sömürgeci bir dil 1911'de yerini işgalci bir ifadeye bırakmıştır. Bu durum

⁶⁸ Şıvgın, a.g.e., s.40-43.

⁶⁹ İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), TTK, Ankara 1995, s.29.

⁷⁰ Tanin, 15 Eylül 1911; Hale Şıvgın, Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.10.

⁷¹ Şıvgın, a.g.e., s.42.

⁷² Eminalp Malkoç, "İtalyanların Trablusgarp Savaşı Sırasında Oniki Ada'yı İşgallerinin Türk Basınındaki Yankısı: İkdâm ve Şehbal Örnekleri", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, S.31, Bahar 2020, s.87.

⁷³ Şıvgın, a.g.e., s.43.

İtalya basınında artık çok daha sesli bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır. Milliyetçi yazarlar tarafından kaleme alınan yazılarda Trablusgarp vilayeti, seçilmiş savaş meydanı olarak gösterilmiştir. Aynı gazete Trablusgarp ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Osmanlı’ya karşı yürütülen uzlaşma politikası bir an önce terkedilmelidir. Ya Trablusgarp’taki haklarımız tanınmalı, ya da bölge işgal edilmelidir”.⁷⁴

İtalya’nın Trablusgarp işgaline yönelik endişesi artan Osmanlı Hükümeti, 20 Eylül’de büyükelçilerine bir telgraf yollamıştır. Bu mesajda İtalyan medyasının lisanın ağır olduğundan; gazetelerin savaşta kullanılacak askerlerin mevcutlarına değindiklerinden, ahali içinde bir çatışma talebi oluşturmaya çalışmış, fakat devletler Roma’ya bu mesele ile ilgili tedbir alınmasını tavsiyesinde bulunmuştur. Bu yüzden bulunduğunuz devletteki yönetime sorarak araştırınız denmiştir. Rus Dış İşleri Bakan Vekili bu konu hakkında: “İtalyan basını yatışmaktadır. Hükümetin basına uyacağını gösteren hiçbir ip ucumuz yoktur, böyle bir işte öğüt vermek zordur, bununla birlikte istediğiniz yolda birkaç söz söylemeye çalışacağım” demiştir. İngiltere Dış İşleri Bakanlığı Daimi Müsteşarı Nikolson: “İtalyan Hükümetine bir başvuruda bulunamayız, bu bir işe karışma olur; işin Avrupa dış bakanlıklarını kaygıya düşürecek raddeyi bulmuş olmasını sanmam” demiştir. Ancak Tefik Paşa’nın ısrarı üzerine Nikolson şunu eklemiştir: “Grey’le konuşacağım, fakat Almanya ve Avusturya, İtalya’nın bağlaştığı olmaları dolayısıyla bu işte daha etkili olarak çalışabilirler.” Almanya ise İtalya ile ittifak kurması ve Osmanlı Devleti ile sıkı ilişkileri olmasından dolayı en etkili görüşmeler Berlin’de yaşanmıştır. Berlin Büyükelçisi Osman Nizami Paşa’ya Berlin Hükümetinin cevabı şu şekilde olmuştur: “Roma’ya ciddi öğütler verdik ve onun doğru düşünce tasarılarına inanıyoruz. İtalya bize tasarıları hakkında inanca verdi ve tek dileğinin Trablus’taki İtalyan tecimel asılarına karşı zorluklar çıkarılmaması olduğunu söyledi. Alman Hükümeti’nin size gizli öğüdü şudur: İtalyanlara bazı kolaylıklar göstererek her türlü anlaşmazlık bahanesini ortadan kaldırın.”⁷⁵

⁷⁴ Altunsoy, a.g.m., s.41.

⁷⁵ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi C:2 K:1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991 s. 85-87.

Sadrazam Hakkı Paşa Mülkiye Okulu'nda verdiği derslerden devletler hukuku ilkelerine güvenmiş ve İtalyan basının yazdıklarını aslının olmadığına inanmıştır. Hatta İtalyan Büyükelçiliğindeki görevlilerle kağıt oyunu oynamıştır.⁷⁶

Osmanlı Devleti İtalya ile savaşıma fikrini benimsememiştir. Konuyu sükunetle halletmek için Avrupalı büyük devletlerden İtalyanlarla aralarını yapmalarını istemiştir. Büyük devletlerin vereceği yanıtı göre Osmanlı Devleti topraklarını muhafaza etmek için tüm önlemleri alacakları düşünülmüştür.⁷⁷ Ancak bu devletler, bir şey yapmanın zor olduğunu ve bu konuya müdahale etmenin tarafsızlık ile bağdaşmayacağını bildirmiştir.⁷⁸

2.4. Trablusgarp Valisi İbrahim Paşa'nın Görevden Alınması

İtalya'nın, Trablusgarp üzerindeki etkinliği erken tarihlerde fark edilmiş bu yönde merkeze birçok rapor gönderilmiştir. Bunlardan bir tanesini de Trablusgarp valisi İbrahim Paşa göndermiştir. İbrahim Paşa, derhal önlem alınmasını bunun yapılmaması durumunda Trablusgarp'ın kaybedileceğini ifade etmiştir. Bununla da yetinmeyerek Trablusgarp'taki İtalyan teşebbüslerine zorluklar çıkartmıştır.⁷⁹ Vali İbrahim Paşa, kendi imkân ve kabiliyetleri doğrultusunda vilayetteki İtalyan nüfuzunu engellemeye çaba göstermiştir. Kısa zamanda İtalyan gazetelerinin hedefi olmuştur.⁸⁰

Ancak bu durum kendisi için yeni bir süreci meydana getirmiştir. İbrahim Paşa'nın görevden alınması için İtalyanlar Osmanlı Devleti nezdinde girişimlerine başlamıştır. Bununla da yetinmeyerek konuyu İtalyan kamuoyuna taşımıştır. İtalyan gazetesi Giornale d'Italia 1 Mart 1911 tarihli sayısında Vali ve Komutan İbrahim Paşa'nın görevden alınmasını istemiştir.⁸¹

⁷⁶ Enver Ziya Karal, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999 s. 267.

⁷⁷ İsrail Kurtcephe, "Osmanlı Parlemtosu ve Türk-İtalyan Savaşı (1911-1912), Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S.5, Ankara 1994, s.236.

⁷⁸ Arslanyürek, a.g.m., s.1566.

⁷⁹ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c.IX, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, s.268-269; Güzel, a.g.m., s.95.

⁸⁰ Altunsoy, a.g.m., s.39.

⁸¹ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, c., Kıs.I, TTK, Ankara 1983, s.76; Şıvgın, a.g.e., s.9.

Trablusgarp Valisi İbrahim Paşa ile ilgili İtalyan gazetelerinde yapılan tenkit ve kınama haberlerinin Roma Büyükelçisi aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne iletilmiştir. La Tribuna gazetesi 28 Şubat 1911'de Vali İbrahim Paşa hakkında yapılan haberde "Vali'nin İtalyanlara Karşı Düşmanlığı" başlığını atmıştır. İtalyan basınının Vali İbrahim Paşa ile ilgili bu paylaşımlarına İtalyan siyasilerin, valinin vazifesinden alınması için yaptıkları yoğun baskılar da dahil olmuştur.⁸² İtalyanların istekleri doğrultusunda İbrahim Paşa 1911'de görevinden alınmıştır.⁸³ İtalya nezdinde memnuniyet yaratmış ve bu durum Osmanlı Devleti'nin Roma elçisine iletilmiştir.⁸⁴

İbrahim Paşa'nın görevden alınması ile yerine idari işler için tahrirat müdürü Ahmet Rasim Bey, askerî konularda ise Albay Neşet Bey vekâlet etmiştir.⁸⁵ İbrahim Paşa'nın yerine daha önce Trablusgarp'ta "Mektupçuluk" görevinde bulunan Bekir Sami Bey görevlendirilmiştir. Tayin emri çıktığında Tokat'ta izinde bulunan Bekir Sami Bey, görevine yerine gitmek için acele etmemiştir.⁸⁶

Bekir Sami Bey, Moniteur Orientale gazetesi muhabirine 8 Eylül 1911'de verdiği mülakatta on gün sonra Trablusgarp'a hareket edeceğini, aceleye gerek görmediğini ve istikbâlden son derece emin olduğunu söylemiştir.⁸⁷ Jön Türk gazetesi yazarlarından birisiyle yaptığı görüşmede de yoğun bazı özel işleri için bakanlıktan birkaç günlük izin aldığını bildirmiştir.⁸⁸ Ayrıca, Bekir Sami Bey, Trablusgarp'ta İtalyanların arzularından bahseden "jön Türk" Gazetesi çalışanına bu konunun önemli olmadığına dair güvence vermiş ve İtalya ile Osmanlı Devleti arasında hiçbir düşmanlık yokken İtalya'nın savaş ilan etmeye girişmeyeceğini belirtmiştir.⁸⁹ Böylece, göreve yeni başlayan Bekir Sami Bey,

⁸² Altunsoy, a.g.m., s.40.

⁸³ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c.IX, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, s.268-269; Güzel, a.g.m., s.95

⁸⁴ Timothy W. Childs, Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri, Çev. Deniz Berktaş, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.55.

⁸⁵ Karasapan, a.g.e., s.270-271.

⁸⁶ Yeni İkdâm, 2 Eylül 1911.

⁸⁷ İsrâfil Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), TTK, Ankara 1995, s.29.

⁸⁸ Tanin, 15 Eylül 1911; Şıvgın, a.g.e., s.10.

⁸⁹ Şıvgın, a.g.e., s.42.

İtalya'nın Trablusgarp'a saldıracağı söylemlerine itibar edilmemesi gerektiğini söylemiştir.⁹⁰

Trablusgarp Savaşı başladığında Bekir Sami Bey hâlâ İstanbul'daymış ve İbrahim Paşa'nın yerine henüz biri atanmamış, görev vekâleten Neşet Bey tarafından yürütülmüştür.⁹¹ Bu atamada İtalyan işgalinden bir hafta önce-22 Eylül 1911- Ahmet Fevzi Bey'in atanması ile yapılmıştır.⁹² Aslında Osmanlı Devleti İtalyan taarruzu öncesi Trablusgarp'ı valisiz, komutansız ve cephanesiz bırakmıştır.⁹³ Ayrıca Bekir Sami Bey'in Trablusgarp'a gidişi ertelenmiş ve ancak harp başladıktan sonra dönebilmiştir.⁹⁴

1910'a kadar Trablusgarp'ta vazife yapan subaylardan yerel halkın konuştuğu dili bilme şartı aranırken, bu tarihten sonra bu şart aranmayıp sadece Türkçe bilen subaylar görevlendirilmiştir.⁹⁵ Trablusgarp'ta bulunan ve Trablusgarp'ın savunmasında kullanılabilecek top, tüfek, makineli tüfeklerin ve mühimmatların, tüm iaşe ve malzemelerin İtalyan saldırılarının başlamasından önce şehirden çıkarılmış ve geriye tekrar taşıyamamıştır.⁹⁶

2.5. İtalya'nın Harekete Geçme Süreci

1911 yılında İtalyanları Trablusgarp'a karşı saldırıya geçmesine sebep olan etken Fas sorununun yeniden çıkmış olması görülmüştür. İtalyan Dışişleri Bakanı Güicciardini İtalyan meclisinde; 14 Şubat 1911 tarihinde Osmanlı Devleti'nin Akdeniz kıyılarındaki vilayetlerinin kendilerini alakadar ettiğini, buraların İtalyan yaşam alanı ve çıkarlarına dahil olduğunu, bu bölgede Osmanlı yönetiminden başka bir yönetim şeklinin gelmesinin ve başka devletlerin davranışlarının kendilerini harekete geçireceğini, bunun için Fas'daki durumu

⁹⁰ Malkoç, a.g.m., s.87.

⁹¹ Güzel, a.g.m., s.95.

⁹² Alemdar, 23 Eylül 1911; İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), TTK, Ankara 1995, s.30.

⁹³ Güzel, a.g.m., s.94-95.

⁹⁴ Malkoç, a.g.m., s.87.

⁹⁵ Güzel, a.g.m., s.94.

⁹⁶ Sürmeli, a.g.m., s. 161-162.

kaygı ile takip ettiklerini, İtalya'nın böyle bir vaziyet karşısında seyirci kalamayacağını söylemiştir.⁹⁷

İtalya Genelkurmay Başkanlığı, 1884'ten beri Trablusgarp'ı işgal etme plan ve taslaklarını hazırlamaya başlamıştır.⁹⁸ İtalya'nın 30 yıldan beri kurulması beklenen hâkimiyeti artık kurulmuş olmalı ve bundan daha iyi bir fırsat olamayacağı düşünülmüştür.⁹⁹ İspanya bir yandan Larış'a asker çıkarmış, İngiltere ve Almanya'nın olaya müdahalesi sonucunda Fas sorununun Fransa'nın yararına sonuçlanmış ve İtalya'nın Akdeniz güç dengesi için harekete geçmesi için yeterli görülmüştür.¹⁰⁰ Roma ve Milano'daki iş adamları Trablusgarp'ı biran önce almazlarsa her şey için geç kalmış olacakları hususunda hükümetlerini ikna etmiştir.¹⁰¹

İtalyan Başbakanı Giolitti Trablusgarp Savaşı esnasındaki anılarını anlatırken; işin aslı hakkında bilgi sahibi olmayanların, Trablusgarp'a girme kararının aniden verildiğini söyleseler de işin iç yüzünün bu şekilde olmadığını, kendilerinin Fransa ile Fas ve İngiltere ile Mısır üzerinden görüşmeler gerçekleştirirken kendileri için bazı ayrıcalıklar aldıklarını ve bu hususu Avrupalı büyük devletlere onaylattıklarını, Almanya'nın Fransa Kongosu'ndan biraz toprak parçası alarak Fransa'yı Fas'da özgür bırakmasıyla kendilerine göre zamanın geldiğini, çünkü kendileri Trablusgarp'ı işgal etmemiş olsalardı başka bir Avrupalı devletin illa ki burayı ele geçireceğini, Tunus'un Fransızlarca işgal edilmesinin ardından kendilerinde oluşturduğu olumsuz havayı bir daha yaşamak istemediklerini ve böylece bir Avrupalı büyük devletle çatışmak mecburiyetinde olacaklarını bunun da Osmanlılarla çatışmaktan çetin olacağını bildirmiştir. İtalya'nın 1900 yılında Fransa ile kapalı kapılar ardında yapmış olduğu anlaşmaya göre Fransa Fas'da harekete geçerse, İtalya da Trablusgarp'da menfaatleri

⁹⁷ Şıvgın, a.g.e., s.21.

⁹⁸ Demet İlkbahar, 1911-1912 Trablusgarp Savaşı ve Osmanlı Kamuoyu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2009, s.42.

⁹⁹ Fabio L. Grassi, "Niçin Trablusgarp? İtalyan Çıkarılması Ardındaki Siyaset ve Kültür", Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s.39.

¹⁰⁰ Mehmet Aslan, Trablusgarp Harbi'nde Osmanlı Gayrinizami Harp Uygulaması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul 2019, s.99.

¹⁰¹ Alan Palmer, Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi, Çev. Belkis Çorakçı Dışbudak, Sabah Kitapları, İstanbul 1992, s.237.

doğrultusunda harekete geçecek şekilde anlaşılmıştır. Bu anlaşma ile Trablusgarp İtalya'ya bırakılmıştır. Fransız askerleri 24 Nisan 1911 tarihinde Fas'ı işgal etmiştir. Almanya İngiltere'nin karşı çıkmasıyla ölçsüz taleplerinden vazgeçmiştir. Fransa ile Almanya, Fas meselesinde müzakere ederek anlaşmaya varmıştır. Bu anlaşmaya göre, 23 Eylül 1911 tarihinde Agadir limanında Alman donanmasındaki gemiler çekilmiştir.¹⁰²

İtalya için planlarını uygulama vakti gelmiştir. Başbakan Giolitti, Genelkurmay Başkanına Trablusgarp'ın işgali için ne kadar asker ve silaha ihtiyaç olduğunu hesaplamasını ve bu hesabı her ihtimale karşı geniş tutmasını istemiştir. Pollio, birkaç gün sonra Başbakana 23.000 kişinin yeterli olduğunu bildirmiştir. Başbakan sayıyı az bularak biraz daha geniş tutmasını istemiştir.¹⁰³ İtalya İstanbul Hükümeti'nin bölgede savunma yapabileceğine ihtimal vermemiştir. Ayrıca Trablusgarp'ın savaş yapılmadan dahi alınabileceğinden bahsedilmiştir.¹⁰⁴

Trablusgarp'ın işgali için bölgeye ilk gönderilen ve karaya çıkarılan İtalyan askeri gücü hakkında İtalya Başbakanı Ciolitti hatıratında, 35 bin asker, 6 bin at, 103 top, 800 kamyon ve 4 uçak olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁵ Kısa süre sonra bu sayı 100.000'i aşmıştır. Buna karşılık, Türk kuvveti, redifler de dahil olmak üzere Trablusgarp'taki asker mevcudu 3.000 ancak olmuş ve hiçbir topu da olmamıştır. Eşref Bey emir komutasındaki birlik, bir baskınla çok namlulu silah (mitralyöz) ele geçirinceye kadar Türk birliklerinin elinde makineli tüfek dahi bulunmamıştır.¹⁰⁶

Fas meselesinde Almanya ile Fransa'nın uzlaşmış ve Fransa'nın Fas üzerindeki hâkimiyetinin tanınmış olması ile İtalya, Fransa arasında imzaladığı 1900 yılındaki anlaşmasına dayanarak Trablusgarp'da harekete geçmiştir. İtalya kamuoyunda Fransa'nın Fas'ı işgal etmesiyle aniden hükümeti yıkacak kadar şiddetli bir etki yapınca Giolitti kabinesi uzun süredir hazırlanan planlarını açıklamak zorunda kalmıştır. Bu husus Trablusgarp'a karşı bir an önce harekete geçmek isteyen İtalyan halkını daha da

¹⁰² Şıvgın, a.g.e., s.21-22.

¹⁰³ 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, a.g.e., s.29.

¹⁰⁴ Şıvgın, a.g.e., s.25-90.

¹⁰⁵ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi C:2 K:1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, s.100

¹⁰⁶ Cemal Kutay, Trablusgarp'ta Bir Avuç Kahraman, İstanbul 1963, s.69.

şiddetlendirmiştir. İtalya'nın savaş kararı almasına sebep olmuştur. 22 Eylül'de Figaro gazetesi de İtalya'nın Fransa-Almanya anlaşmasının hemen ardından gerek siyasi gerek askeri önlemleri alarak Trablusgarp'ı işgal edeceğini yazmıştır.¹⁰⁷

2.6. İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne Ültimatol Vermesi

Roma, Trablusgarp Savaşı öncesinde İstanbul Hükümeti'ne 23 ve 28 Eylül'de olmak üzere iki defa ultiinatol vermiştir.¹⁰⁸ Osmanlı Devleti, 26 Eylül'de vermiş olduğu cevapla kibar bir dil ile reddetmiştir.¹⁰⁹ İtalya, Osmanlı Devleti'ne ultiinatol verdiğinde bu krizin olası bir savaşa dönüşmesini engellemek için İstanbul'daki Almanya büyükelçisi Baron Marschall von Biberstein büyük çaba sarf etmiştir. Bunun için İtalyan Maslahatgüzari De Martino başta olmak üzere birçok temasta bulunulmuştur. Bu görüşmelerin sonucunda 26 Eylül 1911 tarihi itibari ile Roma makamları da barışçı bir çözümün mümkün olduğunu düşünmüştür. Ancak kısa süre içerisinde savaşa başlamak istedikleri için bu seçeneği görmezden gelmiştir. İtalyan Başbakanı Giolitti'yi, savaş durumuna gelinmesini engellemek için yürütölen temaslar hakkında bilgilendirildiğinde şu şekilde cevap vermiştir; "Gördüğünüz üzere, kaybedecek zamanımız yok. Bizi bu seçeneğe razı etmeye çalışıyorlar. Ama umarım başaramazlar!"¹¹⁰

İtalya, Osmanlı Devleti ile savaşa girebilmek için 28 Eylül 1911 tarihinde vermiş olduğu ultiinatol¹¹¹ İstanbul'daki İtalyan Maslahatgüzari De Martino'nun eline 28 Eylül 1911 tarihinde ulaşmıştır. De Martino da ultiinatolunu aynı gün öğleden sonra saat 2.30'da Sadrazam Hakkı Paşa'ya takdim etmiştir.¹¹²

¹⁰⁷ Şıvgın, a.g.e., s.22.

¹⁰⁸ Tanin, 27 Eylül 1911; Hale Şıvgın, Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.32.

¹⁰⁹ Orhan, a.g.m., s.34.

¹¹⁰ W. Childs, a.g.e., s.70-71.

¹¹¹ Tanin, 29 Eylül 1911; Şıvgın, a.g.e., s.35.

¹¹² W. Childs, a.g.e., s.70-71.

İstanbul'daki elçisi De Martino¹¹³ vasıtasıyla verilen bu notada; Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp ve Bingazi'ni ilerlemesi için hiçbir şey yapmamış, bu bölgenin İtalya'ya yakınlığı dolayısıyla hayati bir öneme sahip olmuş, bölgeye medeniyet götürmek zorunlu olmuş ancak bu durum Osmanlı Devleti tarafından engellenmiş, bölgedeki İtalyan konsolos ve memurlarının buradaki Osmanlı askerleri tarafından İtalya aleyhine tahrik edildiği yer almıştır. Ayrıca İtalyan elçiliğinin notayı, Osmanlı Devleti'ne tebliğinden itibaren yirmi dört saat zarfında bu konuda bir cevap beklenmiştir.¹¹⁴ Ayrıca, ultiatomda Trablusgarp'ta İtalya tarafından gümrüklerin denetlenmesi, jandarmanın teşkilatlanması ve valinin atanması gibi istekler de yer almıştır.¹¹⁵ İtalya, tüm müracaatlara karşın İstanbul Hükümetinin duruma bir çözüm bulamamış, bu yüzden İtalya'nın Trablusgarp ve Bingazi'ye asker çıkarıp ele geçirmeye karar verdiğini belirtmiş, bir karşılık verilmemesi konusunda Babıali'nin Trablusgarp'a talimat vermesi istenmiştir.¹¹⁶

28 Eylül 1911 tarihli ultiatom, doğrudan işgalin bildirisi olmuştur.¹¹⁷ ultiatom Ramazan Bayramı'ndan bir gün önce verilmiştir. İtalyanlar Osmanlı Devleti'nin çalışma prensiplerini yakından takip etmiştir. Osmanlı Devleti çok güç bir tercih karşısında kalmıştır. Sürenin azlığı da hükümeti zor duruma sokmuştur. Osmanlı Devleti mevcut durumu ile savaşacak durumu olamamış, ancak Trablusgarp'ı İtalya'ya terk etmemiştir. Çünkü bu durum Arapların kitleler halinde Osmanlı Hükümetine karşı ayaklanması anlamına geleceği düşünülmüştür.¹¹⁸

Osmanlı Devleti, 28 Eylül 1911 tarihli ultiatoma 29 Eylül 1911 tarihinde cevap vermiştir. Osmanlı Hükümeti cevabında; Trablusgarp ve Bingazi'nin geri kalmasının kendilerinden önceki yönetimlere ait olduğunu, bunun için meşrutiyet yönetiminin bu konulara muhatap olamayacağını¹¹⁹, Osmanlı Hükümeti'nin son üç yıl içerisinde Trablusgarp ve Bingazi'de İtalyan teşebbüslerine düşmanlık gösterilmediğini aksine

¹¹³ Hayta, a.g.m., s.579.

¹¹⁴ Tanin, 30 Eylül 1911; Şıvgın, a.g.e., s.35.

¹¹⁵ Malkoç, a.g.m., s.87.

¹¹⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.639.

¹¹⁷ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c.IX, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, s.268.

¹¹⁸ Şıvgın, a.g.e., s.49.

¹¹⁹ Karal, a.g.e., s.268-269.

İtalya'nın Trablusgarp'taki faaliyetlerine bölgenin kalkınması olarak bakıldığı, İtalya ile ilişkilerin devamında hiçbir şekilde geri kalınmadığı, Trablusgarp ve Bingazi'deki asayişin temini konusunda, Osmanlı Devleti'nin durumu tamamıyla takdir edebilecek durumda olduğunu bildirmiştir. Ayrıca Osmanlı Hükümeti'nin kendi toprak bütünlüğünü bozmamak şartı ile İtalya hükümetine istediği mali imtiyazları vereceğini bu konuda İtalya'nın şartlarını bildirmesini istemiştir. Osmanlı Hükümeti'nin görüşmeler sırasında Trablusgarp'taki askeri kuvvetini arttırmayacağını, İtalya'nın bu şartları kabul edeceğini ümit ettiklerini ilave etmiştir.¹²⁰

Sadrazam Hakkı Paşa'nın İtalyan elçisi ile samimi bir dostlukları vardı. Halit Ziya Bey "Saray ve Ötesi" isimli eserinde Hakkı Paşa'nın İtalyan notasından biraz önce İtalyan elçisinin evinde yemekte olduklarını Ahmet Cemil Bey ise "Canlı Tarihler" isimli eserinde daha da ileri giderek ultimatomenin Hakkı Paşa'ya İtalyan elçisiyle briç oynamakta olduğu bir sırada tebliğ edildiğini ifade etmiştir.¹²¹ Ancak Tanin gazetesinde 29 Eylül 1911 tarihinde çıkan haber bunun biraz abartma olduğunu göstermiştir.¹²² Sadrazam Hakkı Paşa İtalyan notasını aldıktan sonra kendi ihtiyatsızlığını kabul eden şu ifadeleri kullanmıştır :''Eski zamanlarda benim vaziyetime düşen sadrazamların kafasını padişahlar binek taşında kestirirlerdi; ben o haldeyim.''¹²³

İtalya'nın yirmi dört saat süreli ultimatomenin ve buna cevap verme zorunluluğu Osmanlı Hükümeti'nde büyük bir şaşkınlık ve heyecan yaratmıştır. Bunun neticesinde Sadrazam Hakkı Paşa istifa etmek zorunda kalmıştır.¹²⁴ Padişah da olası savaş durumunu ortadan kaldırmak için İngiltere kralıyla Alman imparatoruna telgraf çekmiş ve Mahmut Şevket Paşa da Alman büyükelçiliğine gönderilmiştir.¹²⁵ Üstelik bu girişimlerden yapıcı bir sonuç çıkacağına inanan Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, girişilen siyasi diyaloglar

¹²⁰ Tanin, 30 Eylül 1911; Şıvgın, a.g.e., s.36.

¹²¹ Şıvgın, a.g.e., s.45.

¹²² Tanin, 29 Eylül 1911.

¹²³ Şıvgın, a.g.e., s.47

¹²⁴ Tanin, 30 Eylül 1911; Şıvgın, a.g.e., s.44.

¹²⁵ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, c., Kıs.I, TTK, Ankara 1983, s.107; Şıvgın, a.g.e., s.47.

neticeleninceye kadar İtalyanlara saldırmayıp askeri geriye çekmesine sebep olmuştur.¹²⁶ İtalya, “İki ülke arasında dostluk ilişkilerinin ve barışın kesildiği, artık İtalya kendisini Osmanlı Devleti ile savaş hali içinde olduğunu ilan eder” diyerek savaşı başlatmıştır.¹²⁷ Böylece, İtalya, Osmanlı Devleti’ne savaş ilan ederek, 29 Eylül 1911 günü Trablusgarp’a saldırıya geçmiştir.¹²⁸

¹²⁶ Nurdan İpek Şeber, “Arşiv Belgelerine Göre Trablusgarp Savaşı’nın Osmanlı Topraklarındaki İtalyan Tebaaya Yansımaları”, Osmanlı Araştırmaları, S.38, 2011, s.238

¹²⁷ Alan, a.g.m., s.658.

¹²⁸ Karal, a.g.e., s.270.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABLUSGARP SAVAŞI SIRASINDA YAŞANAN GELİŞMELER VE İTALYA'NIN ÇANAKKALE BOĞAZI HAREKATI

3.1.Trablusgarp'ın Savaşı Sırasında Yaşanan Gelişmeler

3.1.1. Trablusgarp'ın İşgali

İtalyan Donanması 27 Eylül 1911'de Trablusgarp önlerine gelmiştir.¹²⁹ Bu hususta Trablusgarp vali vekili, bir İtalyan savaş gemisinin Kaleönü civarında ışıldaklarla Trablusgarp'ı izlediğini, Tacura civarında altı İtalyan savaş gemisinin olduğunu bildirmiştir. Bunun dışında Bingazi'de bulunan İtalyanların da İskenderiye'den gelen Roma gemisiyle bölgeden ayrıldıklarını iletmiştir.¹³⁰ İtalyan savaş gemileri projektörlerini Trablusgarp'a yöneltince bir kısım halk ailesiyle şehri terk etmeye başlamıştır.¹³¹

Mahmut Şevket Paşa'nın 26 Eylül 1911 tarihli vermiş olduğu talimatta, İtalyan donanmasının Trablusgarp önlerinde görülecek olursa gelenek olmasından dolayı sancakla selamlanacağını açıklamıştır. Ancak İtalyanlar karaya asker çıkaracağını bildirirse İstanbul'dan emir almadan hareket edilemeyeceğini belirtmiş, kendilerine haber verilmesini istemiştir. Buna rağmen ısrar edecek olurlarsa olabildiğince silah kullanmadan engel olunmaya çalışılacağını söylemiştir. Ancak silah kullanacak olurlarsa silahla karşılık verileceği belirtilmiştir. Ayrıca Tunus yoluyla İstanbul'la yapılacak muhabere sonucunda erzak tedarik edileceğini söylemiştir. Askeriyeye gönderilen üç aylık paradan hariç 50.000 lira daha gönderilmiş ve ihtiyaçlara harcanmasını belirtmiştir. İtalyanların karaya asker çıkarmaları halinde hem oradaki kuvvetler hem de oradaki teşkilandırılmış halk ile Urban (çöl arapları, aşiretler, bedeviler.) tarafından karşı konularak karaya ayak basmalarına engel olunması istenmiştir.¹³²

¹²⁹ Türk İtalyan Harp Tarihi, c.I, çev: Afif Tuğrul, Deniz Matbaası, 1944, s.60-69; Şıvgın, a.g.e., s.63.

¹³⁰ Hayrunnisa Alan, Ömer İşbilir, Zeynep Aycibin, Muhammed Ali Kılıç, "Tarihin Peşinde Bir Ömür", Haziran 2018 İstanbul, s.658

¹³¹ Kurtcephe, a.g.e., s.56.

¹³² Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl.60, Sayı.126, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 2011, s. 3-16.

Çatışma başlamadan kısa bir süre önce olası bir İtalyan saldırısına karşı Trablusgarp'ta komutan vekili Miralay Neşet Bey'e birliklerini şehrin dışına çekerek burada savunma yapması talimatı verilmiştir. Neşet Bey harbiye nezaretinden gelen talimatla birliklerini şehirden çekmeye başlamıştır. Karargahını Trablusgarp vilayetinin 40 km kadar güneyindeki Aziziye kasabasına taşımıştır.¹³³ Tümenin vilayeti terk etmesi üzerine Vali Vekili Besim Bey'in: "Kale ve istihkamlar asker tarafından korunmadıkça direnmeye devamın mümkün olamayacağını, hele tümen de çekilince, ilde hiçbir asker kalmayınca can ve mal güvenliği sağlanamayacağını, bu durumun doğuracağı bütün sorumluluğun tümene ait olacağını..." şeklinde üst komutanlığa rapor hazırlamıştır.¹³⁴

Trablusgarp Valisi Porparisto imzası ile Trablusgarp halkına hitaben 28 Eylül 1911 tarihinde Arapça olarak işgali kabul manasında bir propaganda metini dağıtılmıştır. Metinde; İtalyan kralının emri ile geldikleri, dine şeriata bağlı oldukları, şeri mahkemelerin devam edeceği, bütün ibadetlerin serbestçe yapılacağı, taşınır ve tanınmaz mal mülkiyetlerinin kendilerine ait olacağı, askerlikten muaf olacakları, vergilerin düşürüldüğü bildirilmiştir. Bununla yetinilmeyerek Osmanlı Devleti'ni kasten "fesatçılara aldanmayınız", "birlik olalım, her birinizin hukuku İtalyan Hükümetine mensup her ferdin hukukuyla birdir. Bizim ile beraber 'Yaşasın İtalyan kralı' diye bağırınız" denilmiştir.¹³⁵

Osmanlı Donanması, Trablusgarp savaşının başlamasından önce manevralar yapmak üzere yola çıkmış ve Beyrut'a ulaşmıştır. İtalya'nın ultimatom verdiği gün-28 Eylül 1911-bundan habersiz olarak Beyrut'tan hareket etmiştir. Sakız adası önlerinde İtalya savaş ilan etmiştir. Donanma Çanakkale Boğazı'na hareket etmiştir. 1 Ekim tarihinde Çanakkale Boğazı'na girmiştir.¹³⁶

Vilayetlerinin valisiz ve askerlerin komutansız kaldığını gören ve gazetelerin yazdıklarından haklı olarak endişelenen Trablus halkı adına ileri gelenleri 7 Eylül 1911 tarihinde Sadrazam Hakkı Paşa'ya bir mektup yazarak vatanlarının Osmanlı Devleti ve Halifelik makamı ile bağlarını çözecek her türlü saldırıya karşı koymaya kararlı olduklarını

¹³³ Şıvgın, a.g.e., s.70.

¹³⁴ 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, a.g.e., s.39.

¹³⁵ Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl.60, Sayı.126, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 2011, s.38.

¹³⁶ Şıvgın, a.g.e., s.59-61.

ve o zamana kadar ihmal edilmiş olan Trablusgarp savunması için gerekli malzemelerin, araçların, kara ve deniz birliklerinin ve gerekli cephane ve erzakın gönderilmesini, vatanlarında İtalyanlara ekonomik ayrıcalıklar verilmek üzere görüşmelere asla girişilmemesini, her şart ve durumda yurtlarını kanlarının son damllarına kadar müdafaa edeceklerini belirtmek suretiyle Babıali Hükümetini uyarmaya çalışmıştır.¹³⁷ Üç İtalyan savaş gemisi, Bingazi ve Trablusgarp kıyılarını 25 Eylül 1911 tarihinden itibaren sıkı bir gözetim altına almıştır.¹³⁸

Derne gemisi kaptanı Hasan Fehmi Bey, İtalyan Donanması'nın Trablus açığındaki varlığını fark ederek gemisine Alman bayrağı çekmiş ve Tunus'a gitmekte olan ve arpa taşıyan bir ticari olduğunu ileri sürerek bu yöndeki sahte belgeleri ibraz etmiştir.¹³⁹ Derne gemisi 25 Eylül 1911'de Trablusgarp limanına varmıştır. Geminin limana ulaşması halkta büyük bir sevinç yaratmıştır.¹⁴⁰ Geminin yükünün boşaltılması için büyük bir seferberlik ile beş gün geceli-gündüzlü çalışılmıştır. Bunların bir bölümü Aziziye Sarayı'na kalanlar da Topçu kışlasına konmuştur.¹⁴¹

1 Ekim 1911 günü akşamüzeri İtalyan amirali tarafından gönderilen İtalyan temsilcileri Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiklerini bunun için Trablus ve Bingazi'yi işgal edeceklerini söylemiş, Osmanlı askerlerinin silah bırakmasını teklif etmiştir. Ancak Osmanlı askeri temsilcileri bu konuda yetkilerinin bulunmadığını bağlı buldukları bakanlık ve hükümete soracaklarını bildirmiştir. İtalyan işgal temsilcileri durumu amirallerine söyleyeceklerini bildirip ayrılmıştır.¹⁴² Tüm gelişmeler arasında önemli bir sorun da Trablusgarp ve Osmanlı Devleti arasındaki tüm iletişimin kesilmesi olmuştur. Kablo

¹³⁷ Karasapan, a.g.e., s.196.

¹³⁸ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912), Genelkurmay Basımevi, Ankara s. 124

¹³⁹ El Mırsati, a.g.e., s.28.

¹⁴⁰ Orhan, a.g.t., s.34.

¹⁴¹ İsmail Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), TTK, Ankara 1995, s.54.

¹⁴² Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl.60, Sayı.126, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 2011, s.13.

kesildiği gibi Derne'deki telsiz istasyonu da *Pisa* zırhlı kruvazörü tarafından 1 Ekim'de tahrip edilmiştir.¹⁴³

İtalya ile 1 Ekim 1911'de¹⁴⁴ çatışma başlayınca yeni birlikler yollamak da mümkün olmamıştır. Çünkü İtalyan savaş gemileri Ege Denizi'ne hâkimdi. Kara yolu ile de malzeme, teçhizat, mühimmat ve asker gönderilememiştir. Avrupalı büyük devletler, İtalyan taarruzu karşısında tarafsızlıklarını duyurmuştur. Bundan dolayı, Trablusgarp'a sadece Mısır'dan ve Tunus'tan kaçak ve gizli bir şekilde silah, cephane ve malzeme gönderilebilmiştir.¹⁴⁵

İtalyan Donanması'nın 4'üncü Tümen komutanı Thanon di Revel 2 Ekim 1911 tarihinde¹⁴⁶ şehrin teslim edilmesini istemiştir. Amiral bu defa talebinde; şehrin teslimi konusunda İstanbul'dan cevap gelene kadar İtalyan gemilerinin kıyıda serbestçe demir atması, hiçbir tecavüze uğramadan gidip gelmelerinin sağlanmasını, bütün istihkâm, batarya ve savunma vasıtalarının susturulmasını, İtalyan subayların bu işlemlerin yapılmasını denetlemesine zorluk çıkarılmamasını istemiştir. Ancak bu talepler şehrin teslimi anlamına geldiği için Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemiştir.¹⁴⁷ Bunun üzerine İtalyan savaş gemileri saat 15.00'te sekiz muharebe gemisi ile 9.000 metreden tekrar saldırıya geçmiştir.¹⁴⁸ Menzil farkından dolayı Türk tarafından açılan ateşin etkisi olmamış ve Türk sahil bandında bulunan topçuları saat 17.00'de düşmüştür.¹⁴⁹

¹⁴³ Aslan, a.g.t., s.153; H. W. Wilson, *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri*, c.1, Çev. Lütfü Çekiç, Kitapyaymevi, Ankara 2007, s.369.

¹⁴⁴ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi C:2 K:1*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, s.103.

¹⁴⁵ Armaoğlu, a.g.e., s. 640

¹⁴⁶ W. Wilson, a.g.e., s.369.

¹⁴⁷ Aslan, a.g.t., s.110.

¹⁴⁸ *Türk İtalyan Harp Tarihi*, c.I, çev: Afif Tuğrul, Deniz Matbaası, 1944, s.60-69; Hale Şıvgın, *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.63.

¹⁴⁹ Kemal Eker, *1911-1912 Türk-İtalyan Harbi Deniz Cephesi*, *Türk-İtalyan Harp Tarihi Sempozyum Bildirileri (21-22 Ekim 2019)*, Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2020, s.188.

Trablusgarp Belediye Başkanı Karamanlı Hassune Paşa'nın başında bulunduğu Trablusgarp ileri gelenleri şehrin teslimini önermiştir.¹⁵⁰ Bu teklif vali vekili tarafından kabul edilmemiştir. Bunun üzerine ahali bir camide toplanarak aldıkları teslim olma kararını İtalyan amiralliğine göndermiş ve hükümet binasına beyaz bayrak çekmiştir. Bu İtalya için bu bir nevi davet anlamına gelmiştir. İtalyan donanmasının karaya asker çıkarmaya başlaması ve Osmanlı Devleti'nin savunmayı içeride kabul etmesinden kaynaklı olarak halkta ümitsizlik baş göstermiş ve yerel halk ellerindeki silahları İtalyanlara satmıştır. Bir yandan da nümayişler başlamış, tam bir anarşi ortamı doğmuştur. Bunun üzerine Vali Vekili Besim Bey, hükümet otoritesinin sağlanması için Neşet Bey'den kuvvet göndermesini istemiştir.¹⁵¹

3.1.2. Trablusgarp'ın İşgaline Tepkiler

Babıali'nin İtalya'ya savaş ilan etme hususunda gecikme yaşayınca gazeteler, İtalyan mallarını boykot etme düşüncesini yaymaya başlamıştır. Bu şekilde Osmanlı halkından İtalya'ya ekonomik savaş açması talep edilmiştir. İkinci Meşrutiyet döneminde İtalyanlar, Osmanlı Devleti ile ticaretini ilerletmiştir. O dönemde İtalya, İngiltere (315 milyon), Avusturya-Macaristan (160 milyon) ve Almanya'nın (150 milyon) ardından 120 milyon ile dördüncü sırada gelmiştir. Bu boykot ile İtalyan ekonomisine büyük zarar verilmiş olacaktı. Boykot düşüncesi kısa sürede yayılmıştır.¹⁵²

İtalyanların, Trablusgarp'ı işgale başlaması ile birlikte Osmanlı kamuoyunda da geniş yankı uyandıracak protestolar başlamıştır. Bu haliyle kamuoyu İtalya'ya karşı hazır hale getirilmiştir. Bu durum işgalin başlamasından önce hazırlanmaya başlamıştır. Bir yanıyla resmi gazete gibi çalışan Tanin'de yer alan haberler süreci büyük oranda hazırlamıştır. Öyle ki savaşa günler kala Tanin Gazetesi'nde yer alan "Muharebe halinde İtalya'yı nasıl tazyik edebiliriz?" başlıklı yazıda İtalyan mallarını boykot önerilmiştir.¹⁵³ Bu

¹⁵⁰ Karasapan, a.g.e., s.203.

¹⁵¹ Aslan, a.g.t., s.111.

¹⁵² Enver Ziya Karal, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s.274-275.

¹⁵³ Tanin, No: 1101, 24 Eylül 1911, 11 Eylül 1327, 1 Şevval 1329, s.1.

tepkiler “makarna yemeyin, İtalyan malı almayın” sesleri ile yükselirken bir yandan da İtalyan gazetecileri sınır dışı etme kararı alınmıştır.¹⁵⁴

Osmanlı Hükümeti'nin İtalyan vatandaşlarına yönelik bir yaptırım kararı almamasından ötürü, her gün farklı vilayetlerden vatandaşın tepkisini belirttiği yazılar almıştır. Bu tepkilerde ortak nokta, halkın patlama noktasına geldiğini ve buna tedbir almak amaçlı en kısa sürede İtalyanlara karşı bir yaptırım kararın alınması talep edilmiştir. Osmanlı Devleti, meseleyi barışla çözmeye çalıştığı için İtalya'ya karşı kötü bir dil kullanmadığından, halkın yapabileceği en büyük koz, boykot olmuştur. Osmanlı Hükümeti ilk olarak herhangi bir yaptırım kararı almamayı benimserken özellikle İstanbul medyası bu tarz yaptırımların hayata geçirilmesi için ısrarcı olmuştur. Boykot ilanı ise ilk etapta 6 Ekim 1911 yılında İkdam, Tanin gibi İstanbul'un büyük gazetelerinde duyurulmaya başlanmıştır. Yapılacak olan boykotun boyutu ise yaklaşık on gün kadar sonra yine gazete vasıtasıyla başlatılmış olan “İttihad-ı Husumet” adlı çalışmayla belirlenmiştir. 13 Ekim 1911'de Tanin gazetesinin liderliğinde başlatılan boykota katılacak vatandaşlardan şunlara önem vermeleri talep edilmiştir: İtalyanlarla alışverişi kesmek, İtalyan ürün ve malzemelerini almamak, İtalya gemilerine binmemek, İtalyanca konuşmamak, İtalyan mekteplerine çocuklarını yollamamak, İtalyan postasını kullanmamak, İtalyan çalışan kullanmamak ve çocuklarını İtalyanlara karşı düşmanca duygularla yetiştirmek.¹⁵⁵

Boykotun başladığı gün Pire'den İstanbul'a hareket eden Bulgar bandıralı bir gemide İtalyan ürünlerinin olduğunun duyulması üzerine geminin mallarını indirmesine müsaade edilmemiş, aynı gemiyle Pire'ye geri dönmesi sağlanmıştır. Bandırma'ya gelen iki İngiliz gemisinde İtalyan ürünleri olduğundan halk elini dahi sürmemiştir. Boykotun her yerde başladığı belirtilmiştir.¹⁵⁶

Osmanlı Hükümeti, uzun bir süre İtalyan vatandaşlarıyla ilgili bir yaptırım kararı almamışsa da, İtalya'nın savaş ilanı ile beraber bazı hukuki yaptırımlar kendiliğinden gelmiştir. Savaştan ötürü İtalya ile önceden yapılan tüm antlaşma ve sözleşmeler iptal

¹⁵⁴ Oğuz Kartal, Türk Kültüründe İtalyanlar, Eren Yayınları, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002, s.31.

¹⁵⁵ Şeber, a.g.m., s.241-244.

¹⁵⁶ İlkbahar, a.g.t., s.55.

edildiğinden İtalyan vatandaşlarının bu antlaşmalarla kazandığı ayrıcalıklar kendiliğinden son bulmuştur.¹⁵⁷ İtalyan saldırılarının genişlemesiyle Osmanlı Devleti, İtalyan ekonomisini olumsuz etkilemek üzere ülkeye gelen İtalyan mallarının gümrük vergisini yüzde yüz oranına çıkartmıştır.¹⁵⁸ Ancak fabrikalarda kullanılacak makine, teçhizat ve malzeme ile kükürt bu kararın dışında tutulmuştur.¹⁵⁹

Osmanlı Devleti, savaş başladıktan sonra bölgede casusluk faaliyeti yürüten İtalyanlara karşı da daha belirgin bir tavır sergilemiştir. Nitekim maden arama gerekçesi ile bölgede çalışan beş kişi alıkonulmuştur. İtalya bu durumu Uluslararası hukuk kurallarını ihlal gerekçesi ile şikâyet haline getirmiştir. Ancak İstişare Odası, eldeki istihbarat bilgileri dâhilinde bunların İtalya namına çalışan subaylar olduğunu bölgedeki kabileler ile irtibat kurmaya çalıştığını bu haliyle alıkonulacaklarını bildirmiştir.¹⁶⁰

Trablusgarp'ın işgali Osmanlı Meclisinde de uzun tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmaların yanı sıra Trablusgarp vekilleri hükümet için gensoru vermiştir. Ve bu gensoru tartışmaları 23 Ekim 1911 günü tartışmalarında da sürmüştür. Trablusgarp vekilleri gensoruda; Hükümeti, bilerek veya bilmeyerek Trablusgarp savunmasını ihmal etmek ve İtalya'nın işini kolaylaştırmakla itham etmiştir. Bu gensorudan üç gün sonra-26 Ekim 1911-yeni bir önerge de Dıraç vekili Esat Paşa tarafından verilmiştir. Bu gensorunun da ana noktasını Harbiye Nezareti'nin savunma için gerekli önlemleri almaması oluşturmuştur.¹⁶¹

İtalya'nın, Trablusgarp'ı işgali konusunda kendi kamuoyunda fikir birliği oluşmamıştır. Ülkedeki anarşistler, sosyalistler, cumhuriyetçi ve liberal demokratlar 25 Eylül 1911'de genel grev yapacaklarını ilan etmiştir. Özellikle Romagna, Forlì'de şiddetli gösteriler düzenlenmiştir. Bu gösterilerin iki önemli genç lideri ise Benito Mussolini ve cumhuriyetçi Pietro Nenni idi. İkisi de tutuklanmıştır.¹⁶²

¹⁵⁷ Şeber, a.g.m., s.245.

¹⁵⁸ Alan, a.g.m., s.661-662.

¹⁵⁹ İsrail Kurtcephe, "Osmanlı Paramentosu ve Türk-İtalyan Savaşı (1911-1912), Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S.5, Ankara 1994, s.250.

¹⁶⁰ Temel, a.g.m., s.211-212.

¹⁶¹ Kurtcephe, a.g.m., s.243-246.

¹⁶² Grassi, a.g.m., s.43.

İngiltere, her ne kadar Trablusgarp üzerindeki İtalyan hâkimiyetini kabul etmişse de savaş başladıktan sonra Osmanlı Devleti'ne gönderdiği arizalarda, savaşta İngiliz halkının Osmanlı'yı desteklediklerini, hatta bazı İngiliz askerlerinin de "hilal" altında Trablusgarp'ta savaştıklarını, savaşın Osmanlı lehinde bitmesini istediklerini, İtalya'nın bazı uygulamalarının kendilerini üzdüklerini ifade etmiştir.¹⁶³ Fransız Figaro Gazetesi 28 Eylül tarihinde Fransa'nın Osmanlı Devleti-İtalya ayrılığında tarafsız kalmaya zorunlu olduğunu ama diğer ülkeler ile beraber savaşın sınırlandırılmasına çaba harcayacağını belirtmiştir.¹⁶⁴

3.1.3. Trablusgarp Savunması

Osmanlı Devleti, Trablusgarp'a olası bir saldırı yapılması durumunda bölgenin savunulması için Zeki ve Fuat Beylere bir rapor hazırlatmıştır. Raporun içerisindeki imzalarından anlaşıldığına göre tarihi 1890 yılına aittir. Bu raporda Trablusgarp'a Fransa veya İtalya'nın saldıracağı ön görülmüş ve bunun için alınabilecek olası önlemler sıralanmıştır.¹⁶⁵

II. Abdülhamid; Tunus, Cezayir ve Mısır'ı yitirdikten sonra Afrika'nın kuzeyindeki son Osmanlı toprak parçası olan Trablusgarp'ın elde tutabilmek maksadıyla, 20 Ocak 1892'de daha önce Yemen ve Doğu Anadolu kurulmuş olan Hamidiye Alaylarını kurulmasını sağlamıştır. Hamidiye Alayları yerel aşiretler haricinde Senusiler de dahil olmuştur.¹⁶⁶

Trablusgarp Harbi il ilgili Sait Paşa'nın yapmış olduğu ilk toplantıda eldeki mevcut imkân ve kabiliyetlerle savunma yapılıp yapılmayacağı tartışılmıştır. Ancak koşullar Osmanlı'nın o kadar aleyhineydi ki, İtalyan donanması Türklerin sahip olduğu donanmadan kat kat kuvvetliydi. Üstelik Trablusgarp'da Miralay Neşet Bey emir komutasında yalnızca birkaç binlik bir Türk birliği bulunmakta ve cephanesi yoktu. Çatışma başlamadan önce İstanbul'dan 22 Eylül'de İtalyan gazetelerinde büyük yaygaralar koparan Derne gemisinin gönderilmesinden başka hiçbir önlem alınmamıştır. O da şans eseri İtalyan savaş gemileri

¹⁶³ Orhan, a.g.t., s.24.

¹⁶⁴ Şıvgın, a.g.e., s.27.

¹⁶⁵ Trablusgarp ve Bingazi'de Erkan-ı Harb Miraleyn Zeki ve Fuat Beyler Tarafından Yapılan Erkan-ı Harbiye Seyahati Hakkında Rapor, İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, nr. T8897, vrk. 1b

¹⁶⁶ Nevzat Artuç, "Trablusgarp Savaşı'ndan Milli Mücadele'ye Türk-Senusi İlişkileri", Tarih ve Gelecek Dergisi, Haziran 2022, C.8, S.2, s.286.

tarafından fark edilmeden 26 Eylül'de Trablusgarp'a gelip yükünü bırakabilmiştir. Buraya deniz yolundan asker, mühimmat ve silah gönderilmesi hemen hemen olanaksızdır. Avrupalı büyük devletlere yapılan müracaatlardan olumlu bir netice alınamamıştır. Bunlar taraf tutmadıklarını ve bunun için bir şey yapamayacaklarını Babiali'ye bildirmiştir. Osmanlı Devleti o günlerde o kadar çaresiz ve zor bir durumda girmiş ki; açıktan hiçbir şey yapacak durumda görülmemiştir. Ahmet Muhtar Paşa'ya göre Trablusgarp'da İtalya'ya karşılık verilmesi imkânsızmış ve Kamil Paşa da aynı düşüncüyü benimsemiştir.¹⁶⁷

Meclis'te çoğunluğu ellerinde bulunduran İttihat ve Terakki Partisi, devletin içinde bulunduğu şartlardan dolayı İtalya ile doğrudan bir savaşa girilmesini uygun bulmamıştır. Ancak İttihatçılar içinde genç subaylardan bazıları ise Trablusgarp'ta bir savunma savaşının mecbur ve olası olduğu düşüncesini daha İtalyan çıkartmasından önce uygun görmüştür. Bu yolda çalışmalara başlamıştır. Fethi (Okyar), Enver Paşa ve Mustafa Kemal (Atatürk) bu konudaki düşünce ve planları hakkında Mahmut Şevket Paşa ile görüşmüştür. Bu görüşme sonucunda şu hususlarda anlaşılmıştır: İtalya ile resmi bir savaşa girilmesi devlet için çok kötü sonuçlar doğurabilir. Ancak, bir vatan toprağı hiçbir mücadele verilmeden düşmana bırakılmazdı. Trablusgarp bölgedeki kendi kaynakları ile müdafaa edilecektir. Harbiye Nezareti orada görev alacak subayları izinli kabul edecektir. İtalya'ya resmen savaş açılması durumunda oradaki direniş fiilen tanınacaktır. Eğer müzakere edilerek konu çözümlenirse Trablus direnişine katılan subayların sorumluluğı kendilerine ait olacaktır.¹⁶⁸

Selanik'te 1911 yılında yapılan toplanan üçüncü İttihat Terakki Kongresi bir yandan muhalefetin güçlenmesi, cemiyetin iç sorunları ile uğraşırken bir yandan da Trablusgarp Savaşı'nı gündeme almıştır. Kongre, "Müdafaa-i Milliye Cemiyeti" adıyla bir örgütlenmeyi açıklamış ve 5 Ekim 1911 tarihli bildirisinde örgütlenme amacı ve biçimi hakkında kamuoyuna bilgi vermiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Şıvgın, a.g.e., s.67-68.

¹⁶⁸ Enver Ziya Karal, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s.275-276.

¹⁶⁹ İlkbahar, a.g.t., s.44.

Osmanlı Devleti, Trablusgarp'taki direniş için yerinde incelemeler yapmak üzere Mısır'a bir heyet göndermiştir. Heyetin çalışmaları sonucunda, Bingazi'de bir mukavemet kuvveti oluşturmak ve Bingazi ile Mısır arasında gizli bir ulaştırma hattı kurmaya karar verilmiştir. Denizden yapılacak kaçak nakliyatın idaresiyle Bahriye Yüzbaşı Rauf Bey (Orbay) görevlendirilerek Suriye kıyılarına gönderilmiştir.¹⁷⁰

Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, 1 Kasım 1911'de Enver Bey ve diğer gönüllü subayların Trablusgarp'a doğru hareket ettiklerini Fırka Kumandanlığına söylemiştir.¹⁷¹ Gönüllü olarak bölgeye gitmek isteyen subaylar, kaçak ve gayri resmi olarak ya İngiltere'nin hâkimiyetindeki Mısır'dan ya da Fransa'nın hâkimiyetindeki Tunus'tan geçmiştir.¹⁷²

İtalyanların Trablusgarp'ı işgal konusundaki hazırlıklarına karşı Osmanlı Devleti de gerekli tedbirleri almak için bölgeye emirler göndermiştir. Emirde olası işgal girişimine karşı yapılması gerekenler sıralanmıştır. Buna göre İtalyan donanmasının silahlı olarak karaya asker çıkarmasına mani olunacak, bu tip girişime karşı konulacaktır. İtalyanların karaya çıkmayı başarması durumunda kıyıda gösterilecek direniş etkili olmazsa içerilere çekilerek "düşmanın orada taciz edilmesi", "çete muharebeleri yapılması", "içerideki kasabalarda hükümet tesisi" ile Osmanlı idaresinin devamına çalışılması istenilmiştir. Bu duruma göre İstanbul ile iletişimin Tunus üzerinden yapılması ön görülmüştür. Diğer yandan askeriye gönderilen 50.000 liranın önce bankalarda muhafaza edilmesi, işgalin ilerleyip içerilere doğru çekilmek zorunda kalınması halinde paraların yanlarına alınması istenilmiştir. Yerel unsurların direnişe katılması için mevcut silah ve mühimmatların dağıtılması emredilmiştir.¹⁷³

Sadrazam Sait Paşa, Trablusgarp savaşında gönüllü Türk subaylarının liderliğinde İtalyanlara karşı yapılan direnişin devam etmesi taraftarı değildi. Şöyle ki, Türk subayların gerçek savunucusu Mahmut Şevket Paşa ile Sait Paşa arasındaki konuşma durumu açıkça ortaya koymuştur.

¹⁷⁰ Eker, a.g.m., s.187.

¹⁷¹ İsrail Kurtcephe, "Trablusgarp'ın İtalyanlarca İşgali, Mustafa Kemal ve Arkadaşlarının Direniş Katılmaları", s.371.

¹⁷² 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, a.g.e., s. 43.

¹⁷³ Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl.60, Sayı.126, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 2011, s.3-4.

Sait Paşa Nazıra şu şekilde sormuştur:

- ‘‘Paşa hazretleri. Zatı Alileri Trablus Garb'de savaşı zorladığımız. O birkaç subayımızın İtalya devletine karşı bir başarı sağlayabileceklerini tahmin buyuruyor musunuz?’’¹⁷⁴

Harbiye Nazırı şu yanıtı vermiştir:

- ‘‘Zat-ı samilerine evvela şunu arz edeyim ki, ne şahsen, ne Harbiye Nazırı olarak, orada, muhafaza-i din-ü devlet için kanlarımı döken fedakar vatan evlatlarını hiçbir vazifeye memur etmedim. Onlar, ancak hükümetin ve devletin yapamadığı bir namus vazifesini kendi irade ve hiss-i fedakarane ile tekabül eden hamiyet ve cesaret sahibi civanmertlerdir. Müsaade buyurursanız zat-ı samilerine, onların nasıl ahval ve şerait içinde mücadele ettiklerine dair son günlerde aldığım iki mektubu okuyayım...’’

Bu mektuplardan biri Eşref Bey'den, diğeri ise Mustafa Kemal Bey'den gelmiştir. İki mektupta da çatışmanın kendileri açısından yolunda gittiğini ve başarılı olduklarından bahsederken, kişisel sıkıntılardan bahsedilmemiştir. Sadece gerekli malzeme ve özellikle ilaç istenmiştir. Farklı yerlerden ve farklı tarihlerde yazılmış iki mektupta İtalyan savaş gemilerinin atış menziline bir adım ileriye gidemediklerinden bahsedilmiştir.¹⁷⁵

Berlin'deki Osmanlı Büyükelçisi Osman Nizami Paşa'nın 22 Ekim 1911 tarihli bir önerisi, Osmanlı Devleti'nin yeni bir diplomatik girişimde bulunmasına neden olmuştur. Osman Nizami Paşa, İtalya'nın Trablusgarp'ta sıkışıp kaldığını bu nedenle Anadolu sahillerine saldırma ihtimalinin göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun için İtalyanların böyle bir saldırısının olması durumunda Osmanlı Devleti'nin büyük devletlere ılımlı tutumunu daha fazla sürdürmeyeceğini ve Osmanlı topraklarında yaşayan on binlerce İtalyan'ı sınır dışı etmek zorunda kalacağını söylemesini tavsiye etmiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Orhan Koloğlu, Trablusgarp Savaşı (1911-1912) ve Türk Subayları, Basın Yayın Genel Md., Ankara 1979, s.65-66.

¹⁷⁵ Cemal Kutay, a.g.e., s.146-147.

¹⁷⁶ W. Childs, a.g.e., s.91.

Osmanlı Devleti, İtalyanların Osmanlı sahillerine saldırması durumunda Boğaz geçişini kapatacağını ve İtalyanların sınır dışı edileceğini duyurmuştur. Diplomatik bu hamle kısa sürede yankı bulmuştur. Buna göre Almanya, Osmanlı'nın kıyıları savunma hakkını ve İtalyanların sınır dışı edilmesini kabul etmiş, İngiltere ve Rusya Boğazların kapatılmasına karşı çıkmış, Türkiye'deki İtalyanların sınır dışı edilmesini hoş karşılamamıştır. Fransa ise bu tedbirin alınması durumunda İtalya tarafından misillemede bulunulabileceğini ileri sürmüştür.¹⁷⁷

Rusya genel ihracatının %37'sinin ve tahıl ihracatının hemen hemen hepsinin boğazlar üzerinden yapmış ve Rusya dış borçlarının faizini bu ihracattan sağladığı gelirle ödemiştir. Bu sebeple, İtalyanların ya da Osmanlı Devleti'nin Boğazları kapatma tehdidi Rusya için çok önemli bir risk oluşturmuştur. İstanbul'da görevli Rus Büyükelçisi Çarikov, "İtalyanların Osmanlı İmparatorluğu'nun en hassas, merkezi bölgelerine yapacakları harekâtı önlemek amacıyla" gösterdikleri çaba konusunda Babıâli'yi de bilgilendirme talimatı almıştır. Rusya bununla da yetinmeyerek Boğazların kapatılmasını önlemek için büyük devletler ile birlikte Roma ve İstanbul nezdinde girişimlerde bulunmayı teklif etmiştir.¹⁷⁸

Seppings-Wright, cephede, cephe gerisinde Türklerle, Araplarla yaşadıklarını bizzat anlattığı eserinde, Garyan'da Alman Salib-i Ahmeri'nin (Kızıllaç) hastanesinden bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır: "Hastane kampı tam bir Alman mükemmeliyetiyle kurulmuştu. Her biri otuz kırk hasta barındıran altı büyük çadır bulunuyordu. Mutfak ve çöp konuları fevkalade bir titizlikle ele alınmıştı. Bu ülkede pek çok hastalığa sebep olan su her zaman filtre edilip kaynatılıyordu. Çamaşır işleri için de bir grup kadın istihdam edilmişti. Bunlar kampa yakın bir yerde bütün gün çalışarak çamaşır yıkıyorlardı. Gösterilen dikkat ve ihtimam herhangi bir büyük Avrupa hastanesindeki kadar mükemmeldi."¹⁷⁹

¹⁷⁷ Hayta, a.g.m., s.580.

¹⁷⁸ W. Childs, a.g.e., s.112.

¹⁷⁹ H.C. Seppings-Wright, Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında Hilal Altında İki Yıl, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s.119.

Trablusgarp harbinde Müslüman devletler her çeşit desteği vermek üzere harekete geçmiştir.¹⁸⁰ Mısır'da Trablusgarp'a gönüllü asker ve erzak göndermek için Müdafaa-i Vatanîye Cemiyetleri kurulmuştur. Tunus'tan da Askerî Ataşe Fethi Bey aracılığıyla erzak temin edip ulaştırılmıştır.¹⁸¹ Mısır zenginleri teşkilatlanarak bir defasında 150.000 altın göndermişlerdir. Afrika'dan dahi savaşmak için gönüllüler gelmiştir.¹⁸²

Hindistan'ın çeşitli şehirlerinde yapılan toplantılarda İtalyanların Trablusgarp'a yaptığı taarruz kınanmış ve Osmanlı halifesine yardım etmek için İngiltere'ye müracaat etme kararı alınmıştır. İtalyan taarruzunu kınamaya yönelik gösteriler artmış ve Hint Müslümanları İngiltere'den savaşa dahil olmasını istemişlerdir. Ama İngiltere kendi egemenliği altında bulunan Mısır'dan Türk askerlerinin geçmesine izin vermemiştir. Bu da İngiltere'nin İtalya'ya arka çıktığının kanıtı olmuştur.¹⁸³

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Osmanlı Devleti'ne destek olmak isteyen Hint Müslümanlarının topladığı yardımları Osmanlı Hariciye Nezareti'ne farklı zamanlarda ulaştırmıştır. Aynı zamanda Hindistan Müslümanları, Trablusgarp'ta mücadele eden askerleri tedavi etmeleri maksadıyla bir tıp grubunun gönderilmesini İngiliz yönetiminden istemiştir.¹⁸⁴ Ayrıca İngiltere'de ki müslüman topluluklarından çatışmanın başladığı andan itibaren bölgeye destek gelmiş ve Hilal-i Ahmer Londra Bürosu, Trablusgarp'a bir sağlık heyeti göndermiştir.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Öksüz, a.g.m., s.148.

¹⁸¹ Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl.60, Sayı.126, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 2011, s.38.

¹⁸² Enver Ziya Karal, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s.282

¹⁸³ Hasan Taner Kerimoğlu, "Trablusgarp Ve Balkan Savaşları'nda Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptıkları Yardımlar", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XII/2 (Kıs 2012), s.165

¹⁸⁴ Kerimoğlu, a.g.m., s.166.

¹⁸⁵ Seçil Akgün, Murat Uluğtekin, "Hilal-i Ahmer ve Trablusgarp Savaşı", s.29.

3.1.4. Senusiler, Yerel Halk

Trablusgarp'daki yerel milis toplulukları arasında en dikkat çekenini Senusi Tarikatı olmuştur. Senusiler, Kuzey Afrika'dan Yemen'e kadar uzanan kuvvetli ve önemli bir tarikattır. Filibeli Ahmet Hilmi, Senusileri tarikat, mezhep, içtimaiyye ve siyaset gibi dört unsuru bir arada tutan bir topluluk olarak tanımlamıştır. Senusiler, dinde yalınlığı ve batıl inançlardan uzak bir yaşam biçimi özümsemişlerdir. Bu özellik onlara aynı zamanda çok geniş bir kitleye sahip olma imkânı sağlamıştır. Senusiler, tarikatlara özgü tüm alışkanlık ve örfleri kaldırarak tasavvuf düşüncesini teşkil eden İslami ruhu özümsemişlerdir. Senusiler, Büyük Sahra'nın çoğu yerinde yerler açarak burada yaşayan Müslümanlara eğitim imkânı sunmuş ve Afrika'nın iç taraflarına yaptıkları bu girişimlerle de orada yaşayanların İslam dinine geçmelerine büyük destekleri olmuştur. İtalyan saldırıları öncesinde Senusilerin başında Şeyh Ahmed eşŞerif es-Senusi bulunmakta ve Senusilerin lideri, son ana kadar Osmanlı Devleti'ne daima bağlı kalmıştır. Şeyh Ahmet eş-Şerif es-Senusi, sık sık Halife'ye bağlılıklarını bildirmek üzere mektuplar göndermiştir. Ancak, Trablusgarp'ı içeriden ele geçirmenin planlarını yapan İtalyanların, bunun Senusiler ile mümkün olacağını anlayıp, onlarla sıkı bir iletişim içerisine girdikleri görülmüştür. Ancak İtalyanların tüm çaba ve ısrarlarına karşın Senusilerin lideri Roma ile yakınlık kurmamıştır. Üstelik Senusi Şeyhi, İtalya'nın göndermiş olduğu birçok kıymetli armağanı kabul etmemiştir. Ayrıca, İtalya, çoğu kez Şeyh Ahmed eş-Şerif es-Senusi'ye siyasi imtiyaz vereceğini belirtmiş olsa da kendisi bunu kabul etmemiştir.¹⁸⁶ İtalya Hükümeti Şeyh Senusi'yi ikna edip kendilerini desteklemesi için çok çaba sarf etmiş ancak başarılı olamamışlardır. Senusiler üzerinde Türk subayların söyledikleri daha etkili olmuştur.¹⁸⁷

Trablusgarp'ta Babialı Senüsileri İtalyan sömürmesine karşın önemli bir kuvvet olarak görmüştür.¹⁸⁸ Bölgedeki yerli ahali para karşılığında İtalyanların safına geçenler az sayıdaki kişiler dışında genel olarak Babialı'ye sadakatli olmuş ve Osmanlı askerleriyle beraber İtalya'ya karşı savaşmıştır. Kuzey Afrika'da sözü geçen Sünusi Şeyh ve tüm Sünusi tarikatı Türk askeriyeye birlik olmuştur.¹⁸⁹ Senusilerin, Osmanlı askerleri Trablusgarp'tan

¹⁸⁶ Küçükkefe, a.g.t., s.57-59.

¹⁸⁷ Şıvgın, a.g.e., s.87.

¹⁸⁸ Özcan, a.g.m., s.832.

¹⁸⁹ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi C:2 K:1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, s.100

uzaklaştırmak için İtalya ile beraber hareket edeceklerine dair İtalyan söylentilerinin yanlış olduğu anlaşılmıştır. Tam tersi senusiler Osmanlı subaylarının yanında yer almasıyla İtalyanlara karşı sert bir direniş başlamıştır.¹⁹⁰

Enver Bey hatıralarında şöyle demiştir: ‘‘Bugün Kufra’da sahranın ortasında oturan büyük Sünusi şeyhinden dostça bir mektup aldım. Mektubunda benim için övücü sözler kullanıyor ve tüm Müslümanları İtalya’ya karşı cihada çağırıyor ve kendisinin de bizim yanımıza gelerek savaşmak istediğinden söz ediyordu.’’ Diğer taraftan İtalya ise Türklerin yerli halkı zorla çatışmaya sürüklediğini, onları cephenin önüne sürdüklerini, esasen yerli halkın İtalya’ya karşı savaşmak istemediklerini, bu olaydan şikayet ettiklerini belirtmiştir. Enver Paşa, 27 Ocak 1912’de yazdığı mektupla bu iddiayı çürütmüştür. ‘‘Araplar durumlarından şikayet etmek şöyle dursun İtalyanlar’a baskın yaptıkça neşeleniyor, keyifleniyor ve başarılarından gurur duyuyorlardı. Şimdilik benim Araplarım memnun müzik yapıyorlar, kaval çalıyorlar, dümbelek çalıyorlar.’’ Enver Bey, Ekim 1911’de Bingazi’ye gelmiştir. Enver Bey Derne’ye geldiğinde 500-600 civarında olan direniş birliklerin mevcudu kısa sürede 20.000 civarına ulaşmıştır. Enver Bey yerli halkı organize etmekte çok başarılı olmuştur.¹⁹¹ Enver Paşa bu husus ile ilgili 24 Aralık 1911 tarihli yazısında şöyle demiştir: ‘‘Tobruk, Derne ve Bingazi önlerinde toplanan Araplar şimdiden 16.000 kişiyi geçti. Benim buraya geldiğimde bu sayı 900’e yakındı.’’¹⁹²

İtalyanların Trablusgarp saldırılarına, Osmanlı Devleti’nin bölgedeki son tümenini Yemen’e yollamasından dolayı az sayıdaki Osmanlı güçleri ile halifeliğe bağlı yerel halktan oluşan güçler karşılık vermiştir. Farklı hüviyetlerle Trablusgarp’a varan gönüllü subaylar, bölgedeki halkı teşkilatlandırmış vatan müdafaasına dahil etmiştir.¹⁹³ Yerli halkın oluşturduğu 10 ile 20 kişiden oluşan grup bir mangayı teşkil etmiştir. Mangaların başında, aşiret şeyhinin belirlediği bir onbaşı veya bir çavuş, her 50 kişilik bir grubun bir küçük şeyhi ve 50 kişilik üç grubun oluşturduğu bölüğün başında ise bir Türk subayı bulunmuştur.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu ve Büyük Güçler, Ed. Marian Kent, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.70.

¹⁹¹ Şıvgın, a.g.e., s.76-88.

¹⁹² Enver Paşa’nın Trablusgarp Günlüğü, Tarih Kuram Yayınları, İstanbul 2021, s.48

¹⁹³ Tekin, a.g.m., s.21.

¹⁹⁴ Osman Öndeş, Kardeş Libya ‘Rehber Kitap’, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1975, s.128.

Trablusgarp mücadelesinde şehit olan yerel unsurların ailelerine de maaş bağlanmasına karar verilmiştir. Buna göre her şehidin ailesine seksener kuruş tahsis edilmiştir.¹⁹⁵

Türk subaylarına duyulan güvenin neticesinde, Tobruk'ta toplanan Senusi şeyhleri, Trablusgarp'taki İtalyan askerlerini şehirden çıkarılana kadar direnişe destek vereceklerine dair yemin etmiştir. Senusilerin yardımları ve direnişe katkıları 18 Ekim 1912'de imzalan Uşi antlaşmasına kadar devam etmiştir. Türk askerleri, bölgeden ayrıldıktan sonra Senusiler mücadelelerini devam ettirmiştir.¹⁹⁶

Enver Bey, Senusilerin lideri hakkında vatanına sadık biri olduğunu söylemiştir. Şeyh Ahmed eş-Senusi'nin İtalyanların ihtişamlı hediyelerini kabul etmemiş halifelik makamına hiçbir şart ortaya koymadan bağlı olduğunu söylemiştir.¹⁹⁷ Osmanlı Devleti'nin İtalya ile barış anlaşması imzaladığı haberi gelince 20 Aralık 1912 tarihinde İstanbul'a dönen Enver Bey, "Ama geride bıraktığım arkadaşlar bu eseri devam sürdürecekler. Büyük Senusi Şeyhi Seyit Ahmet Şerif son saate kadar eski düşüncesinde kaldı. İtalyan Kralı'nın hediyelerini gururla geri çevirdi. O asil ve yürekli bir adamdı" demiştir.¹⁹⁸

17 Haziran 1912 tarihli Harbiye Nezareti'nin Trablusgarp Komutanlığına yazısında İtalyanlara karşı gösterilen direnişin takdire şayan olduğunu belirtmiş ve bu direniş İtalyanları Trablus'tan atmak için yeterli olmasa da işgal bölgesini genişletmelerine engel olunmuştur. Ayrıca eldeki imkân ve kabiliyetlerle daha fazla şeyler yapmak mümkün olmamıştır.¹⁹⁹ Enver Paşa, yerel halkın gösterdiği direnişin Babıali tarafından ödüllendirildiğini, 24 Temmuz 1912 tarihli yazısında; "Haşmetli Sultan, Büyük Sünusi Şeyhi Ahmet eş-Şerif'e verilmek üzere 1.Sınıf Osmanlı Nişanı, elmas döşeli bir eğri kılıç ve bir pırlanta saat gönderdi" demiştir.²⁰⁰

¹⁹⁵ Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl.60, Sayı.126, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 2011, s.194.

¹⁹⁶ Tufan Turan, Esin Tüylü Turan, "Libya'nın Tarihi Gelişimi İçerisinde Senusilik, Türk-Senusi ve Türkiye-Libya İlişkileri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:4, Sayı:19, Güz 2011, s.201.

¹⁹⁷ Artuç, a.g.m., s.288.

¹⁹⁸ Şıvgın, a.g.e., s.89.

¹⁹⁹ Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl.60, Sayı.126, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 2011, s.152.

²⁰⁰ Enver Paşa'nın Trablusgarp Günlüğü, a.g.e., s.81.

3.1.5. Yerli Halkın Direnişisi Karşısında İtalya'nın Çaresizliği

İtalya savaş başlamadan önce Bingazi ve Trablusgarp'daki yerli ahaliyi Türklere karşı doldurmak için çalışmıştır. İtalya, Trablusgarp'a gidince yerli ahalinin kendilerini bir kahraman gibi karşılayacaklarını ummuştur. Ama bekledikleri gibi olmamıştır. Ancak halkın çok az miktarda İtalyanlara satılmış olanı hariç büyük bir kısmı İtalya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin yanında yer alarak vatanlarını müdafaa etmiştir. İtalyanlar Trablusgarp Valisi Poporisto imzasıyla 28 Eylül 1911 tarihinde (İtalya harp ilan etmeden önce) ahaliye dağıtılmak üzere Arapça olarak bastırılan bildiri; kralın talimatıyla bu vilayeti yönetmek için geldiklerini; dinlerinin, tüm mal varlıklarının, namuslarının, çocuklarının korunacağını, onları askerlikten muaf tutacaklarını, vergilerini düşüreceklerini, ancak Türklerin yalanlarına inanmamalarını, İtalya ile beraber olmalarını tüm herkesin hukukunun İtalya hükümetine bağlı her vatandaşla aynı olduğunu belirtmiş ve halktan yalnızca kendileriyle beraber "yaşasın İtalya kralı" diye söylemelerini istemiştir. Üstelik işgalin kendilerine yönelik olmadığını Osmanlı Devleti'ne karşı olduğu hususunda yerli halkı ikna etmeye çalışmış ancak bunda da inandırıcı olamamıştır.²⁰¹

Trablusgarp'taki Türk Komutanlığının gayesi ve planı İtalyanları kıyıda hapsedmek ve baskınlarla yıpratmak şeklinde düşünülmüştür.²⁰² Nitekim, Enver Paşa, Babıali'ye Trablusgarp'ta İtalya ile yapacakları savaşın stratejisi hakkında şunları söylemiştir: "Hükümete Trablusgarp'ın iç kesimlerinde gerilla savaşı yürütmeyi önerdik. Ne de olsa İtalyanlar kıyılara hâkim olarak istiyorlar ve savaş gemilerinin ağır toplarıyla buna zorlanmayacaklardır. Ülkenin iç kesimlerinde kuvvetlerimizi toplayacağız. Genç Türk zabitlerin emrindeki atlı Arap birlikleri İtalyanlarla sürekli temas halinde kalacak ve onları gece gündüz sarsacaklar. Her asker, her küçük bölüğe baskın yapıp yok edilecek. Daha güçlü kuvvetlerden kaçınacağız. Düşman, kıyı üslerinden uzaklaştırılmaya çalışılırken iç bölgelerde ilerleyen birliklerle gece saldırılarıyla yok edilmelidir".²⁰³

²⁰¹ Şıvgın, a.g.e., s.85-87.

²⁰² Karal, a.g.e., s.280-281.

²⁰³ Enver Paşa'nın Trablusgarp Günlüğü, a.g.e., s.23.

Trablusgarp'da nispeten tüfek varsa da mühimmatı pek az ve bundan dolayı mücahitler buldukları yerin komutanına atılan her mühimmatın kovanını para karşılığında toplayıp teslim etmiştir. Bu kovanları doldurmak için ise kurşun, barut ve kapsüle ihtiyaç duyulmuştur. Kurşun, mücahitler aracılığıyla İtalyanlardan alınmıştır. Şöyle ki düşmanın topçu mevzilerinden fark edilecek şekilde bir kaç kişi ortaya çıkmıştır. İtalyanlar ise bunlara hemen şarapnel atmıştır. Düşman ateşi kesildikten sonra ise mücahitler tarafından toplanırmış. Mücahitler, geceleri düşman mevzilerine baskın yaparak silah, mühimmat ve her türlü teçhizat ve malzemeyi çalıp getirmiştir.²⁰⁴ Seppings-Wright, eserinde şunları ifade etmiştir: "Bazı mücahit grupları sanki eğlence gayesiyle şöyle bir boy gösteriyor veya ateşi bilhassa üzerlerine çekmek için topların hiddetiyle alay edercesine bombardıman altında gülererek koşuyorlardı."²⁰⁵

İkmal faaliyetlerinin temini için faaliyet gösteren Eşref Kuşçubaşı, yerli halkın düşmandan alıp getirecekleri ganimetler için para ve altın ödülü vermiştir. Bunlardan bir tüfek getirene üç mecdiye, bir makinalı tüfek getirene 5 altın ve bir top getirene ise 25 altın verilmiştir.²⁰⁶ Nitekim, bu konu hakkında, Trablus müdafaasında Urban birliklerini emir komuta eden Eşref Sencer Kuşçubaşı, yayınlanmamış bir hatıratında, İtalyan birliklerine yaptıkları baskın ile ilgili: "14 Ocak 1912'de düşmanın ilk hatlarına yaptığımız bir baskın sonunda 1500 tüfek ve beş mitralyöz ele geçirdik. İlk teçhizatımız düşmandan aldığımız bu silahlardır. Denilebilir ki, hiçbir ordu, hasmına karşı kullandığı silahları, bizim Trablusgarp'taki nisbette, karşısındakinden temin etmemiştir!"²⁰⁷

Türk birliklerinin yapmış olduğu gece baskınları ile düşman moral ve motivasyon olarak çökmüştür.²⁰⁸ Osmanlı-İtalya savaşında sahilde sıkışıp kalan İtalyan askerleri, içremlere doğru ilerlemek istedikçe Türk subayların emir komutasındaki yerli halk tarafından hemen yenilgiye uğratılmıştır. İtalyanlarda gerginlik gün geçtikçe artmıştır.²⁰⁹

²⁰⁴ Sürmeli, a.g.m., s. 159-160.

²⁰⁵ Seppings-Wright, a.g.e. s.100.

²⁰⁶ Karal, a.g.e., s.279.

²⁰⁷ Öndeş, a.g.e., s.144.

²⁰⁸ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1981, s.251

²⁰⁹ Sagay, a.g.e., s.44.

3.2. İtalya'nın Çanakkale Boğazı Harekatı

3.2.1. Savaşın Yayılması

İtalya, Trablusgarp'ı ele geçirmek maksadıyla harekete geçtiğinde İstanbul Hükümeti'ni çok kısa bir zamanda kesin olarak mağlup edecek bir savaş yapmayı düşünmüştür. Trablusgarp'ın İtalya tarafından işgal edilmesi ile diğer Avrupalı büyük devletler gibi İtalya'da büyük bir askeri güce sahip olduğunu ispatlama gayretindeydi. İtalya yerli ahalinin saldırılara karşı koymayacağını ve İtalyan askerlerini kurtarıcı olarak karşılayacaklarını düşünmüştür. Yalnız bu umutları ve beklentileri gerçekleştirmemiştir. İtalyan askerleri, karşılaştıkları Türk subaylarının organize ettiği yerli ahalinin direnişi karşısında çıkmaza girmiştir. İtalyan silahlı kuvvetleri, yüz bini geçen asker mevcuduna karşın, savunulmayı terk edilen kıyı tarafları haricinde başarılı olamamışlardır. Ayrıca, İtalyan ordusu, başlarında Türk subaylarının bulunduğu yerli ahalinin direnişinin kısa bir zamanda kırılacağına dair beklentileri gerçekleştirmemiştir. İtalya'nın Trablusgarp'taki yerli ahalinin savunmasını askeri bakımdan güçsüzleştirilmesi ve politik olarak da kıymetsizleştirilmesi, Türklerin yakın zamanda savaştan çekilmelerine bağlıydı. Bu sebeple İtalyan hükümeti, Osmanlı Devleti'ni Trablusgarp'taki hak ve ayrıcalıklarını terk ederek barış masasına oturmaya mecbur bırakmak için çatışmayı Akdeniz'e genişletmenin lüzumlu olduğuna inanmıştır. Böylece, İtalyanlar çatışmayı genişletme söylemlerini Ekim 1911'de Avrupa siyasi ortamında duyurarak İstanbul hükümetine gözdağı vermeye başlamıştır.²¹⁰

Osmanlı Devleti, İtalya'nın savaşı yayma tehdidini Viyana'daki büyükelçisinden öğrenmiştir. Büyükelçi Fuat Bey raporunda Amiral Aubry'nin filosunun Ege'deki Osmanlı limanları ve adalarına karşı operasyonlar düzenlenmesini sağlamak amacıyla Tobruk'ta bir üs kurmakta olduğunu bildirmiştir. Ayrıca İtalyanların savaşı hızla başarıya ulaştırmak için Ege'ye doğru yayma niyetinde olduklarına dair kanaatin Viyana çevrelerinde egemen olduğunu belirtmiştir.²¹¹ İtalya'nın savaşı yayacağına dair duyuların artması üzerine, Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Aerenthal bunun Balkanların statüsünde değişiklik doğuracağını ve Avusturya çıkarlarına ters düşeceğini belirterek karşı çıkmıştır.²¹²

²¹⁰ Karakaş, a.g.m., s.84-85.

²¹¹ Timothy W. Childs, Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri, Çev. Deniz Berktaş, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.89; Karakaş, a.g.m., s.85.

²¹² Necdet Hayta, 1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu, Gazi Kitapevi, Ankara 2006, s.25.

Genelkurmay Başkanı Pollio ve Donanma Yüksek Komutanlığı da Ekim 1911 itibariyle, savaşta iyi bir netice elde edebilmek maksadıyla savaşı güçlü filolarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun Trablusgarp haricindeki hâkim oldukları bölgelere yaymanın gerekliliğinden bahsetmiştir. Kara ve deniz kuvvetleri sorumluları, 8 Kasım 1911 tarihinde hazırladıkları raporda, Selanik ve İzmir'i kuşatıp bir üs olarak kullanabilmek için Adalar Denizi'ndeki bazı adaları ele geçirmeyi ve İstanbul'a kadar tehdit edebilmek maksadıyla Çanakkale Boğazı'nı geçme girişiminde bulunmayı tavsiye etmiştir. Ancak İtalya Başbakanı Gioavanni Giolitti ve Dışişleri Bakanı Antonino di San Giuliano, Ekim ayı itibariyle savaşı yaymanın şuan ki koşullar altında uygun olmadığını düşünmüştür. Çünkü savaşın başka yerlere genişlemesinin önünde siyasi engeller olduğunu fark etmiştir. İtalya, bu engelleri aşmak ve de savaşı alanını genişletme düşüncesini tatbik edebilmek için Avrupalı büyük devletler ile görüşme gereksinimi duymuştur.²¹³ Özellikle, İtalya, bu hususta Avusturya-Macaristan politikası ile sürekli çekişmiştir. Çünkü Avusturya böyle bir teşebbüse müsaade etmemiştir. Buna karşın, İtalya yine harekete geçmeye karar vermiştir.²¹⁴

Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan arasında Trablusgarp Savaşı sebebiyle aralarının açılmaması ve Üçlü İttifak Bloğu'nun zarar görmemesi için esnek bir siyaset yürütmüştür. Trablusgarp Savaşı'nın başlarında Almanya Dışişleri Bakanı Alfred von Kiderlen-Wacher muhatabı San Giuliano'dan, Balkanlardaki durumun değişmemesi ve Rusya'nın dahil olmasını engellemek için savaşın Trablusgarp dışına yayılmamasını istemiştir. Ama savaş başladıktan sonra İtalya, savaşı Trablusgarp dışına yaymayacaklarına dair bir taahhütte bulunmamıştır. Almanya, Üçlü İttifak'ın geleceği için İtalya'nın çatışmayı Adalar Denizi'ne genişletme talebini Avusturya-Macaristan'a kabul ettirmek için teşebbüslerde bulunmuştur. Ayrıca İtalyan Dışişleri Bakanı San Giuliano, Almanya'nın Roma Büyükelçisi Gottlieb von Jagow'a, Adalar Denizi'nde yapacakları harekatı Avusturya-Macaristan'ın karşı çıkmasının Üçlü İttifak'ı tehlikeye atacağı yönünde tembihlerde bulunmuştur.²¹⁵

²¹³ Nuri Karakaş, Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Harekâtı (18 Nisan 1912), Akademik Bakış, C.6, S.12, Yaz 2013, s.85.

²¹⁴ Sagay, a.g.e., s.44.

²¹⁵ Karakaş, a.g.m., s.86-87.

Üçlü İttifak antlaşmasının yenilenmesi hususu, Avusturya-Macaristan'ın direncini kırmış ve İtalya'ya bir fırsat vermiştir. Bunun yanında göreve yeni başlayan Kont Berchtold'un, İtalya ile ilişkilerin düzeltilmesinden yana olması, Avusturya-Macaristan'ın muhalefetini iyice yumuşatmıştır.²¹⁶ Bunun sonucunda Avusturya-Macaristan, 6 Nisan 1912 tarihinde İtalya'nın Çanakkale Boğazı'na taarruz yapmasının Balkanlarda önemli olaylara sebep olacağı ile ilgili endişesini belirtmekle beraber, İtalyanların çatışma alanını belli bir süreyle yayma gereksinimi hissetmesi durumunda Avusturya-Macaristan'ın taraf tutmayacağını belirtmiştir. San Giuliano, Çanakkale Boğazı'na taarruz konusunda Avusturya-Macaristan'ın müsaadesini almıştır. Ama Avusturya-Macaristan, İtalyanların Nisan 1912'de Çanakkale Boğazı'nı bombardımana tuttuğunda hoşnutsuzluğunu dile getirmiş ve Oniki Ada'yı işgal ettiğinde İtalya'yı protesto etmiştir.²¹⁷

İtilaf Bloğu'nun İtalyanların Adalar Denizi'nde yapacağı harekatta karşı çıkmayacakları, beş aylık görüşmeler neticesinde Nisan 1912 tarihinde anlaşılmıştır. Rusya, 22 Kasım 1911 tarihinde İtalyanların Çanakkale Boğazı'nı saldırı altına alma planına karşı çıkacağını açıklasa da Dışişleri Bakanı Sergey Sazanov'un, İtalyanların Çanakkale Boğazı'na yapacağı taarruz ile ilgili nasıl bir tutum takınacakları konusunda net bir fikri olmamıştır. 2 Şubat 1912 tarihinde İtalyanların Çanakkale Boğazı'na yapacağı saldırının arkasında olduğunu bildirmiş, 5 Şubat'ta bunun çok kötü neticelerinin olacağını belirtmiş, aynı gün Fransa'nın Sen Petersburg Büyükelçisi'ne İtalyan filosunun Çanakkale Boğazı'na varmasının sorun olmayacağını söylemiştir. İngiltere ise Çanakkale Boğazı'na yapılacak bir saldırıyla önemli bir ticari geçiş güzergahı olan Boğaz'ın geçişlere kapatılacağı ile ilgili kaygı duymuş ve bu konuya Rusya'dan daha fazla hassas davranmıştır. Bu sebeple İngiliz Dışişleri Bakanı Edward Grey, 28-29 Şubat 1912 tarihinde Avrupalı büyük devletlere, İtalya'nın Çanakkale Boğazı'na ve yakın sahillerine taarruzda bulunmayacağı güvencesini vermesi için teşebbüslerde bulunmasını tavsiye etmiştir. Ancak İngiltere'nin siyasi girişimleri Almanya, Avusturya-Macaristan ve Rusya devletlerince onay almamıştır. Grey bu teşebbüslerini 4 Mart 1912 tarihinde noktalamak mecburiyetinde kalmıştır. Roma ise İngiltere'ye, Adalar Denizi'nde hareket serbestliğinden caymayacağını ve Çanakkale Boğazı'na bir saldırı planının olmadığını belirtmiştir. Böylece iki yönlü bir davranışta

²¹⁶ Şerafettin Turan, "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı", s.87.

²¹⁷ Karakaş, a.g.m., s.87.

bulunmuştur. İngiltere'nin Trablusgarp Savaşı'ndaki ana politikası, İtalya'nın İttifak Bloğu ile arasını bozmak maksadıyla İtalya'nın gönlünü almaya çalışmıştır.²¹⁸

3.2.2. Osmanlı Devleti'nin Siyasi Girişimleri

İtalyan savaş gemilerinin Ege'de hareket etmesi ve Çanakkale Boğazı'na taarruz edeceği duyumları 'Boğazlar Meselesi'ni tekrar gündeme getirmiştir.²¹⁹ Aslında Osmanlı-İtalyan Harbi'nin başından itibaren Ege Denizi ve Akdeniz'de görüntü vermesi, önünden geçen her gemiyi araması, İtalya'nın Çanakkale Boğazı'na hücum edeceği şeklinde sözlerin artmasına sebep olmuştur. Viyana kaynaklı haberlerde İtalyan filosunun Ege Denizi'nde kapsamlı bir askeri operasyona hazırlandığının ileri sürülmesiyle Çanakkale Boğazı'na yapılacak taarruz ihtimalini arttırmıştır.²²⁰

Avusturya basınında yer alan haberlere göre Roma hükümeti Adalar Denizinde harekete geçmeden önce Avrupalı büyük devletlerle görüşmüştür. Bu büyük devletler İstanbul hükümetine ortak bir nota vererek çatışmanın adalar denizine yayılmasından oluşacak sonuçlara müdahale etmeyeceklerini bu sebeple İtalya'ya karşı daha yapıcı davranılması gerektiği belirtilmiştir. Osmanlı Devleti, Trablusgarp'ın İtalyan ordusu tarafından işgalinde direniş göstermezse, İtalya Hükümeti kapitülasyonlarını kaldırmayı, Osmanlı'daki tüm İtalya postalarını kapatmayı güvence vermekte ve Osmanlı Devleti'ne tazminat vermeyi teklif etmiştir. Şayet bu sulh teklifi kabul görmezse, İtalyan filosunun çatışmayı Adalar Denizi'ne genişletmesiyle beraber bu sözlerin geçersiz olacağı ile yazılar Avusturya basınında yer almıştır.²²¹

Osmanlı Devleti çatışmanın Adalar Denizi'ne genişleyeceği duyumundan sonra, Avrupalı büyük devletlere kendi menfaatlerini anımsatarak İtalya'yı böyle bir teşebbüsten vazgeçirmeye ve Çanakkale Boğazı'ndaki savunma önlemlerini arttırmaya yönelmiştir.

²¹⁸ Karakaş, a.g.m., s.87-88.

²¹⁹ Mete, a.g.m., s.268.

²²⁰ Kurtcephe, İsrail; "İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazını Geçme Teşebbüsleri" OTAM, Ocak 1991 Ankara, s.299.

²²¹ Elif Charlotte Nelson Keleş, İtalyan İşgali Sırasında Doğu Ege Adaları, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 2014, s.23.

Osmanlı Devleti, İtalya'nın çatışmayı Adalar Denizi'ne genişletme gayesinde olduğundan 17 Ekim 1911 tarihinde Viyana'daki askeri ateşesi Fuad Bey'in bilgi vermesiyle haberdar olmuştur. Ertesi gün Osmanlı Devleti'nin Londra Büyükelçisi Ahmet Tevfik Paşa İngiliz Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Arthur Nicolson ile İtalyanların çatışmayı genişletme maksadının doğruluğuna dönük bir müzakere yapmış, Nicolson müzakere esnasında, böyle bir haber almadığını, İtalya'nın savaşı genişletmekten uzak duracağını bildirmiştir. Ancak Nicolson'un bu sözüyle yetinmeyen Osmanlı Hükümeti, Berlin Büyükelçisi Osman Nizami Paşa'nın 22 Ekim 1911'deki tavsiyesine uymuş ve Hariciye Nazırı Asım Bey, Berlin ve Viyana'daki Büyükelçilere, İtalya'nın savaşı Adalar Denizi'ne genişletmesi karşılığında Osmanlı Hükümeti'nin, Osmanlı topraklarında bulunan İtalyanların tamamını sınır dışı edeceğini iletmelerini istemiştir. Hariciye Nazırı Asım Bey, 18 Kasım 1911 tarihinde Londra, Paris, Viyana, Sen Petersburg ve Berlin'deki Osmanlı Büyükelçilerini aracılığıyla İtalyan filosunun Osmanlı kıyılarına saldırması karşılığında boğazın kapatılacağını belirtmiştir. Ancak İngiltere ve Fransa bu durumu İtalya'ya açma girişiminde bulunmamıştır. 22 Kasım 1911 tarihinde ise Sadrazam Said Paşa, Avrupalı büyük devletlerin İstanbul Büyükelçilerini davet ederek, Çanakkale Boğazı'na İtalya'nın taarruzu olması durumunda boğazın tüm ticari geçişlere izin verilmeyeceğine dair bir tehditte bulunmuştur. Fransız, İngiliz, Alman ve Avusturya-Macaristan Büyükelçilerinin, bir saldırı olasılığının bulunmadığına dair Said Paşa'yı inandırmaya çalışmıştır. Osmanlı Hükümeti, Çanakkale Boğazı'na saldırı duyularının Trablusgarp ve Bingazi'yi kendilerine vermek maksadıyla İtalya'nın kendisinin çıkarmış olduğunu, ama yine bu saldırı olasılığının önemsenmesi gerektiğini düşünmüştür.²²² İtalyanların Çanakkale'ye yapacağı olası bir taarruza karşın Rusya Osmanlı Devleti'ne, Rus savaş gemilerinin hiçbir engelle karşılaşmadan geçiş yapabilmesi, bunun mukabilinde da Boğazlar'ın Osmanlı'ya ait olduğunu güvence altına alan bir öneride bulunmuştur.²²³

Böylece, Moskova, Babıali'nin içinde bulunduğu bu zor durumdan faydalanıp Boğazlar üzerindeki tarihi arzularını, dostça yaklaşarak gerçekleştirmeyi planlamıştır. Hariciye Nazırı Asım Bey, Rusya'nın taleplerini Fransa ve İngiltere'ye bildirerek bir Türk-

²²² Karakaş, a.g.m., s.88-89.

²²³ Bülent Şener, "Türk Boğazları'nın Geçiş Rejiminin Tarihi Gelişimi Ve Hukuki Statüsü, Tarih Okulu Dergisi, Mart 2014, Sayı:XVII, s.481.

Rus antlaşması yapılmasına gösterecekleri reaksiyonu öğrenmek istemiştir. Her iki devlet de Rus savaş gemilerinin Akdeniz'e gelmesini kendi menfaatlerini, tehlikeye atacağını öne sürerek Boğazlarla alakalı yeni bir antlaşmanın yapılmasına karşı çıkmıştır. İngiltere Hariciye Nazırı Grey, Rus donanmasının Akdeniz'e çıkmasının İtalya'nın menfaatlerini de olumsuz etkileyeceğini öne sürmüştür. Rusya da Avrupalı büyük devletlere başvurarak Boğazlar meselesinin kendi talepleri doğrultusunda çözüme kavuşturulmasını istemiştir. Ancak Rusya, tüm girişimlerine karşın umduğu siyasi desteği bulamamıştır. Böylece Boğazlar üzerinde nüfuz sahibi olmasını sağlayacak bir anlaşma yapma talebinden vazgeçmek zorunda kalmıştır.²²⁴

Osmanlı Hükümeti 18 Şubat 1912'de boğazı kapatabileceği ikazında bulunmasından ve İtalya'nın Beyrut'a saldırmasından sonra İngiltere, İtalya'dan Çanakkale Boğazı'na saldırmamasına yönelik güvence almak için siyasi teşebbüslerde bulunmuş ancak istediği sonucu alamamış ve 4 Mart 1912'de yürüttüğü diplomasiyi durdurmuştur. Büyükelçi Tefrik Paşa, 5 Mart 1912 'de İngilizlerin yürütmüş olduğu diplomasi hakkında bilgi almak istemiş, İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey'le görüşmüştür. Görüşmede Grey, Roma'nın Çanakkale Boğazını bombalaması için bir sebebinin olmadığını söylemiş, yine de Osmanlı Hükümeti'nin boğazın mayınlanması için hazırlıklı olmasını ve İtalyanlar saldırı için harekete geçmeden boğazın mayınlanmaması gerektiğini söylemiştir.²²⁵

İtalyan donanması, 14-15 Mart 1912 tarihinde, Amiral Revel komutasında dört muharebe gemisi, iki yardımcı kruvazör, iki muhrip ve altı torpidobot ile harekete geçmiştir. Bu maksatla 16 Mart 1912 tarihinde Bomba'da bir araya gelen İtalyan filosu, Çanakkale hakkında elde ettikleri istihbari bilgilerin net olmaması, Avrupalı büyük devletlerin tepkileri²²⁶ ve Osmanlı Devleti'nin İtalyanların Çanakkale Boğazı'na yönelik saldırı ihtimaline karşın yürütmüş oldukları savunma tedbirleri neticesinde, Başbakan Giolitti'nin ifadesiyle Mart 1912'de boğaza taarruz etmelerini engellemiştir. Oysaki İtalyanların İstanbul'daki en önemli istihbarat ağlarından Bernardino Nogara, 29 Şubat 1912 tarihinde gönderdiği haberde, İtalya'nın savaşı Adalar Denizi'ne yaymaması ve İstanbul'a gözdağı

²²⁴ Kurtcephe, a.g.m., s.303.

²²⁵ Karakaş, a.g.m., s.90.

²²⁶ Sezen Kılıç, Trablusgarp Savaşı'nda İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazı Harekatları, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2018 s.33.

vermemesi durumunda Osmanlı Devleti'nin barışa yanaşmayacağını belirtmiştir. Ayrıca Trablusgarp Savaşı'nın daha devam edeceği yorumunda bulunmuştur.²²⁷

İtalya, Çanakkale Boğazı'na saldırı düzenlemeden hemen önce İstanbul'da bulunan elçisi aracılığı ile Avrupalı büyük devletlere İstanbul Hükümeti'nin ne şartlarda sulh yapacağını sormuştur.²²⁸ Henüz bu temaslar devam ediyorken İtalyan Hükümeti, 18 Nisan 1912'de Osmanlı Meclisinin açıldığı gün, Çanakkale Boğazı istikametinde harekete geçmiştir.²²⁹

İtalyanların Çanakkale Boğazı'na yapmış olduğu taarruz ile ilgili Padişah'ın 18 Nisan 1912 tarihindeki meclisteki konuşmasında şunları söylemiştir: "Trablus ve Bingazi'deki padişahlık hükümler ve hukukunun tamamen ve fiili olarak muhafaza edilmesi koşuluyla anlaşmaya varılması Osmanlı Devletince kabul edilebileceği İtalya Hükümeti'ne beyan edilmesi üzerine, düşman ümidini keserek, Osmanlı ülkesi kıyılarına tecavüzlerde bulunması düşünülebilir. Trablus ve Bingazi'de yeniden bazı taarruzlara girişmesi de muhtemeldir. Alınan haberlere göre (Çanakkale Boğazı'm) bombardımana başlamıştır. Bu durumda, geceli gündüzlü çalışılarak savunma önlemlerinin artırılması ve gayet uyanık bulunulması gerekmektedir. Hepinizin dikkatini çekerim."²³⁰

Bu günü özellikle seçen İtalyanlar, barış şartları hususunda Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakarak Avrupalı büyük devletlere vereceği cevabı etkilemeye çalışmıştır. Ayrıca meclisin açıldığı gün, saldırının olma sebebi mebuslar üzerinde bir baskı oluşturmaktır. İtalyanlar Çanakkale Boğazı hareketini yaparken başarıyla neticeleneceğini ve bu durumun İstanbul için bir risk olduğu durumunu vekillerin görmesini istemiş, bu koşullar altında Trablusgarp'ta gösterilen mücadelenin anlamsız olduğu kanısına vardırıp Osmanlı Devleti'nin vereceği cevabın uygun şartlar içermesine vekillerin de müdahil olmasını istemiştir. İstanbul Hükümeti, Osmanlı Padişahı'nın Bingazi ve Trablusgarp'taki

²²⁷ Karakaş, a.g.m., s.93-94.

²²⁸ Eker, a.g.m., s.204.

²²⁹ Kurtcephe, a.g.m., s.306.

²³⁰ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1981, s.278.

hâkimiyetlerinin devam etmesi, İtalya'nın bu bölgeyi işgal fikrinden dönmesi ve bölgeden askerlerini çıkarması koşuluyla sulh yapılabileceğini belirtmiştir.²³¹

3.2.3. İtalya'nın 18 Nisan 1912 Çanakkale Boğazı Bombardımanı

Trablusgarp Savaşı'nda İtalyanların Çanakkale Boğazına yapmış olduğu saldırılar ile ilgili raporlar hazırlamış, onlara önemli bilgiler aktarmış Emekli Alman Deniz Binbaşı Heinrich Mayer şu ifadeleri kullanmıştır: “ 1912 Mart ayı başında Mısır'a yaptığım seyahatte ikinci kez Çanakkale Boğazı'ndan geçerken Nagara'da bulunan Türk donanmasının durumunu, eski ve kısa toplarla silahlandırılmış tahkimatları ve mayın engellerinin işaretlerini ayrıntılı bir şekilde gözlemledim. Bunun sonucunda, şafaktan önce modern bir filo ile Çanakkale Boğazı'nı geçmenin veya en azından bir torpidobot saldırısı ile Türk donanmasını yok etmenin aslında o kadar da zor olmayacağını düşündüm.”²³²

Mayer, 1908-1912 yılları arasında İstanbul'a birçok kez gitmiştir. Osmanlı asker ve devlet adamları ile çok yakın ilişkileri vardı. Mayer, Mart-Temmuz 912 ayları arasında beş ay süreyle İtalyan Kraliyet Donanması için çalışmıştır. Mayer, Çanakkale Boğazı hakkında topladığı bilgileri Mart 1912'de İtalyanlara vermiştir. Mayer'in verdiği bilgiler İtalyanların harekete geçmesini hızlandıran en önemli etkidir. Mayer, İtalyanlar tarafından Çanakkale Boğazı'na yönelik harekât planı yapılmadan birkaç gün önce Boğaz'daki mayın mâniaalarının ve istihkâmlarının son durumu yerinde görmek için Avusturya Lloyd Vapuru Prager ile bir yolculuk daha yapmıştır. Harekât esnasında kılavuzluk yapmak üzere İstanbul'a Adası'nda İtalyan filosuna katılmıştır.²³³

Mayer, İtalyanlar için casusluk yapmadan önce dört yıl boyunca İstanbul'a sürekli gelip Osmanlı bakanları ve paşalarını yakından tanıma fırsatı yakalamıştır. Ancak Mayer, Berlin'e döndüğünde Çanakkale Boğazı hakkında edindiği bilgileri İtalya ile paylaşmak için İtalyan Büyükelçisi Ekselans Pansa ile görüşmüştür. Bunun üzerine görüşmenin olduğu gün Roma'dan gelen haberle 9 Mart'ta yola çıkarak 11 Mart'ta Roma'ya ulaşmıştır. Mayer'in

²³¹ Karakaş, a.g.m., s.99.

²³² Kılıç, a.g.e., s.35.

²³³ Eker, a.g.m., s.201.

Çanakkale boğazı hakkındaki bilgileri İtalya ile paylaşmasının ardından İtalyan donanmasının Çanakkale Boğazına saldırı için harekete geçmiştir. Ancak Marmara Denizi'nde demirleyen Osmanlı gemileri yerlerini değiştirip başka yere demirleyince, Mart 1912'de ilk hareket için girişimlerde bulunan İtalyanlar tedirgin olup hareketi bir ay ertelemiştir.²³⁴

İtalyanların Çanakkale ve Ege'ye yapacağı saldırı önceden tahmin edildiğinden gerekli tedbirler alınmıştır. Bu hususta fikri sorulan donanmada ki İngiliz Eğitim Kurulu Başkanı Amiral Vilyams şunları söylemiştir:

“Çanakkale'de kalmak, düşmanın önceden yapacağı torpito hücumlarına maruz kalmaları bakımından tehlikelidir. Gemilerin feda edilmesi, müstahkem mevkie bir yarar sağlamaz. Yapılacak şey, boğazı zorlayacak olan filoyu, müstahkem mevki toplarının etkisine ek olarak, torpitobot filotillası ile de hırpalamak ve bu suretle Marmara'da bulunacak Türk muharebe gemilerinin karşısına, hasar görmüş olarak çıkarmaktır. Kruvazörler, muharebeye katılacak kudrette olmadıklarından boğaz dışında karakolla görevlendirilmeli ve karanlık basmadan geri dönmelidirler. Torpitobotlar, gece boğaz dışına çıkarılmamalıdır. Tarafımızdan düşman sanılıp ateş altına alınmaları mümkündür. Bunlar için en elverişli yer, Seddülbahir – Kepez bölgesi ve Gelibolu önleridir.”²³⁵

13 Nisan 1911'de İtalyan donanması, güya Trablusgarp'a doğru hareket etmek üzere Taranet, Tobruk ve Agusta'dan çıkmıştır. Aslında bu filonun maksadı Adalar Denizi'ydi. Adalar Denizi'nde Stampalya Adası'na yerleşmiştir. Daha sonra Gökçeada ile Çanakkale arasındaki kabloları kesmiş, Çanakkale Boğaz'ına doğru hareket etmiştir.²³⁶

Stampalia adasına yerleşen İtalyan savaş gemileri, Ege denizinde bazı faaliyetleri uygulamaya başlamıştır. 7 Nisan'da Sakız adası civarında dolaşan İtalyan savaş gemileri, telsiz tesislerini ve telsiz kulesini top ateşine tutmuştur. Yine bir İtalyan filosu Ilıca ve

²³⁴ Kılıç, a.g.e., s.36-39.

²³⁵ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekatı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1980, s.108.

²³⁶ Mirliva Sedat, Boğazlar Meselesi ve Çanakkale Deniz Savaşı'nda Türk Zaferi, Yay. Haz. Mehmet Köçer, Phoenix Yayınları, Ankara 2007, s.50.

Alaçatı'daki telsiz-telgraf istasyonlarını top ateşine tutmuştur. Limni-Bozcaada, İmroz-Boğaz ve Limni-Selanik telgraf kabloları İtalyan savaş gemileri tarafından kesilmiştir.²³⁷ İtalyan filosunun bu saldırıları, Çanakkale Boğazını geçme girişimlerinde bulunmadan önce yapmıştır. İtalyanlar, Çanakkale Boğazı ve Adaların birbiri ile iletişim kurmasını sağlayan telgraf kablolarını imha etmiş, Ege Denizinde Osmanlıları takip etmiş, yapacakları taarruzun önceden haber verilmesini engellemiş, beklenmedik bir anda saldırıyı gerçekleştirmek istemiştir.²³⁸

Donanma komutanı 18 Nisan sabahında, düşmanın 27 kısımdan oluşan donanması Bozcaada açıklarında olduğu ve her an hazır olmalarını donanmaya iletmiştir. İtalyan donanması Amiral Viale emir komutasında Astropalya'dan yola çıkmıştır. İtalyan filosu, gecedan sabaha kadar boğazın dışında gezinmiş, günün ağarmasıyla beraber amiral Prebistero birinci filonun ikinci tümeniyle boğaz ağzına kadar gelmiştir. Düşman gemilerinin hareketlerini izleyen Taşöz muhribi 6:15 de İmroz'dan güneye doğru ilerlemiş ve 7:35 de söylemiştir. Donanmaya bir saat içerisinde hareket için hazır olmaları emri gelmiştir. Ayrıca Muavenetimilliyeye muhribi de düşman harp gemilerini gözetlemek için boğaz ağzına gönderilmiştir.²³⁹

Çanakkale'de konuşlu olan İkinci Kolordu Komutanlığı'ndan gelen bir raporda 18 Nisan 1912'de İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı'ndaki harekâtına dair önemli bilgiler bulunmuştur. Buna göre; İtalyan Donanması saat 11.45'te bombardımana başlamış öğlen 14.20'ye kadar harekât sürmüştür. Ateş kesildikten bir süre sonra İtalyan Donanması ağır yol süratle Gökçeada istikametine doğru ilerlemiştir. Gün boyu altı muharebe gemisi ile Saroz Körfezi mevkiinden 10 bin metre mesafeden Orhaniye, Kumkale ve Seddülbahir'i bombardıman etmiştir. Filonun üç gemisi Merkep Adası civarında durarak ateşe iştirak etmişse de menzil yetersizliğinden dolayı bir saat on beş dakikada ateşi kesmek durumunda kalmıştır. Osmanlı Devleti muharebe boyunca Orhaniye'den 24 ve Ertuğrul Tabyası'ndan

²³⁷ Mete, a.g.m., s.270.

²³⁸ Kurtcephe, a.g.m., s.305-306.

²³⁹ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekatı, a.g.e., s.108-109.

12 mermi atmış; İtalyan donanması Orhaniye'ye 300, Kumkale'ye 30 ve Seddülbahir'e 12 mermi atmıştır.²⁴⁰

İtalyan kayıtlarına göre hareket şu şekilde anlatılmıştır; İmroz sularında birinci filonun birinci tümeni olan dört muharebe gemisi, ikinci filonun ikinci tümeni olan üç muharebe gemisi bulunmakta, bunun dışında ikinci filonun birinci tümeni olan üç zırhlı kruvazörde, Türk donanmasını boğazdan dışarı çekmek maksadıyla boğaz ağzından 10 mil açıktaki durmuştur. Bu şekilde iki saat beklendikten sonra, iki tümen boğaza doğru hareket etmeye başlamıştır. Bu esnada gözetleme yapan Muavenetimilliyeye muhribini takip eden üç zırhlı kruvazör, 8 km uzaklıktaki Orhaniye Tabyasının bombardımanına maruz kalıp, karşılık vermiştir. Tabyalardan gelen mühimmatlar İtalyan gemilerinin yakınına düşmüştür. Ancak mühimmatlardan biri, Ferruccio zırhlı kruvazörünün sancağına denk gelmiş ve bayrağını düşürmüştür. Saat 13.00 de ateşler kesilmiştir. Bu sırada amiral Prebistero emir komutasındaki donanmaya bağlı iki zırhlı kruvazör, 9-11 km mesafeden Seddülbahir tabyasını bombalamıştır. Bombardıman sonucunda 152-305 mm. lik 550 mühimmat harcanmasına karşılık, Seddülbahir'in farklı yerlerine toplam 23 mühimmat denk gelmiştir. Bu saldırılardan sonra Türk savaş gemilerinin saldırılarına maruz kalmamak için önce kuzeye hareket etmiş, ardından bölgeden uzaklaşmıştır.²⁴¹

Harbiye Nezareti, İtalya'nın Çanakkale Boğazı'na saldırısı hakkında, Mahmut Şevket Paşa'nın imzasını taşıyan telgrafta şu şekilde bildirmiştir; "Dünkü Perşembe günü, düşmanın 24 harp gemisi Çanakkale Boğazı'nın girişindeki tabyaları üç saat kadar bombardıman etmiş ise de hiçbir hasar vermeksizin çekilip gitmiştir. Bir gemisi ateşlerimizden hasar görmüştür. 19 Nisan 1912"²⁴² Ardından, 26 Nisan 1912 tarihli Osmanlı Harbiye Nezareti'ne yollanan bir telgrafta, çatışma alanında vurulan İtalyan savaş gemisine yönelik bilgi verilmiş ve "Varezo" ismindeki İtalyan savaş gemisinin battığını ve bir başka İtalyan savaş gemisinin de hasar alarak İtalya'ya döndüğünü bildirmiştir. Oysa İtalya, Çanakkale Boğazı taarruzunda hiçbir savaş gemisi kaybetmediklerini belirtmiştir. İtalyan savaş gemisi "Varese"nin battığına dair Osmanlı yöneticilerinin açıklaması, bu

²⁴⁰ Mercan, a.g.m., s.236-237.

²⁴¹ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekatı, a.g.e., s.109.

²⁴² Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912), a.g.e., s.279.

konuda elde edilen istihbarata dayanmıştır. Bu hususta, vazifesi icabı Çanakkale Boğazı taarruzunun ardından olayları yakından takip eden Çanakkale'deki İngiliz Konsolos Yardımcısı Palmer'in bildirdiğine göre, 26 Nisan 1912 tarihinde Osmanlı Harbiye Nezareti'ne yollanan telgrafın temel dayanağı olan ve 25 Nisan 1912'de Midilli'den yollanan telgrafta, su yüzeyinde "Varese"ye ait bazı parçaların ve iki tane cankurtaran simidinin olduğu belirtilmiştir. Üstelik, birkaç İtalyan denizcinin ölüsüne rastlandığı aktarılmıştır. Osmanlı askeri makamlarının bütün bu delillere dayanarak "Varese"nin boğaza yapılan saldırı esnasında yara aldığı ve bu sebeple battığı çıkarımını yapmıştır.²⁴³

3.2.4. İtalya'nın 18 Temmuz 1912 Çanakkale Boğazı Bombardımanı

İtalyan silahlı kuvvetleri Rodos ve 12 Adayı ele geçirmiş ve ikinci defa boğazı geçme girişimlerinin olabileceği değerlendirilmiştir. Bunun üzerine Bahriye Nezareti savunma önlemlerini arttırmaya başlamıştır. Osmanlı büyükelçiliklerinden gelen duyumlara göre İtalyan savaş gemilerinde görevlendirilmek üzere yeni gelen personel silahlandırılmıştır. Ayrıca Trablusgarp ve Bingazi'de bulunan birliklerin bir bölümü de gemilerle Taranto'da bulunan İtalyan filosuna katılmıştır. Bu bilgiler Babiali'ye ulaştıktan sonra İstanbul hükümeti, her an gelebilecek bir İtalyan taarruzunu beklemeye başlamıştır. Sadrazam Said Paşa, Fransız büyükelçisini, Babiali'ye çağırarak İtalyanları tekrar boğazlara saldırma düşüncesinden alıkoymak için Fransa'nın yardımını talep etmiştir. Fransız elçisi Bombar'ın yanıtı hiç tatmin edici olmamıştır. Büyükelçi, Avusturya ve Almanya'nın anlaşmalarla İtalya'ya bağlı olduklarını bildirmiştir. Ayrıca Fransa ve İngiltere'nin pek bir şey yapamayacaklarını söylemiştir. Bombar, 15 Mayıs 1912 tarihinde gerçekleşen bu görüşmede, Fransa'nın bir müttefik konumuyla sulh müzakerelerinde ve borçların ödenmesi ile ilgili konularda yardımcı olabileceklerini özellikle iletmiştir. 19 Mayıs 1912'de toplanan Meclis-i Vükela, İtalyan filosunun Ege Denizindeki faaliyetleri ve bu durumun Çanakkale Boğazı yönünden taşıdığı tehditler hususu görüşülmüştür. Meclis toplantısında İtalyanları Çanakkale Boğazına karşı ikinci bir taarruz yapmaktan vazgeçirmek için siyasi girişimlerin devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Babiali'den gelen talep üzerine Londra Hükümeti, siyasi girişimlere başlayarak Roma'dan boğazlara karşı bir taarruz yapmamasını ve boğaz

²⁴³ Nuri Karakaş, "İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Saldırısı'nda Bir Kahraman: Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil)", s.84-85.

etrafındaki adaları ele geçirmemesini istemiştir. İngiltere'nin bu isteğine İtalya, Çanakkale Boğaz'ına taarruz ve adaları işgal hususunda kesin bir söz veremeyeceğini dile getirmiştir. Ancak şuanlık böyle bir planlarının olmadığını bildirmiştir. Tevfik Paşa, İngiltere Hariciye Nazırı ile 29 Mayıs 1912 tarihinde yapmış olduğu görüşmede İtalya Hükümetinden gelen yanıtın pek tatminkar olmadığını ve Londra'nın Roma'ya baskı yaparak olası taarruz planından alıkoyması gerektiğini, aksi takdirde İtalyan taarruzu gerçekleşirse Babıali'nin savunma önlemleri olarak her yola başvuracağını iletmiştir. Ayrıca Tevfik Paşa, her yola başvuracaklarını belirtmesinden kastı özellikle birinci taarruzda olduğu gibi Çanakkale Boğazı'nın kapatılmasından bahsedilmiştir.²⁴⁴

Haziran 1912 de, Türklerin İtalyan filosuna bir saldırı yapacağı söylentisi duyulmuştur. Buna hem son vermek hem de Türk tarafının moralini bozmak maksadıyla Çanakkale'de ki Türk gemilerine bir saldırı yapılmasına karar verilmişti. Böyle bir ihtimalden dolayı Türk gemilerinin demirledikleri yer sürekli yer değiştirmiş, gözetleme görevi verilen iki muhrip her gece boğaz ağzında beklemiştir. Ancak boğazın Rumeli tarafında ticaret gemileri için açık bırakılan gedikten geçen casuslar, İtalyanların ihtiyacı olan bilgileri toplamıştır.²⁴⁵

Amiral Revel'in, İtalyan yönetimine sunduğu plan kabul edilmiştir. Plana göre; Bir yandan Çanakkale girişindeki tabyalara karşı bir gösteri hareketinde bulunurken, diğer taraftan Boğaz'ın içindeki Osmanlı Donanması'na saldırılacaktı. Bu istihbaratın alınması üzerine Nara'daki Osmanlı Donanması gereken tedbirleri almış Boğaz girişindeki karakol görevlerini arttırılmıştır. İtalyanların olası bir torpido hücumuna karşı filonun Marmara'da üslendirilmesi önerisi ise kabul edilmemiş hatta atış talimleri için bile ayrılmasına izin verilmemiştir.²⁴⁶

²⁴⁴ Kurtcephe, a.g.m., s.309-310.

²⁴⁵ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekatı, a.g.e., s. 113.

²⁴⁶ Eker, a.g.m., s.200.

18-19 Temmuz 1912 tarihinde Çanakkale Boğazı hareketinin Amiral Viale emir komutasında olması planlanırken Albay Enrico Millo tarafından gerçekleştirilmiştir.²⁴⁷ Hedefleri boğazı geçtikten sonra önlerine gelecek Türk filosunu ortadan kaldırdıktan sonra İstanbul önlerine ulaşmak ve ortaya çıkacak psikolojik reaksiyonla Osmanlı Hükümeti'ni barışa zorlamak olmuştur.²⁴⁸

Osmanlı Donanmasında, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ile Barbaros, Turgut, Mes'udiye ve Asaritevfik muharebe gemileri, bir muhriple beraber, Çanakkale önünde görev yapmıştır. Gözetleme görevi verilen iki muhrip, geceleri boğazın dışında 5-6 millik mesafede devriye görevi yaptıktan sonra Hellas feneri altına geçmiştir. Bu gemiler, Seddülbahir'de ki istasyon ile iletişim halindeydiler. Kumkale ve Seddülbahir'da ki ışıldaklar ile boğaz gözetlenip aydınlatılmıştır.²⁴⁹

İtalyan filosu Kilitbahir mevkiisinde yoğun ateşe maruz kalınca İtalyan rehber gemi Spica karaya oturmuştur. Filo Komutanı Albay Millo geri dönüş için emir vermiştir. Boğazdan çıkmak için İtalyan gemileri geri dönerken yoğun ateş altında kalıp bazıları ateşe maruz kalmışsa da daha fazla zayiata uğramadan çıkabilmeyi başarmıştır. İtalyan filosu Stampalia Adası'na yerleşmiştir. Bu hareketi İtalyanlar başarılı olarak kabul etmiştir. Bundan dolayı Albay Millo tuğamirallik rütbesine yükseltilmiştir. Osmanlı ilk harekattan sonra yaptığı gibi Boğaz'ı ticaret gemilerine kapatmamıştır. Ancak Sadrazam Sait Paşa görevinden istifa etmiştir. Yerine Gazi Ahmet Muhtar Paşa getirilmiştir.²⁵⁰ Ayrıca İtalyanlar, bu harekete 'keşif hareketi' ismini verip unutturmaya çalışmıştır.²⁵¹

Seddülbahir ve Kumkale projektörlerinin mesafelerinin yetersizliğinden dolayı birbirlerini tamamlamada zorluk yaşanmıştır. Dolayısıyla İtalyan filosu aradaki aydınlatılamayan boşluktan faydalanıp boğaza girmiştir. Bahriye nezareti, 3 Ağustos 1912

²⁴⁷ Kılıç, a.g.e., s.47.

²⁴⁸ Enver Ziya Karal, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s.285.

²⁴⁹ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekatı, a.g.e., s.114.

²⁵⁰ Kılıç, a.g.e., s.48.

²⁵¹ Karal, a.g.e., s.285.

de, İtalyanların faydalandığı bu boşluk için, Harbiye nezaretine başvurmuş, boğazın en dar yeri için sabit aydınlık bölgenin kurulması istenmiştir.²⁵²

Albay Millo'nun emir komuta ettiği Çanakkale Boğaz'ına yapmış oldukları ikinci hareketla ilgili raporunu, İtalyan makamlarına Roma Deniz Ataşesi Fuchs iletmıştır. Fuchs'a göre boğazda Osmanlı ordusu kalabalık bir mevcutla savunma yapmıştır. Ancak aynı raporda Osmanlı projektörlerinin denetim anlamında eksik olduğunu belirtmiş ve tabyaların yapmış olduğu kötü vuruşları buna bağlanmıştır. Yine projektörlerin 2 deniz mili üzerindeki mesafelerde yetersiz olup aydınlatamadığını ve sadece Çanakkale-Kilitbahir mevkiini aydınlatabilmiştir. Ancak orda yerlerini belli etmiştir. Fuchs'a göre Çanakkale Boğaz'ına yapılan ikinci harekatta, gemi ve personel yönünden kayıp verilmediği için gelecekte girişilecek savaşlar için umut vaat etmiştir. Ancak İtalyanların da isabet eden atışları olmamıştır. Osmanlı projektörlerinin hareket boyunca yetersiz ve etkisiz olduğu belirtilmiştir. Mayer'e göre Spica karaya oturmasaydı Albay Millo hareketi başarıyla sonuçlandırabileceğinden bahsetmiştir. Gemi zemine saplanıp dümen kontrolden çıktığında, Kilitbahir tabyası Spica'dan yalnızca 70-80 metre mesafede ve düşman ateşinin bu kadar yakın ve şiddetli olmasından ötürü, Mayer'e göre Millo, artık ilerleme fırsatı bulunmadığını ve beş gemiyi yitireceğini düşünmüştür. Spica, karaya oturduğu 1,5 ile 2 dakikalık sürede hafif, orta ve ağır topların en az üç yüz atışına maruz kalmıştır. Ancak ölümlü bir olay meydana gelmemiş ve yalnızca 7,5 cm'lik bir merminin gemi bacasını delmiştir.²⁵³

Hariciye Nazırı Asım Bey, Osmanlı Devleti büyükelçilerine gönderdiği telgraflarla İtalyan taarruzu karşısında Babıali'nin uygun gördüğü hareket yöntemleri ile ilgili bilgi vermiştir. Asım Bey'in ilettiklerine göre, Çanakkale Boğazı'nın geçişlere kapatılmasını gerektiren nedenler olmasına karşın Babıali hükümeti, askeri tedbirlerin artırılmasıyla yetinme kararı almıştır. Bu durumu Çanakkale Müstahkem Kumandanlığı'na iletmıştır. Osmanlı Devleti, Çanakkale Boğazı'nın daha önce geçişlere engellenmesi esnasında karşılaşılan politik zorlukları göz önünde bulundurarak çok büyük bir risk olmadığı müddetçe boğazları kapatma yoluna gitmemeyi tercih etmiştir. İtalyan ordusunun iki defa

²⁵² Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekatı, a.g.e., s.115.

²⁵³ Kılıç, a.g.e., s.52-65.

Çanakkale Boğazı'nı geçmeye girişmeleri, Osmanlı Devleti'nin askeri ve siyasi ortamlarında, boğazın geçilmesi durumunda İstanbul'un ele geçirilebileceği ve hatta Rumeli'nin tamamen elden çıkabileceği olasılığını akla getirmiştir. Bu durumu dikkate alan İstanbul Hükümeti, ilk İtalyan taarruzunun ardından boğazların savunmasını arttırmak için harekete geçmiştir. Harbiye ve Bahriye Nezaretlerince İtalyan taarruzunun kazandırdığı deneyim sonucunda tekrardan boğazları savunma planları hazırlanmıştır.²⁵⁴

Düşman torpido filosu 18/19 Temmuz 1912 gecesi saat 01.50'de Çanakkale Boğazı'na girmiş olup Soğanlıdere ve Dardanos istikametine doğru ilerlemiştir. Bu bölgelerde bulunan bataryalardan açılan ateş yaklaşık yarım saat devam etmiş olup iki torpidonun önünden battığı rapor edilmiştir.²⁵⁵ Soğanlıdere Mıntıkasından sorumlu olan 4. Ağır Topçu Alayı 2. Tabur Komutanı Binbaşı Kamil Bey, Seddülbahir tarafından top sesleri gelmesi üzerine emrindeki birlikleri teyakkuza geçirmiş ve tespit edilen torpidonun Türk karakol gemisi olma ihtimaline karşı gerekli uyarılarda bulunmuştur. Düşman torpidosu olduğu anlaşılınca ise bataryalara ateş emri verilmiştir. Soğanlıdere Bataryasından 2, Nordenfield bataryasından 750, havan bataryasından ise 3 adi tane ile 1 şarapnel sarfiyatı yapılmıştır. Batan torpidolardan feryatlar işitilmesine rağmen herhangi bir düşman cesedi tespit edilememiştir. Türk tarafında ise sadece havan bataryasında bir askerin eli kazayla barut gazından yanmış ve Kilitbahir Hastanesine sevk edilmiştir.²⁵⁶ Beşinci Alay mıntıkasında bulunan Seddülbahir'den 28,5'lük 2, 26'lık 2, kısa 24'lüklerle 6, uzun 24'lüklerle 2 ve 8 santimetreliliklerle 5 mermi atışı yapılmıştır. Yine Kumkale'den 6 ve Ertuğrul'dan da 4 adet 15'lik obüs mermisi sarfiyatı olmuştur.²⁵⁷ Dardanos mıntıkasında ise; Ağır Sahra Mürettep Bölüğünden 2 tahrip danesi, Ağır Obüs Bölüğünden 5 lağım danesi, Kepez Feneri'nde bulunan 6. Sahra Alayı 2. Tabur 4. Bölüğünden 1 müsademeli şarapnel, 9 tahrip danesi, 5. Bölükten 12 müsademeli şarapnel ve 5 tahrip danesi sarf edilmiştir. Bu mıntikalarda görev yapan subayların projektörle uzaktan hedef tayin etme konusunda yetersiz kaldığı 18/19 Temmuz 1912 gecesi daha iyi anlaşılmıştır. Dardanos Mıntıkası Komutanı Binbaşı Şakir Bey, Müstahkem Mevkii Topçu Komutanlığından haftada iki gece torpido istimbotalarının hareket ettirilerek projektör memurlarının ve subayların hedef

²⁵⁴ Kurtcephe, İsrail; "*İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazını Geçme Teşebbüsleri*" OTAM, Ocak 1991 Ankara, s.312.

²⁵⁵ ATASE Arşivi, Osmanlı-İtalyan Harbi, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-8.

²⁵⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-9.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-11.

²⁵⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-12.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-13.

aydınlatılması ve tahribi konusunda alıştırılması talebinde bulunmuştur. Aynı zamanda torpido istimbotlarının ileri karakol görevi için çıktıklarında da mutlaka bu mıntika komutanlıklarına gerekli bilginin verilmesi ifade edilmiştir.²⁵⁸

Çanakkale Boğazı'na 18/19 Temmuz 1912 gecesi giren beş gemiden sadece üçü geri dönmüş ve denizde “Climene” yazılı bir tahlisiye simidi ile üzerinde “Spica” yazılı bir asker şapkası bulunmuştur. Baykuş Tepe'deki batarya komutanının beyanına göre gemilerden birisinin bu bölgede battığı diğerinin ise bir Rum kayıkçının ifadesi üzerine Seddülbahir önünde batmış olma ihtimali üzerinde durulmuştur.²⁵⁹

19 Temmuz 1912'de Çanakkale Boğazına giren düşman torpido gemileri hakkındaki ilk bilgi Seddülbahir'den gelmiş ve bir torpido olarak söylenmişse de Kumkale'deki balıkçılar gemilerin üçten ibaret ve Karanlık Limanda bulunan Kütahya torpidosu da Yalnız bir adet olduğunu haber vermiştir. Hâlbuki Soğanlıdere mevkiinden beş ve Baykuş Tepe'den ise sekiz adet olarak bildirilmiştir. Sonuç olarak bütün bu görüş ayrılıkları arasında saldıran gemilerin miktarının tespit edilmesi mümkün değildir. Batan gemiler hakkında şimdiye kadar sahilde kırık bir pervane parçası, büyük bir cankurtaran simidi, sahilde deniz üstünde geniş bir yağ tabakası bulunmuştur.²⁶⁰ Çanakkale Ordusu Komutanlığı 19 Temmuz 1912 tarihinde yapılan saldırı üzerine mevcut mayın hatlarına ilaveten büyük bir hattın yapılmasına karar vermiştir.²⁶¹

Çanakkale Boğazı'na saldıran sekiz İtalyan torpidosundan ikisinin battığı altısının ise hasarlı bir şekilde Astropalya adasına çekildiği İtalya tarafından Avrupa basını vasıtasıyla yalanlanmıştır. Bunun üzerine Harbiye Nazırı Nazım Paşa, Hariciye Nezaretine gönderilmek üzere 27 Temmuz 1912'de Çanakkale Ordusu Komutanlığından gerekli açıklamanın acilen yapılmasını istemiştir.²⁶²

²⁵⁸ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-15.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-16.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-17.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-18.

²⁵⁹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-21.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-22.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-26.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-27.

²⁶⁰ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 2-21.

²⁶¹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 2-23.

²⁶² *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 2-27.

İtalyan taarruzlarının neticesinde, boğazların ciddi manada savunulduğu takdirde çok kuvvetli donanmaların buralarda başarılı olamayacağını göstermiştir.²⁶³ Bu durum, İtilaf Devletlerinin 1915 Şubat'tan itibaren Çanakkale Boğaz'ına yaptıkları çıkartma açısından Osmanlı Devleti'ne iyi bir deneyim olmuştur.²⁶⁴

3.2.5. Boğaz Saldırısına Tepkiler

İtalya'nın Çanakkale Boğazı'na yönelik saldırısı Osmanlı kamuoyunda geniş yankı uyandırmıştır. Kamuoyunun gündemine “tard” tartışmaları da dâhil olmuştur.²⁶⁵ Bu tartışmalar nihayetinde 20 Mayıs 1912'de Meclis-i Vükela'da, demiryolu işçileri, dul kadınlar, ruhbanlar ve Osmanlı tabiyetine geçenler dışındaki İtalyan vatandaşlarının on beş gün içerisinde Osmanlı İmparatorluğu sınırlarını terk etmesi kararlaştırılmıştır.²⁶⁶ Ancak, İtalyanları sınır dışı etme kararı, Avrupalı büyük devletlerin araya girmesi ile pek mümkün olmamıştır. Fakat göstermelik olarak az sayıda İtalya vatandaşları sınır dışı edilmiştir.²⁶⁷

Osmanlı Hükümeti, İtalyanların saldırılarından sonra Boğazları kapattığında Ege Denizi'nde Boğaza girmek için 155 gemi, Marmara'da ise Boğazdan çıkmak için 180 gemi beklemiştir.²⁶⁸ Aslında, Osmanlı Devleti Boğaz'ı kapatmakla ticari yönden zarara uğrayacak Avrupalı büyük devletlerin İtalya'ya bu şekilde saldırganlıklar yapmaması için uyarıda bulunacağını beklemiştir. Aynı şekilde İtalya da Avrupalı devletlerin İstanbul Hükümeti'ne kendi çıkarları doğrultusunda baskı yapacağı düşüncesi ile hareket etmiştir.²⁶⁹

²⁶³ İrtem, a.g.e., s.106.

²⁶⁴ Kılıç, a.g.e., s.74.

²⁶⁵ “İtalyanlar kovulacak mı?”, Tanin, No.1305, 19 Nisan 1912, “İtalyanların tardı”, Tanin, No.1307, 21 Nisan 1912, “İtalyanların tardı”, Tanin, No.1308, 22 Nisan 1912, “İtalyanların tardı hakkında”, Tanin, No.1316, 30 Nisan 1912.

²⁶⁶ “Bütün İtalyanların tardı”, Tanin, No.1337, 21 Mayıs 1912; Osmanlı Devleti'nin “muhasım devlet” uygulamaları için bkz. Sezen Karabulut, “Osmanlı Devleti'nin ‘Muhasım Devlet’ Politikasına Bir Örnek: Trablusgarp Savaşı ve İzmir'deki İtalyanlar”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Yıl. 2018/2, c.17, S.34.

²⁶⁷ Mete, a.g.m., s.271.

²⁶⁸ Süleyman Kani İrtem, Boğazlar Meselesi, 2021, Dorlion Yayınları, Ankara, s. 106.

²⁶⁹ Güzel, a.g.m., s.109.

Çanakkale Boğazı'nın gemi geçişlerine kapatılmasının ardından en ciddi karşılık Rusya'dan gelmiştir. Aslında bu husus Türk boğazlarının Rus ticareti için önemli olduğunu göstermiştir. Boğazların Rus ticareti için önemi, Sergey Sazanov'un Dışişleri Bakanlığı yaptığı 1910 yılına kadar, Güney Rusya'da kömür, petrol ve manganez üretiminin artmasıyla birlikte daha da önem kazanmıştır. 1906 ile 1913 yılları arasında Rusya'nın güney limanlarından yapmış olduğu ekonomik faaliyetlerin mevcut uluslararası ticaretteki payı da %26,1 dir. Bu husus, boğazların değerini artırmıştır. Çanakkale Boğazı'nın geçişlere kapatılmasının ardından Rusya, boğazın tekrardan açılması için işadamların, bankacıların ve Karadeniz ticareti ile ilgili olan insanların, yardım etmeleri yönünde istekleriyle muhatap olmuştur. Bu sebeple İtalyanlara destek veren ve boğazın geçişlere kapatılmasından dolayı Osmanlı Hükümeti'ni sorumlu tutan Dışişleri Bakanı Sazanov, 22 Nisan 1912 tarihinde Büyükelçisi Giers'e gönderdiği telgrafta, Çanakkale'ye tehdidin kısa zamanda sona ereceğini ve bundan dolayı boğazın yakında açılacağı ümidinde olduğunu, ancak boğazın açılmaması durumunda ise Rusya'nın ekonomik zararlarının karşılanması için Osmanlı Hükümeti'nden tazminat talebinde bulunacağını belirtmiştir.²⁷⁰

Osmanlı Devleti, Moskova'nın bu notasına 29 Nisan 1912 tarihinde karşı bir nota ile cevap vermiştir. Bu notada İtalya ile çatışmanın başladığı andan itibaren tarafsız devletlerin ticaretine ve Boğazlardan geçişlerine zarar vermekten dikkatle kaçınıldığı ancak istemeye istemeye boğazları gemi geçişlerine kapatmak mecburiyetinde kaldığını ve bu şekilde savunma hakkının kullanıldığı belirtilmiştir.²⁷¹ İtalya'nın Avrupalı büyük devletlere Çanakkale Boğazı'na taarruz etmeyeceğine dair bir güvence vermesi şartıyla boğazın açılabileceğini, boğazın İtalyanların bombardımanından dolayı geçişlere kapatıldığını ve bundan dolayı ekonomik zararların giderilmesi için tazminatın İtalya'dan istenmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁷²

²⁷⁰ Nuri Karakaş, "Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Harekatı (18 Nisan 1912)", Akademik Bakış Dergisi, Cilt:6, Sayı:12, Yaz 2013, s.101-102.

²⁷¹ Mete, a.g.m., s.271.

²⁷² Karakaş, a.g.m., s.101-102.

Çanakkale Boğazı'nın uluslararası gemi geçişlerine kapatılmasıyla tahıl ihtiyacını Karadeniz'den temin eden Yunanistan'ı ciddi manada kötü etkilemiştir. Yunan ticareti durma noktasına gelmiş ve boğazların kapatılmasıyla yalnızca 10 günlük yiyecekleri kalmıştır.²⁷³

Rusya kadar ekonomik zararları olan İngiltere ise Osmanlı Hükümeti'nin bu kararından döndürmek için daha yapıcı bir dil kullanmıştır. İngiltere, Osmanlı Hükümeti'nin boğazı kapatmasını normal karşılamıştır. Dışişleri Bakanı Edward Grey, 20 Nisan 1912 tarihinde Büyükelçisi Lowther'e yolladığı talimatta, Babıali'nin Çanakkale Boğazı'nı gemi geçişlere kapatmasının yasal hakkı olduğunu belirtmiştir. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Nicolson 22 Nisan 1912 tarihinde İtalya'nın Londra Büyükelçisi'ne, İngiltere'nin ekonomik menfaatlerine ciddi zarar verse de boğazı kapattığı için Osmanlı Hükümeti'nin suçlanamayacağını belirtmiştir.²⁷⁴ Ayrıca, Arthur Nicolson, İtalyan sefiri Marguis ile yaptığı müzakerede, Çanakkale'ye yapılan taarruzdan ötürü ekonomi noktasında endişelerinin olduğunu ve bunun yeniden yaşanmaması noktasında ikaz etmiştir.²⁷⁵

Nicolson, Osmanlı Hükümeti'nin Çanakkale Boğazı'nı Rusya'nın istediği haliyle çatışma zamanında açık tutmaya zorlanmasını uygun bulmamakta ve Babıali'den, çatışma zamanında boğazın gemi geçişlerine kapatılmasından kaynaklı ticari zararları için tazminat ödemesini beklememek gerektiğini belirtmiştir. Grey 30 Nisan 1912 tarihinde Roma'daki Büyükelçisi Rennell Rodd'a, Lowther'a yolladığı telgraf hakkında bilgi vermesini ve bu yönde boğazda dar bir hattın açılabilmesi maksadıyla kısa bir zamanda İtalya'nın Çanakkale Boğazı'na saldırı yapmayacaklarına dair bir teminat vermeleriyle ilgili müzakerelerde bulunmasını belirtmiştir. Ayrıca Grey, Rusya, Fransa ve Avusturya-Macaristan'a, İtalya nezdinde aynı teşebbüslerde bulunmaları için istekte bulunmuştur. Ama Avusturya-Macaristan haricinde beklediği yardımı görememiştir. Sazanov, İtalyan medyasının hareket özgürlüklerini sınırlayacak teşebbüslerin karşısında olduğu haberini aldığı için Grey'e yardımcı olmamıştır. Fransa Başbakanı Raymond Poincare ise, İtalya'dan boğaza taarruz

²⁷³ Keleş, a.g.t., s.40.

²⁷⁴ Karakaş, a.g.m., s.102.

²⁷⁵ Yellice, a.g.m., s.277.

yapmayacağına dair teminat talebinde bulunmanın tarafsızlıkla örtüşmeyeceğini bildirmiştir.²⁷⁶

İtalya'nın, Trablusgarp'ı işgali ve kısa sürede savaşı Ege ve Boğazlar bölgesine yayması İngiliz sömürgesi altındaki Müslümanlarda büyük bir rahatsızlık yaratmıştır.²⁷⁷ Çanakkale'nin 18 Nisan 1912'de İtalya tarafından bombalanması, Osmanlı başkentindeki ahali olmak üzere geniş bir yankı uyandırmıştır.²⁷⁸

Rusya ve İngiltere'nin ısrarlı siyasi girişimleri, Babıali'nin boğazları yeniden uluslararası deniz trafiğine açmaya zorlamıştır. Dışişleri Bakanlığı'ndan İstanbul'daki yabancı elçilere gönderilen bir yazıda "Türk Hükümeti gemilerin kılavuz eşliğinde Boğazlardan geçmeleri koşuluyla Çanakkale Boğazını taraf olmayan devletlerin gemilerinin geçişlerine müsaade edilmesine karar verdi. Mayınlar güvenli bölgeye alındıktan sonra geçişler başlayacaktır. Türk Hükümeti icap ederse boğazları kapatmak hakkını saklı tutar" denilmiştir. 2 Mayıs 1912'de boğazlar tekrar uluslararası gemi geçişlerine açılmıştır.²⁷⁹

²⁷⁶ Karakaş, a.g.m., s.102-103.

²⁷⁷ Yellice, a.g.m., s.280.

²⁷⁸ Şeber, a.g.m., s.253.

²⁷⁹ Şengül Mete, a.g.m. s.271.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İTALYAN DONANMASININ SALDIRILARINA KARŞI ÇANAKKALE BOĞAZ SAVUNMASI

4.1. İtalyanların Karaya Çıkarma Yapma İhtimaline Karşın Birliklerin Almış Olduğu Düzen

Çanakkale Boğazı'nın İtalyan donanmasına karşı savunulması ve geçişinin engellenmesi için Çanakkale'de bulunan Osmanlı donanmasının da müdafaa tertibatına katılması gerektiği görülmüştür. Boğaz savunmasında kara kuvvetlerinin ve bahriyenin birlikte kullanılarak kumandanın da tek elde toplanması anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu amaç doğrultusunda Çanakkale Ordusu Komutanlığına görevlendirilen Topçu Feriki Rıza Paşa'nın burada bulunan donanmayı da komuta etmesine karar verilmiştir. 15 Haziran 1912 tarihli Padişah Mehmed Reşad'ın iradesi ile verilen bu karar gereği donanmanın Çanakkale Boğazı dışında saldırı amaçlı kullanılmayacağı sadece savunma maksadıyla kullanılacağı özellikle vurgulanmıştır.²⁸⁰

Tekirdağ'da bulunan 9. Tümen 14 Haziran 1912'de İkinci Kolordu emrine verilmiş olup birliğin derhal Gelibolu'ya sevki emredilmiştir. Çanakkale'deki 9. Tümen'e ait birliğin de yine Gelibolu'ya nakledileceği bildirilmiştir.²⁸¹ Harbiye Nezaretinin 15 Haziran 1912 tarihli yazısıyla 9. Tümen'den Tekirdağ'a ulaşan dokuz taburunun Gelibolu ve Tekirdağ'a ulaşmak üzere olan 22. Piyade Alayının mahalline nakli için Çanakkale Boğazı'nda bulunan Bezm-i Alem vapuru, mümkünse araba vapuruyla ya da top dubasıyla Tekirdağ'a gönderilmesi emredilmiştir.²⁸² Çanakkale Ordusu,3 Temmuz 1912 tarihli irade-i seniyye gereği 5. Nizamiye Tümeni, 9. Nizamiye Tümeni, İzmit Redif Tümeni ve geçici olarak Manastır'a sevk edilen 4. Redif Tümeninden oluşan Mürettep İkinci Kolordu ile Çanakkale Redif Tümeni ve Edremit Redif Tümeninden oluşan Mürettep Üçüncü Kolordu'dan teşekkül etmiştir.²⁸³ 9. Tümenine ikmal askeri olarak verilen Ankara ve Bala Redif taburlarından 287 asker Çanakkale'den Beluz vapuruyla Gelibolu'ya gönderilmiştir.²⁸⁴ Bandırma, Mihaliç ve

²⁸⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 2-1.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 2-2.

²⁸¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 6-5.

²⁸² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 6.

²⁸³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 2-17.

²⁸⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 6-31.

Kirmasti taburları Bezm-i Alem vapuruyla 25 Haziran 1912 gecesi saat 01.00'de Çanakkale'ye hareket etmiştir.²⁸⁵

Mürettep Çanakkale Tümeni Komutanlığının 14 Haziran 1912 tarihli nizam-ı harbi şu şekildedir:²⁸⁶

Komutanı: Mirliva Cemil Paşa

Kurmay Başkanı: Kıdemli Yüzbaşı Mustafa Kamil Efendi

İdare Reisi: Alay Kâtibi Halil Efendi

Başhekimi: Binbaşı İsmail Bey

15. Nizamiye Alayı

Komutanı: Yarbay Mahmut Bey

1. Tabur

2. Tabur

3. Tabur

Çanakkale Redif Alayı

Komutanı: Yarbay Hakkı Bey

Çanakkale Taburu

Lâpseki Taburu

Pazar Redif Alayı

Komutanı: Yarbay Şerif Bey

Pazar Taburu

Biga Taburu

Kara(ca)bey Taburu

²⁸⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 20.

²⁸⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 5-1.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 5-2.

Biga Redif Alayı

Komutanı: Yarıbay Hüseyin Şükrü Bey

1. Biga Taburu

2. Biga Taburu

Karabiga Taburu

Süvari Bölüğü

7. Alay 1. Bölük (Bir takımı eksik)

Komutanı: Üsteğmen Ahmet Efendi

5. Sahra Alayı 2. Tabur 6. Batarya

Ağır Sahra Bataryası (4 top)

4. İstihkâm Bölüğü (Bir takımı eksik)

4.1.1. 2.Kolordu Komutanlığının Almış Olduğu Savunma Düzeni

2. Kolordu Komutanlığının 30 Ağustos 1912 tarihli nizam-ı harbi şu şekildedir:²⁸⁷

5. Nizamiye Tümeni: Mirliva Mustafa Paşa

Karargâhı: Mersin Tepe

Ambarları ve Sargı Merkezi: Bigalı Kalesi'nin kuzeybatısında

Muhabere Merkezleri: Poyraz Tabya, Kakmadağı, Maltepe, Kumköy, Büyükanafarta, Ece Limanı, Kemikli Burnu, Kabatepe

Tarassud Mintikası: Tayfur Deresinden (hariç) Azmak Deresine kadar (dahil)

Tarassud Postaları: Ece Limanı, Büyük Kemikli, Küçük Kemikli, Kabatepe

Hattı Müdafaa: Maltepe civarı Kakmadağı noktası

²⁸⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 9-5.

Kıtaatı:

13. Alay (Bir bölüğü Kumköy ve Anafarta'da)

10. Alay 4. Bölük

Maltepe gerisinde

5. Topçu Alayı 2. Batarya

Amele Kolu 300 asker

10. Piyade Alayı (Bir bölük Kabatepe'de)

Kakmadağında

5. Topçu Alayı 1. Batarya

9. Nizamiye Tümeni: Mirliva Kadri Paşa

Karargâhı: Sarafim Çiftliği

Ambarları Sargı Merkezi: Sarafim Çiftliği

Muhabere Merkezleri: Eğer Tepe, Sarafim Çiftliği, Kum Tepe, Sarıtepe, Alçıtepe, Seddülbahir

Tarassud Mintıkası: Azmak Deresinden (hariç) Seddülbahir'e kadar

Tarassud Postaları: Kum Tepe, Sarıtepe, Tekke Burnu

Hattı Müdafaa: (Eğer Tepe-Kayal Tepe-Soğanlıdere'nin kuzey ve doğu sırtları)

Kıtaatı:

26 ve 27. Piyade Alayları, 27. Bölük? (Bir bölük Kumtepe'de)

10. Süvari Alayı 1. Bölük (Bir takım noksan)

Sarafim Çiftliğinde

4. Topçu Alayı 4, 5 ve 6. Bataryalar; Ağır Batarya

2. İstihkâm Taburu 2. Bölük, Amele Kolu 600 asker

8. Tabur (Bir bölük Seddülbahir'de)

10. Süvari Alayı 1. Bölük'ten bir takım

Alçıtepe'de

4. Topçu Alayı 3. Batarya

İki Ağır Top

İzmit Redif Tümeni: Mirliva Fahri Paşa

Karargâhı: Gelibolu

Ambarları ve Sargı Merkezi: Gelibolu

Muhabere Merkezleri: Gelibolu, Kavak Dere Köprüsü, Bolayır Merkez, ?, Bakla Burun, Göktepe, Yeniköy

Tarassud Mıntıkası: Kavak Dere'den (dahil) Tayfur Deresine kadar (dahil)

Tarassud Postaları: Kavak Dere Köprüsü, Bakla Burun, Davud? Limanı, Göktepe, Yeniköy, Ayadetmiri Dağı

Hattı Müdafaa: Bolayır Tabyaları, Kavaklı Köy Sırtları

Kıtaatı:

İzmit, Eskişehir Piyade Alayları

10. Süvari Alayı 2. Bölük 1 ve 2. Takımlar Gelibolu'da

9. Topçu Alayı 2 ve 3. Bataryalar; Ağır batarya Bolayır

Bilecik Piyade Alayı (Bir bölük Kavak Dere Köprüsünde)

10. Süvari Alayı 2. Bölük 3. Takım Bolayır

9. Topçu Alayı 1. Batarya

İzmit Piyade Alayı'ndan bir tabur Yeniköy'de

10. Süvari Alayı 2. Bölük 4. Takım

Kolordu İhtiyatı:

Ambarları: Maydos'da kolordu ambarı, Çamburnu'nda kolordu cephaneliği

Hastaneleri: Bigalı hastahanesi, Çamburnu'nda seyyar hastane

Muhabere Merkezleri: Çamburnu, Maydos, Boyun Noktası, Kilya, Bigalı Kalesi

Kıtaatı:

14. Piyade Alayı 1 ve 3. Tabur (Bir bölük Maydos'da karakol)

2. İstihkam Taburu 4. Bölük
Noktasında

Boyun

3. Cebel Bataryası

22. Piyade Alayı: 22. Bölük

Çamburnu

5. Topçu Alayı 1 ve 3. Batarya

10. Süvari Alayı 3 ve 5. Bölük

Kilya

4.1.2. Gelibolu Yarımadasında Alınan Savunma Tedbirleri

Seddülbahir Grubunun karadan korunması gerekli olduğundan buradaki birliğin karaya çıkartılacak düşman askerini engellemek ve takip etmek için Alçıtepe'deki bataryaların desteğine ihtiyaç duyacağı aşikârdır. Bu doğrultuda İntepe'den getirilen iki 15,5'lük ve Soğanlıdere'de bulunan iki aynı cins topla bir batarya oluşturularak Alçıtepe'ye tabiye edilmiştir.²⁸⁸

İkinci Kolordu Komutanlığı tarafından Gelibolu Yarımadası'nda kuzeyde Maltepe, güneyde ise Alçıtepe'de tahkimat ve takviyeler yapılarak birer nokta-i istinad oluşturulmuştur. Bu amaçla Alçıtepe'ye bir nişancı taburuyla seri ateşli bir sahra bataryası ve iki top yerleştirilmiştir.²⁸⁹ Seddülbahir ve Ertuğrul istihkâmlarının karadan müdafaasını sağlamak için İkinci Kolordu kuvveti yeterli görülmemiş olup buna ilaveten Çanakkale Tümeninden altı taburlu bir alayın bu bölgeye gönderilmesi istenmiştir.²⁹⁰

²⁸⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 2-4.

²⁸⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 2-5.

²⁹⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 2-6.

Karargâhı Maydos'ta (Eceabat) bulunan İkinci Kolordu Komutanlığı Seddülbahir'den Kavaksuyu munsabına kadar bütün Gelibolu Yarımadası sahillerini gözetleme ve bu bölgede asker ihracına engel olmakla görevlendirilmiştir.²⁹¹ Çanakkale Ordusu Komutanı, Seddülbahir'i teftişinde bataryaların arkasının açık bırakılmasının orada bulunan topçu taburunun maneviyatını kötü etkilediğini tespit etmiştir. Seddülbahir'in düşman eline geçmesiyle Çanakkale Boğazı savunmasının da oldukça zor bir duruma düşeceğinden bu bölgeye İkinci Kolordu Komutanlığı emrindeki birliklerden birkaç taburluk kuvvet kaydırılmasını istemiştir.²⁹² İkinci Kolordu Komutanlığı'nın bu emri yerine getirmemesi üzerine, kendi sorumluluk sahasında bulunan Seddülbahir'in daha fazla kuvvetle takviye edilmesi konusunda Çanakkale Ordusu Komutanlığı tarafından emir tekrarı yapılmıştır.²⁹³

Kolordu Komutanı Mirliva Şevket Turgut Paşa, bu emre karşılık eldeki mevcut kuvvetin miktarı, müdafaa hattının vaziyeti, Seddülbahir mevziinin şekli ve durumu hesaba katılınca bu bölgeye fazla bir kuvvetin gönderilmesinin hiçbir faydasının olmayacağı gibi bazı sakıncaları olabileceğini bildirmiştir. Bununla birlikte kolordunun böyle büyük bir tehlikeye maruz bırakılmasını kanaati, vicdanı ve vazifesine olan sadakatiyle bağdaştırmadığından bu emirde ısrar edilmesi halinde görevden affını istemiştir.²⁹⁴ Çanakkale Ordusu Komutanlığı, yaşanan bu süreçle ilgili ayrıntılı bir rapor hazırlayarak 19 Temmuz 1912'de Harbiye Nezaretini bilgilendirmiştir.²⁹⁵ Çanakkale Ordusu Komutanlığı ile Mirliva Şevket Turgut Paşa arasında devam eden bu anlaşmazlığa Harbiye Nezareti de dâhil olmuş Seddülbahir'deki mevcut kuvvetin arttırılması konusundaki kumandan emrinin yerine getirilmesi için Şevket Turgut Paşa'ya kesin bir emir gönderilmiştir.²⁹⁶ Ordu ve Kolordu Komutanlıkları arasındaki bu tatsız durum devam etmiş ve bunu diğer emir tekrarları takip etmiş²⁹⁷ nihayetinde ise Harbiye Nazırı Nazım Paşa devreye girerek Seddülbahir bataryalarının arkasının takviye edilmesi konusunda İkinci Kolordu Komutanlığından ikinci kez emrin yerine getirilmesi istenmiştir.²⁹⁸ Çanakkale Redif Alayı

²⁹¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-2.

²⁹² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-10.

²⁹³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-4.

²⁹⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-5.

²⁹⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-10.

²⁹⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-7.

²⁹⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-20.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-23.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-24.

²⁹⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-25.

tamamen Seddülbahir'e çıkarılmış ve bu bölgeyi geriden muhafazaya memur edilmiştir. Bu alayın Seddülbahir'deki kale topçu alayı komutanıyla ortak bir tertibat alması konusunda gerekli bilgilendirme İkinci Kolordu Komutanlığı tarafından 7 Ağustos 1912 tarihinde yapılmıştır.²⁹⁹ İkinci Kolordu Komutanı Çanakkale Ordu Komutanlığından 9 Eylül 1912 tarihinde 15. Alay Komutanı Yarbay Mahmud Bey'in refakatinde bulunması zorunlu olan bir kurmay subay tayininin yapılmasını talep etmiştir.³⁰⁰

Müstahkem Mevkii tabyalarının karadan savunulması için Rumeli tarafında asıl müdafaa hattı olarak Kakmadağ-Kayaltepe-Soğanlıdere sol sırtları belirlenmiş ve tahkimata başlanmıştır. Bu hattın ilerisinde kalan Karanfil Tepe ve obüs bataryaları etkili piyade korumasından mahrum kalmıştır.³⁰¹ Baykuştepe civarındaki iki adet 10,5 cm'lik toplar sırtın tepe noktasına yani Boğaz haritasında 640 Rakımlı Sırt üzerine yerleştirilecek olursa kara tarafını daha mükemmel olmak üzere hem denize hem de karaya ateş edilebileceği değerlendirilmesinde bulunulmuştur.³⁰²

4.1.3. Anadolu Yakasında Alınan Savunma Tedbirleri

Mürettep 3. Kolordu Komutanı Mirliva Cemil Paşa, 14/15 Haziran 1912 tarihinde Çanakkale Ordusu Komutanlığının emri üzerine sorumlu olduğu mıntıkeyi gezerek tetkik etmiştir. Cemil Paşa, Kolordunun sorumluluk sahasında bulunan arazi ve sahillerin düşman çıkarmasına müsait olduğu için sadece çıkarılacak düşman birliğine karşı taarruz etmeyi değil, sahilde meydana gelecek ihraç harekâtını en başından engellemek gerektiği değerlendirilmesinde bulunmuştur.³⁰³

19 Haziran 1912 tarihinde İtalyanların Çanakkale Boğazı'nı geçerek tabya ve bataryaları susturup karaya asker çıkarmaları ihtimali üzerinde durulmuştur. Bu ihtimal dairesinde bir dizi önlem alınmıştır. Buna göre; İstanbul'da bulunan 3. Nizamiye Tümeni karaya asker çıkarılmasını müteakip 48 saat içinde Çanakkale'de olacak surette gerekli tüm hazırlıkları yapacaktır. İzmir'deki 2. Nizamiye Tümeni de böyle bir ihtimale karşı beş gün

²⁹⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 9-2.

³⁰⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 9-6.

³⁰¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 2-2.

³⁰² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 2-3.

³⁰³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 2.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 2-1.

içinde Çanakkale'ye nakil olacağı bildirilmiştir. 11. Nizamiye Tümeni de aynı şekilde Tekirdağ'dan Çanakkale'ye sevki mümkün olacak surette seferberlik hazırlıklarına şimdiden başlayacaktır. Aynı zamanda her türlü ihtimale karşı bir topçu taburunu da barındıran bir nizamiye tümeninin tüm mevcuduyla birlikte İstanbul'dan veya Tekirdağ'dan nakledebilecek miktarda nakliye gemisinin hazırlanması ve 12 saat sonra hareketleri mümkün olacak surette hazır bulunmaları emredilmiştir.³⁰⁴ Çanakkale Ordusu Komutanlığı tarafından, Çanakkale Boğazı'ndaki kıyı tahkimatının gerisinde bulunan bölgelerin muhtemel bir kara hareketine karşı hazırlanması amacıyla 19 Haziran 1912'de bol miktarda tel örgü ve kazık talep edilmiştir.³⁰⁵

Çanakkale Boğazı'nın Rumeli tarafında bulunan sahil istihkamlarının karadan savunulması için İkinci Kolordunun yaptığı hazırlıklar Rıza Paşa tarafından yerinde görülmüştür. Eceabat'ın kuzeyindeki hâkim sırtlardan geçerek Soğanlıdere'nin kuzeyindeki sırtlarda denizde son bulan müdafaa hattı tabiiye itibariyle uygun bulunmuş fakat metruk kalan bu bataryalar için kuvvetli bir takviye ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Elde kullanılacak bir birlik kalmadığından, açık bulunan Seddülbahir'in ve Kumkale'nin de müdaffasının sağlanması amacıyla Harbiye Nezaretinden en azından bir alay gönderilmesi talep edilmiştir.³⁰⁶

Düşmanın Kumkale ile Odunluk İskelesi arasındaki bölgeye de çıkarma yapması ihtimal dâhilinde değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Buna göre; Bursa Redif Tümeni ile 15. Piyade Alayı Tefikiye-Çıplak Köyü bölgesini tutacaktır. Çanakkale Tümeni sahil istihkâmları gerisinde kendisine gösterilen mıntıkada tahkimat yapacaktır. Edremit Tümeni Mahmudiye-Mecidiye-Bergos mıntikasını tutarak tahkim edecek ve Yeniköy (hariç) - Kösedere (dahil) hattını gözetleyecektir.³⁰⁷ 1. Sahra Topçu Alayının 2. Taburu Edremit Tümenine mürettep olarak Erenköy'de doğrudan 3. Kolordu Komutanlığının emri altında bulunacaktır.³⁰⁸

³⁰⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 39, Dos. 176, Fih. 28-2,3.

³⁰⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 39, Dos. 176, Fih. 28-5,6.

³⁰⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 2-5.

³⁰⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 1-3.

³⁰⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 1-5.

Mürettep 3. Kolordu Komutanlığının ordu karargâhına gönderdiği krokilerden Edremit Tümeni'nin çok dağınık bir halde konuşlandığı anlaşılmış olup, beyaz mahrutu çadırların denizde dolaşan düşman gemileri tarafından kolayca keşfedilebileceği için bu ordugâhların ateş altına alınabileceği uyarısında bulunulmuştur. Buradaki birliğin ilk amacının sahile çıkarma yapacak düşman birliğine taarruz ederek geri püskürtmek bunun mümkün olmadığı halde ise Menderes Nehri doğusundaki hazırladığı mevziye çekilmek olduğu hatırlatılmıştır. Bundan dolayı Edremit Tümeninin büyük çoğunluğunun Bergos'ta bulundurulması bu hattan sevk edilmesi daha uygun görülmüştür.³⁰⁹

Bursa Redif Tümeni terhis edildiğinden Çanakkale'de piyade kalmadığından 9 Eylül 1912 tarihi itibarıyla bu bölgeye 15. Piyade Alayı görevlendirilmiştir. Bu bölgeden kalan çeşitli sınıflardaki askerin komutası da yine bu alaya bırakılmıştır. Oluşturulan müfrezenin merkezi Erenköy'dür. Tarassud mıntıkası Kumkale'den Kösedere'ye kadardır. Bir taburla bir takım süvari Tevfikiye civarında birleşerek süvariyle beraber bir bölüğünü Yenişehir'e gönderecek ve Kumkale'den Yeniköy'e kadar olan sahil hattı gözetlenecektir. Bir taburla bir bölük süvari (bir takım noksan) Sarıçalı civarında birleşerek bir piyade bölüğünü Üvecik ve süvarisini Geyikli civarına gönderecek ve Yeniköy'den Kösedere'ye kadar olan sahil hattı gözetlenecektir. 1. Topçu Alayın 1. Batarya Tevfikiye civarındaki taburla, 2. Topçu Cebel Bataryası da Sarıçalı civarındaki tabura destek olacaktır. Bir piyade bölüğü Çanakkale merkeze tahsis edilecek alayın geri kalanı ise Erenköy'deki karargâhta bulunacaktır. Tarassud bölük ve postalarının görevi; kendi mıntıklarını ve deniz tarafını sürekli keşif ve gözetleme yaparak düşmanın gelmesi halinde ise güçleri oranında düşmanın çıkarma yapmasına ve ilerlemesine engel olacaktır. Sahil hattındaki tarassud posta ve bölükleriyle gerideki taburlar telefon, helyosta, atlı, işaret tabancası gibi imkânlarla iletişim halinde olacaklardır. Erenköy'deki müfrezeye karargâhı Maydos'daki 2. Kolordu karargâhı ile hem telefon hem de helyosta ile bağlanacaktır.³¹⁰

4.1.4. Bolayır Bölgesinde Alınan Savunma Tedbirleri

Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, İtalya'nın Saroz Körfezi ve Bolayır'a asker çıkarma ihtimaline karşı, 11 Haziran 1912 tarihinde alınması gereken tedbirler konusunda

³⁰⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 2-3.

³¹⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 9-7.

Çanakkale Ordusu Komutanlığını uyarmıştır. Bu ordu Bursa Redif Tümeni sevk edilerek takviye edilmiştir. Gelibolu'nun kuzeyindeki Yeniköy deresinin sağındaki sahil ile Gelibolu'nun kuzey ve kuzeybatısındaki tepelerde bir yan mevziinin tutularak tahkim edilmesi de uygun görülmüştür. Bu mevzilerin düşmanın güneye doğru sarkmasına engel olacağı değerlendirilmiştir. Buna nazaran ordu komutanlığı tarafından yerinde yapılacak keşif neticesinde alınacak tedbirlere karar verilmesinin daha uygun olacağı da ifade edilmiştir.³¹¹

Çanakkale Ordusu'na bağlı olan İkinci Kolordu Komutanlığı, Bolayır'daki olası bir düşman harekâtına karşı Dokuzuncu Tümeni görevlendirmiştir. Bu birlik olası düşman teşebbüsüne karşı direnerek Yeniköy deresi güneybatısında hazır bulunan mevziyi müdafaa edecek ve düşmanın ilerlemesine engel olacak gerekli tertibatı almıştır.³¹² Saroz Körfezi'nin güneydoğu sahilinde düşman çıkarmasına uygun arazi Gelibolu'nun sekiz kilometre kuzeybatısındaki Yeniköy'ün kuzeyinden başlayarak doğuya doğru uzamaktadır. Dokuzuncu Tümen düşmanın bu bölgedeki muhtemel harekâtına karşı görevlendirilmiştir. Dokuzuncu Tümen, bu amaçla bir alay piyade ve bir miktar süvariye Bolayır Merkez Tabyası'na, bir tabur piyade ile bir miktar süvariye de Yeniköy'e sevk etmiş olup büyük kısmıyla Gelibolu'da bulunmaktadır.³¹³

Seferberlik Nizamnamesine göre özel bir emir verilmediği takdirde tüm askeri birlikler genel seferberliğe geçecektir. Alay ve tabur komutanları seferberlik esnasında kendi alay ve taburlarına katılacaktır.³¹⁴ Nizamnamede seferberlik ceridelerinin çok gizli bir şekilde tutulması ve kaydedilecek şeylerin ayrıntılı bir şekilde doldurularak mutlaka tarih ve imza atılması gerektiği vurgulanmıştır.³¹⁵ Seferberliğe ait emirler ve talimatların her birlik tarafından seferberlik emrinin ulaştığı günden itibaren her gün hatta her günün muhtelif saatlerinde yapılacak işleri “seferberlik ceridesi” adıyla bir deftere kaydetmesi emredilmiştir.³¹⁶

³¹¹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 1.

³¹² *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 1-2.

³¹³ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 1-2.

³¹⁴ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 13.

³¹⁵ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 13-1.

³¹⁶ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 13a.

4.2. Boğazın Savunulmasında Batarya Desteğinin Sağlanması

4.2.1. Çanakkale Boğazına Yerleştirilen 10,5 cm lik Ağır Sahra Topları

21 Haziran 1912'de Müstahkem Mevkii Komutanlığında mevcut olan seri ateşli 10,5 cm'lik topların miktarıyla nerelere ne gibi görevlerin icrası için yerleştirildiklerinin bildirilmesi talep edilmiştir.³¹⁷ Üç bölükten oluşan Dardanos Ağır Sahra Topçu Taburu aşağıda gösterildiği gibi altı mevkiye ayrılmıştır. Taburda yedi subay mevcuttur. Birinci bölük iki subay, İkinci bölük ve mürettep bölük de birer subay mevcut olduğundan, hastalandıkları zaman da batarya subaysız kalarak bir harp vukuunda bataryanın idaresi çavuşlara kalacaktır. Bundan dolayı mesuliyet kabul etmeyeceğini ifade eden tabur komutanı 16 Temmuz 1912'de Müstahkem Mevkii Topçu Komutanlığından üç subay görevlendirilmesini istemiştir.³¹⁸

Mevcudu	Subay
Koşulu dört topla birinci bölük Maydos Kakma Dağında	2
Birinci bölükten iki top Baykuşda 193 Rakımlı Tepe'de	1
İkinci bölük dört toplu Dardanos'ta	1
İkinci ve üçüncü bölükten müfrez dört top Dardanos'ta (Mürettep Bölük)	1
Üçüncü bölük iki topla İntepe'de	1
Üçüncü bölükten müfrez iki top Alçıtepe'de	1

21 Temmuz 1912'de Dardanos'da bulunan 10,5 cmlik toplardan ikisinin Rumeli tarafına geçirilip orada önceden bulunan topların bulunduğu mahalle tabiye ettirilmesi ve bu topların obüs bölüğü hayvanlarıyla buraya getirilmesi istenmiştir. Yer değişikliği emredilen iki top Baykuş Tepeye tabiye edilmek üzere 21 Temmuz 1912'de vapurla Eceabat'a gönderilmiştir.³¹⁹

Müstahkem Mevkiide ortaya çıkan subay ihtiyacı 23 Temmuz 1912'de Harbiye Nezaretine bildirilmiştir. Muhtelif görevlerle Boğaz'ın muhtelif mevkieleinde karşılıklı olarak yerleştirilmesine mecburiyet hasıl olan 10,5 cm lik Ağır Sahra Taburundaki subay

³¹⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 3-3.

³¹⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 3-4.

³¹⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 3-12.

eksikliğinin acilen giderilerek gönderilmesi önemle vurgulanmıştır.³²⁰ 24 Temmuz 1912 tarihinde Mürettep Üçüncü Kolordu Komutanlığından 1. Sahra Topçu Alayı 2. Taburundan bir bataryanın Kepez mevkiine tabiyesine lüzum görüldüğünden bu bataryanın hemen bölgeye sevk edilerek gereğinin yapılması emredilmiştir. 24 Temmuz 1912'de Kepez mevkiine tabiye edilmek üzere 1. Sahra Topçu Alayı 2. Taburundan bir bataryanın hemen bu bölgeye gönderilmesi Mürettep Üçüncü Kolordu Komutanlığına tebliğ edilmiş ve batarya Kepez'e ulaştığında uygun bir yere yerleştirilmesi istenmiştir.³²¹ 24 Temmuz 1912'de Kepez bölgesine tabiye edilmek üzere 1. Sahra Topçu Alayı 2. Taburundan bir bataryanın hemen bu bölgeye gönderilerek uygun bir yere yerleştirilmesi istenmiştir. 27 Temmuz 1912'de 1. Sahra Topçu Alayı 2. Taburundan bir batarya Kepez mevkiindeki münasip bir yere tabiye edilmiştir.³²² Baykuş Tepeye yerleştirilen 10,5 cm lik iki topun bulunduğu mahallerinden daha ileriye aldırılması 25 Temmuz 1912 tarihinde Müstahkem Mevkii Komutanlığına tavsiye edilmiştir.³²³ Dardanos'da ki 10,5 cm lik toplardan ve Karanfil Tepe'deki 15 cm lik obüslerden ikişer adedinin Seddülbahir'in kara tarafından savunulmasında kullanılmak üzere 27 Temmuz 1912'de arazi üzerinde kararlaştırılan mevkiye sevki emredilmiştir.³²⁴

4.2.2.Çanakkale Boğazında Topçuların Almış Olduğu Düzen

İkinci Kolordu Komutanı, 21 Mayıs 1912'de düşmanın her iki taraftaki sahilinden herhangi birisine asker ihracı halinde kolordu tarafından yapılacak muharebe esnasında Müstahkem Mevkii topçularından her iki sahildeki kara muharebelerine eşlik edeceklerin bilgisini Müstahkem Mevkii Komutanlığından istemiştir. Topların hangi mıntıkeyi gözetlediği ve atışları tedkik olunarak hangi topçulardan kaçar adet ve ne cins topların her iki sahildeki arazi üzerinde hangi noktalara ve ne cins ateş edebileceklerini gösterir bir kroki ile bir cetvelin hazırlanarak gönderilmesini rica etmiştir.³²⁵ 23 Mayıs 1912 tarihinde Ağır Topçu Komutanlığına yazılan yazıda hangi gün hangi bataryanın subay ve askerinin atışındaki isabet ve başarı oranı, hedeflenen ve sarfedilen mermi hakkındaki malumatın tabur ve alay komutanlıkları tarafından gönderilmesi emredilmiştir.³²⁶

³²⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 3-6.

³²¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 3-8.

³²² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 3-7.

³²³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 3-15.

³²⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 3-16.

³²⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 23, Dos. 96, Fih. 21-2.

³²⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 23, Dos. 96, Fih. 21-3.

İkinci Kolordu Komutanlığı, 8 Haziran 1912'de Müstahkem Mevkii'den kara torpiline kale muharebesine nasıl ve ne kadar katılabileceğinin belirlenmesini talep etmiştir. Kolordu, gelecek olan bu cetvelleri birleştirerek örneğin; Soğanlıdere'nin doğu sırtlarında hazırlanmakta olan müdafaa hattına kaleden ne cins ve ne kadar topun ateşiyle yardım edebileceğini ve bu yardımın savunma hattı boyunca nerelere kadar uzayacağını belirleyip savunma tertibat ve taksimatını ona göre daha sağlıklı bir şekilde düzenlemek istemiştir.³²⁷

İkinci Kolordu Kurmay Başkanı Yarbay Şeref Bey 8 Haziran 1912 tarihli mütalaasında; "Karanfil Tepe'deki obüs ve bataryaların Soğanlıdere doğusuna alınması durumunda bunların Dardanos grubuyla birlikte hareket ederek son mayın hattına ateş edemeyecekleri konusundaki sakıncalar ifade edilmiştir. Hâlbuki bu topların 4.300-4.400 metre olan etkili menzilleri ile Dardanos grubundaki bataryaların 10.000 metre olan menzilleri arasındaki büyük fark nedeniyle birlikte çalışmalarını mümkün değildir. Son mayın hattı Karanfil Tepe'den Soğanlıdere doğu sırtlarına daha yakındır. Bu topların hem mayın hatları civarında Boğazı hem de kara muharebesinde Alçıtepe tarafını etkili ateşleriyle dövebilmeleri ve asıl kara hattı savunması üzerinde gizli, güvenilir ve etkisiz hale getirilme tehlikesinden kurtulmuş bir şekilde uzun süre işe yarayabilmeleri için Soğanlıdere doğusundaki Boğaz'a nazır tepelere yerleştirilmesi daha uygundur." ifadelerini kullanarak bu meselenin tekrar tetkik edilmesini talep etmiştir.³²⁸ Müstahkem Mevkii Komutanlığı ise Yarbay Şeref Bey'in bu görüşünü benimsememiştir. Yapılan inceleme sonucunda Karanfil Tepe ile Dardanos'un aynı hizada olduğu farz edildiğinden Şeref Bey'in bu konuda yanlışlığı dolayısıyla iki bataryanın birlikte çalışmalarının mümkün olduğu ifade edilmiştir. Topların yerleştirilmesi düşünülen yerin de uygun olmadığı, bu bataryalara gösterilen özenin Seddülbahir ve Ertuğrul Bataryalarına gösterilmesinin daha iyi olacağı vurgulanmıştır.³²⁹

İkinci Kolorduya katılan 9. Tümen Komutanı Bedrettin Bey, tümen karargâhı ve topçu taburu yeterli nakliye vasıtası bulunmadığından dört günden beri Gayret vapurunu beklediklerinden, emrindeki birliği Gelibolu'ya ulaştırmak üzere bir vapurun hızlı bir şekilde gönderilmesi talebinde bulunmuştur.³³⁰ Bunun üzerine Tekirdağ'da bulunan 4. Tümen Komutanlığına emir verilmiş vapur bekleyen 9. Tümen karargâhı ve topçu taburunun

³²⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 2-4.

³²⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 2-7.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 2-8.

³²⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 2-9.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 2-10.

³³⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 6-6.

hareket etmeleri emredilmiştir.³³¹ 15 Haziran 1912'de 9. Tümenin topçu taburu Tekirdağ'dan kara yoluyla, tümen karargâhı ve mızıka bölüğü Kızılırmak vapuruyla Gelibolu'ya doğru yola çıkmıştır.³³²

Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa 24 Haziran 1912 tarihinde Kale Ordusu Komutanlığına yazdığı yazıda İbrahim Paşa'dan aldığı bilgiye istinaden; 45 cm çapında iki 24 cm lik otomatik kalkanlı top iki yüzer mermisi ve askerleriyle nakliyesi bize ait olarak ikisinin 80,000 Fransız Lirasına alınabileceğini ifade etmiştir.³³³ Harbiye Nezaretine 26 Haziran 1912 tarihinde, 15'lik seri topların top başına ancak 30 adet mäsademeli danesi ve 70 adet çelik zırh danesi mevcut olduğundan ve bu çapta çelik zırh danelerinin artık önemi kalmadığından Fransa'dan 80,000 Liraya mal olacak 24 cm'lik iki top yerine ilk önce 15'liklerin mäsademeli danelerinden top başına hiç olmazsa 500 merminin alınması teklifi yapılmıştır.³³⁴

Bahriye Nezareti'nden 19 Mart 1912 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderilen yazıda Çanakkale'ye gönderilmek üzere tersane-i amirede küçük çapta seri ateşli top bulunmadığından İzmir'den Çanakkale'ye nakledilecek olan iki kıta 7,5 cm'lik topların dışında Muin-i Zafer'den çıkarılmış olan dört adet 57 milimetrelik topların da cephanesiyle birlikte İzmir'den Çanakkale'ye nakliyle Boğaz'ın her iki sahiline yerleştirilecek projektörlerin tabiyesi ve yerleştirilecek topların idaresine yeterli mürettebatın görevlendirilerek hazır bulundurulması istenmiştir.³³⁵ Harbiye Nezareti 25 Haziran 1912 tarihinde Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevkii Komutanlığından Boğazda mevcut bataryalar ile projektörlerin ve istihkamlar ile torpillerin tarassud istasyonlarının önceden gönderilmiş haritalardan birisi üzerinde işaret ettirilerek bir subaya verilerek gönderilmesini istemiştir.³³⁶

12 Temmuz 1912 tarihinde İkinci Kolordu mıntıkasında tahkim edilmekte olan mevziilerin 1/25000 ölçeğinde bir krokisinin bir haftaya kadar gönderilmesi

³³¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 6-7.

³³² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 6-8.

³³³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 6-2.

³³⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 6-5.

³³⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 18, Dos. 79, Fih. 2-2.

³³⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 53, Dos. 248, Fih. 24-2.

emredilmiştir.³³⁷ Çanakkale Redif Tümeni Komutanı Cemil Paşa, tümene tahsis edilen mıntıkanın tahkimatını gösterir krokiyi 2 Ağustos 1912 tarihinde göndermiştir.³³⁸ 30 Temmuz 1912’de Mesudiye zırlısının kazan istim boruları bozulduğundan Boğaz savunmasının en yeni ve etkili 3 adet 7 inçlik, 12 adet 10 inçlik Armstrong toplarından mahrum bırakılmaması için acilen tamirata gerekmektedir. Bunun için derhal harekete geçilmiş tamiratın mahallinde yapılması kararlaştırılmıştır.³³⁹

İkinci Kolordu Komutanı Şevket Turgut Paşa, düşmanın Kemikli ve daha doğusuna çıkarma ihtimaline karşı müdafaa ve taarruz için birkaç batarya cebel topçusu bulunması gerekirken Kolorduda bir tek cebel topu dahi bulunmadığını ifade etmiştir. Bu nedenle Ezine’de bulunan cebel bataryasının İkinci Kolorduya geri verilmesini 25 Temmuz 1912’de talep etmiştir.³⁴⁰

Muin-i Zafer korvetinden sökülerek Çanakkale Boğazı’na tabiye edilen toplar daha sonra verilen ortak bir kararla başka bir yere nakledilmiş ve bu yeni mevzii çok daha uygun görülmüştür.³⁴¹ Topçu Alayının İstanbul’a gönderilmesi halinde yaklaşan kış mevsiminde Çanakkale’de kalacak topçuların barındırılması açısından faydalı olacağı düşünülmüştür.³⁴² 3 Ağustos 1912 tarihinde donanmanın gece hücumlarını temin için boğazın en dar yeri olan Çimenlik ve Namazgah arasında donanma tarafından şabka tertibatı yapılmış Müstahkem Mevkii Komutanlığı tarafından gerekli projektörler yerleştirilmiş ve Muin-i Zafer’den çıkarılarak bu amaç için verilen toplar da Namazgah civarı ve Çay altında uygun yerlere tabiye edilmiştir. Çimenlik’te bulunan projektörle her an aydınlanıp aydınlanmayacağı şüpheli bulunmuş olduğu Müstahkem Komutanlığı tarafından bildirilmiştir. Farklı bir yere nakil edildiği bildirilen toplar bir miktar ileride tabiye edilmiş ise de yine uygun mevkisine tabiyesi Ordu Komutanlığınca Bahriye Erkanı Harbiyesi Reisine emredilmiştir. Bu kez Çay altındaki Muin-i Zafer toplarıyla birçok top Baykuş Tepe sahilinde tabiye ettirilmiş ve muhriplerin projektörleriyle de aydınlatılmakta olduğu görülmüştür.³⁴³

³³⁷ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 6-7.

³³⁸ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 6-9.

³³⁹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 31, Dos. 139, Fih. 12.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 31, Dos. 139, Fih. 12-1.

³⁴⁰ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 2-16.

³⁴¹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 29, Dos. 133, Fih. 28.

³⁴² *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 29, Dos. 133, Fih. 12-3.

³⁴³ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 23, Dos. 96, Fih. 21-5.

7 Ağustos 1912'de Donanma Komutanı, İtalya istimbotlarının Kumkale ve Seddülbahirden girerek Soğanlıdere ağzına kadar görülmeksizin geçmeleri ve bataryalardan yapılan atışların yeterli derecede etkili olmamaları üzerine mütalaasını paylaşmıştır. Boğaza eski iki geminin demirleyip Rumeli kıyılarında bulunan bataryalardan bu gemilere ateş edilmesi üzerine kurgulanmıştır. Bu mütalaa Çanakkale Boğazı'nın bir krokisi eşliğinde gösterilmiştir.³⁴⁴

İntepe'ye tabiye edilen iki ağır sahra topunun bulunduğu mevziiden en yakın olan Seddülbahir mevzii 7.200 metredir. Siper hattının Seddülbahir'den 10.000 metre kadar açıkta olmasından dolayı Boğaz'dan geçecek gemiler topların ateş hattından 6.500 metre içinde bulunmaktadır. Sekiz yüz metre kuzeydoğudaki mevzii de ise İstikametinde en yakın Eski Hisarlık Burnu bulunmaktadır. Bunun mesafesi ise 6.500 metre olarak tespit edilmiştir. Bundan dolayı adı geçen mevkiide tabiye edilecek topların ateş hattından siper hattına olan mesafesi 5.000 ila 5.500 metre arasındadır. Fakat geceleyin Boğaz'dan geçecek düşman gemileri ve özellikle torpidoları tespit edebilmek için mevcut projektörler yetersiz kalmıştır. Karanlık Liman ve civarı Kepez hattındaki projektörle aydınlatılmadığı 19 Temmuz 1912 gecesi yaşanan olaydan anlaşılmıştır.³⁴⁵

Diğer taraftan, Bahriye Nazırı, 7 Mart 1912'de Harbiye Nezaretin'den Çanakkale Boğazının düşman tarafından zorlanması ihtimaline karşı düşman donanmasının Boğaza yaklaşıp yaklaşmadığını görmek ve Boğaza taarruzu halinde üzerlerine bomba atmak suretiyle manevi kuvvetlerini sarsmak amacıyla iki veya daha fazla uçak tedarik edilerek Çanakkale'ye gönderilmesini talep etmiştir.³⁴⁶

İtalya, Osmanlı Devleti'nin iç karışıklığından faydalanarak beş torpidosuyla 18/19 Temmuz 1912 gecesi Osmanlı Donanmasına saldırmak üzere Çanakkale Boğazı'na girmiştir. İtalya'nın torpido filosu 24-30 mil süratle hareket ettikleri ve ince oldukları için sahil topçularının ateşi etkili olamamıştır.³⁴⁷ Bu nedenle birlikler teyakkuz haline geçirilmiş

³⁴⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 23, Dos. 96, Fih. 21-6,7.

³⁴⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 4-5.

³⁴⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 30, Dos. 135, Fih. 1-2.

³⁴⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 31, Dos. 139, Fih. 14.

ve bu saldırılara bataryalardan ziyade torpidolarla karşılık verilmesinin daha etkili olacağı anlaşılmıştır.³⁴⁸

³⁴⁸ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 31, Dos. 139, Fih. 13.

Tablo 1

Müstahkem mevkiide ateşli silahlar için mevcut bulunan cephane cinsi ve miktarını gösterir cetvel.³⁴⁹

MÜLAHAZAT	Bir Top İçin Harp Tertibi				TOPLARIN ÇAP VE CİNSİ
	Şarapnel	Tahrip Tanesi	Lağım Tanesi	Zerre Tanesi	
<i>Sâhilde bulunduğuna göre</i> 200: 400 tahrip tanesi 100:150 şarapnel olacaktır.	-	-	-	105	35 Çap toplarda 35,5 cm'lik top
	-	100	-	105	" 24 cm'lik "
	-	105	-	-	22 Çap toplarda 28 cm'lik top
	-	200	-	-	22 Çap toplarda 26 cm'lik top
	-	250	-	-	24 cm'lik obüs " "
	-	150	-	-	22 Çap tûlunda 21 cm'lik top
	-	300	-	300	40 Çap tûlunda 21 cm'lik seri ateşli top
	100	250	-	250	50 Çap tûlunda 15 cm'lik seri ateşli top
	600	100	-	-	26 Çap tûlunda 15 cm'lik kızaklı top
	300	400	-	-	14 Çap tûlunda 15 cm'lik kısa top
	-	900	300	-	14 Çap tûlunda 12 cm'lik seri ateşli top
	600	100	-	-	24 Çap tûlunda 12 cm'lik mantelli top
	700	100	-	-	25 Çap tûlunda 10,5 cm'lik mantelli top
	700	100	-	-	30 Çap tûlunda 10,5 cm'lik seri ateşli top
	600	100	-	-	24 Çap tûlunda 87,7,5 cm'lik mantelli top
	-	500	-	-	14 Çap tûlunda 21 cm'lik havan
	-	700	-	-	14 Çap tûlunda 15 cm'lik havan
-	700	-	-	14 Çap tûlunda 12 cm'lik havan	
Mermi :750				Piyâde, İstihkam, Topçu ve Sunuf-ı Saire için tüfenk veyâ filinta başına	
40000				veyâ makineli tüfenk başına	

³⁴⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 10.

Tablo 2

Çanakkale Boğazı ve Bolayır'da toplar için mevcut bulunan cephane cinsi ve miktarını gösterir cetvel.³⁵⁰

<i>MÜLAHAZAT</i>	<i>Cephanenin Yekünü</i>			<i>Beher Topa İsabed Eden Cephâne Miktarı</i>			<i>TOPLAR</i>		
	<i>PEŞER U</i>	<i>ŞARAPNE L</i>	<i>TAN E</i>	<i>PEŞER U</i>	<i>ŞARAPNE L</i>	<i>DAN E</i>	<i>TOPLARIN ENVA-I</i>		<i>TOP ADED</i>
<i>Her andahtta talimine müsaade edilmiş mermiyat.</i>									
<i>32 Bölüğün dersi andaht-ı için</i>	48	480	960	2	40	40	Santimetrelilik Âdi Krupp	7,8	24
	-	75	225	-	5	15	" Uzun Krupp	15	15
	-	-	14	-	-	6	" Seri Ateşli	15	2
	-	33	77	-	3	7	" Çenberli Krupp	21	11
	-	-	85	-	-	5	" Uzun Krupp	24	17
	-	-	200	-	-	8	" Kısa Çenberli Krupp	24	25
	-	-	60	-	-	6	" Kısa Çenberli Krupp	26	10
	-	-	45	-	-	5	" Kısa Çenberli Krupp	27	9
	-	-	10	-	-	2	Uzun Krupp	35, 5	5
	-	-	2	-	-	2	Kısa Krupp	35, 5	1
<i>6 Bölük için</i>	24	360	240	4	60 BEHER BÖLÜĞE	40	Santimetrelilik Adi Krupp	7,8	18
	-	30	10	-	30	10	Santimetrelilik Uzun Krupp	15	3

³⁵⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 10-1.

4.3. Savunmanın Takviyesi İçin Mantelli Bataryanın Kurulması

İtalyanların donanmalarını Çanakkale Boğazından geçirmek için kıyı savunmasının arkalarını almaya teşebbüs etmeleri ihtimaline karşı kara tarafındaki savunma hattına yerleştirilmek üzere imalat-ı harbiyede mevcut mantelli toplardan 4 batarya oluşturulması ve gerektiği kadar dane ile 3000 şarapnelin gönderilmesi, subay eksikliğinin giderilerek ve geceli gündüzlü çalışılarak bataryaların bir an evvel mevzilerine konması ve harbe hazır hale getirilmesi hususu 6 Haziran 1912 tarihinde Çanakkale Ordusu Komutanlığı'na yazılmıştır.³⁵¹

Yeni oluşturulacak mantelli top bataryasında görev yapmak üzere gönderilen subayların yetersiz oluşu, askerlerin büyük kısmının ise topçu sınıfında yetişmemiş olması bu bataryaların muharebe esnasında faydalı olamayacağı kanaatini doğurmuş ve bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılması arzu edilmiştir.³⁵² 11 Haziran 1912 tarihinde 4 batarya mantelli topuyla Akdeniz vapuruna yüklenmiştir.³⁵³ Çanakkale Ordusu Komutanlığı, savunma hattında kullanılmak üzere İkinci Kolordu Komutanlığına üç mantelli batarya verileceği vaat etmiştir.³⁵⁴ Bu toplar mevcut kadro harici 8 cm'lik adi Krupp toplarıdır. Kadro harici olduğundan mühimmatı yok denecek kadar azdır, asker ve subayı da yoktur. Çanakkale Ordusu Komutanlığı, Kolorduya İstanbul'dan dört mantelli batarya verildiği halde bu toplara da ihtiyaç duyulması halinde subay ve askersiz olarak verilebileceğini belirtmiştir.³⁵⁵

Donanmalarının Çanakkale Boğazı'nı geçmelerini kolaylaştırmak için İtalyanların istihkâmların arkalarını almaya teşebbüs etmeleri ihtimaline karşı karada yapılmakta olan savunma hattına yerleştirilmek üzere mantelli toplardan dört batarya oluşturulmasına ve gerektiği kadar dane ve 3.000 şarapnel gönderilmesine karar verilmiştir.³⁵⁶ İstanbul'dan gönderilen dört mantelli batarya ve mühimmatı 24 Haziran 1912'de İkinci Kolordu Komutanlığı'na gelmiştir.³⁵⁷ Çanakkale'ye gönderilen dört mantelli batarya için 100 topçu

³⁵¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 33, Dos. 153, Fih. 14-2.

³⁵² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 33, Dos. 153, Fih. 14-4.

³⁵³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 33, Dos. 153, Fih. 14-7.

³⁵⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 1-6.

³⁵⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 1-7.

³⁵⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 1.

³⁵⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 1-2.

ikmal askerinin sevki için İzmir'deki 6. Redif Müfettişliğine 23 Haziran 1912'de emir verilmiştir.³⁵⁸

Çanakkale Boğazı'nın müdafaası amacıyla gönderilen 15 cm'lik 4 adet kızaklı topun yerleştirilmesi amacıyla daha önce yeri İbrahim Paşa tarafından belirlenen Soğanlıdere sırtlarında gerekli hazırlığın yapılması ve topların yerleştirilmesi istenmiştir. Ancak yapılan teftişte yerleştirilecek toplar arasında topçunun görevini yapabilecek kadar mesafe bırakılmadığı, cephaneliğin yetersiz olduğu, asker için korunaklı mahallerin yapılmadığı, gözetleme ve telefon için gerekli yer tespitlerinin de yapılmadığı görülmüştür.³⁵⁹ Mantelli bataryalar için İkinci Kolorduya 21 Temmuz 1912 tarihinde 155 asker gelmesine rağmen bataryaların yerleştirilmesi, askerın talim ve terbiyesi için subay gelmemiştir.³⁶⁰ İkinci Kolordunun sorumluluk sahasına bir asker ihracı beklendiğinden buradaki savunma hattını güçlendirmek isteyen Çanakkale Ordusu Komutanlığı, İntepe'de bulunan iki adet 10,5 cm'lik topu Eceabat'a göndermiştir.³⁶¹

4.4. Çanakkale Boğazı'nın Mayınlanma Faaliyeti

Düşman gemileri tarafından yapılacak bir saldırı esnasında sahayı mayın ile kapatmaktaki zorluk, buna İntibah vapurunun ancak bir saatte harekete hazır olabilmesi ve ancak bununla beraber Kilya'dan kalkıp Müstahkem Mevkii civarına gelinceye kadar geçecek zamanın uzun olması ve mayın memurlarının bir kısmının Giresun vapurunda ikamet etmesi, gibi nedenlerle bunun daha güçleşeceği Çanakkale Ordusu Komutanlığına rapor edilmiştir.³⁶² Harbiye Nazırı Nazım Paşa'ya göre, Çanakkale Boğazı'nın mayınlarla kapatılmasının meydana gelecek düşman gemilerinin saldırısına karşı yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. Donanmanın önemli bir kısmını oluşturan büyük ve küçük torpido filosunun Boğaz'ın uygun mevkielelerine yerleştirilerek, gelebilecek taarruzlara bu şekilde karşılık verilmesinin daha uygun olacağı benimsenmiştir.³⁶³

³⁵⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 1-3.

³⁵⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 18, Dos. 79, Fih. 24-2.

³⁶⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 1-17.

³⁶¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih.2-2.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih.2-3..

³⁶² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 15.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 15-1.

³⁶³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 15-10.

İtalyanların bombardımanı üzerine Çanakkale Boğazı'nın mayınlarla kapatılması için önce bir talim torpidosuyla talimler yapılması ve ardından mayınlama işlemine geçilmesi emredilmiştir. Hava durumunun uygun olmaması nedeniyle mayın dökme işlemi ertelenmiş, Harbiye Nezareti ise bu işin bir an önce yapılması talimatını tekrarlamıştır.³⁶⁴ Düşman donanmasının ani bir şekilde hücumu ihtimaline karşı 19 Aralık 1911 tarihinde sahil hattındaki Müstahkem Mevki Komutanlıkları dikkatli ve tedbirli olmaları konusunda uyarılmıştır.³⁶⁵ 19 Aralık 1911'de Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı gönderilen torpillerin Çanakkale Boğazı'nın gerekli yerlerine geceli gündüzlü çalışarak verilen vazifede gayret ve fedakârlık gösterilerek yerleştirilmesi konusunda bilgilendirilmiştir.³⁶⁶

Düşman donanmasının Çanakkale Boğazına karşı bir taarruz ihtimali üzerine son derece dikkatli olunması konusunda 24 Şubat 1912'de İkinci Kolordu Komutanlığı ve Müstahkem Mevkii Komutanlığı uyarılmıştır. Müsademeli torpillerin bir an önce gönderilmesi son derece önemli görülmüştür.³⁶⁷ 29 Şubat 1912'de yalnız Kepez civarında müsademeli torpillerden iki sıradan ibaret bir hat teşkil edilmesi yeterli görülmüştür. Samsun ve Zuhaf vapurları toplam elli torpil alabildikleri ve bunlarla da düşmanın geçişi sırasında Mecidiye ile Çayaltı arasında iki sıra konulabileceği düşünülmüştür. Mecidiye, Çayaltı ve Boğaz girişinde şamandıralar yerleştirilerek sahte geçit yapılmasıyla düşmanda birçok hattın varlığı zannını güçlendirmesi amaçlanmıştır. Ticaret gemilerine kılavuzluk etmek ve yelkenlileri çekmek için dört römorköre ihtiyaç duyulmuştur. Boğaz'da geceleyin seyir yapılması kesin bir emirle yasaklanmıştır. Kepez hattı teşkil edildiği takdirde Samsun, Zuhaf vapurlarıyla bırakılan geçidi kapamak için gerekli yirmi torpili alabilecek olan Azak vapurundan başka tedariği mümkün olan araba vapuruyla Giresun vapuruna artık ihtiyaç kalmayacağından böylece römorkörlere verilecek ücret telafi edilmiş olacaktır. Böylece açık bırakılan 500 metrelik geçit gerektiği zaman kolaylıkla kapanabilecektir. Kaldırılan torpillerin denizden çıkarılmaları vinçleri motorla çalışan iki sandal verildiği takdirde şiddetli olmayan havalarda yaklaşık on günde mümkün olacağı ifade edilmektedir. Bu nedenle römorkörlerin kaptanlarıyla beraber ve gerekli olan şamandıra tertibatı ile bunları yerleştirecek ve idare edecek uzmanların gönderilmesi istenmiştir.³⁶⁸

³⁶⁴ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 24.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 26.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 26-1.

³⁶⁵ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 13, Dos. 59, Fih. 3-2.

³⁶⁶ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 13, Dos. 59, Fih. 3-4, 6.

³⁶⁷ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 48, Dos. 225, Fih. 5-16.

³⁶⁸ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 48, Dos. 225, Fih. 5-18.

Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevkii Komutanı 3 Mart 1912 tarihinde otomatik torpillerin yerleştirilmesi hakkında harbiye Nezaretine bir rapor göndermiştir:

"İtalyanların Çanakkale Boğazına saldırarak geçmeye çalışma ihtimaline ve otomatik torpillerin eksik vasıta vesairesinden dolayı düşmanın gelmesi halinde ve özellikle geceleyin muhalif havada denize ilga edilebilmelerinin hemen hemen imkansızlığına binaen bu torpillerden Kepez ile Soğanlıdere arasında şimdiden iki sıradan ibaret bir hat tesisi ve gemilerin kesin olarak geceleyin geçişlerinin engellenmesi pek uygun olur. Ancak bu bölgede Boğazın genişliği 2800 metre kadar olduğundan yarısı kadar yani 1400 metre genişliğinde bir geçit bırakmak pek büyük olacağından ve bu geçidin ihtiyaç halinde kapatılması dahi zor olmakla beraber tabiatıyla düşmanın da bilgisi olacağından istenilen fayda sağlanamaz. Bundan dolayı 400 ve azami 500 metrelik bir geçit bırakılması yeterli olur. Çünkü geçit bırakılabilecek olan Rumeli sahilinin akıntısı az ve deniz derinliği neredeyse sahile kadar çok derindir. Harbiye Nezaretinin emrindeki "Akşamları kaldırılması ve gündüzleri çıkarılması veyahut ara sıra uygun şekilde değiştirilmesi" açıklamasından dolayı mümkün olamaz. Çünkü burada bir sandal üzerine yerleştirilen bir el vinci ile torpili ve ağırlıkları almak hayli bir zaman almakla birlikte çıkarılan torpillerin bile sökülüp gerektiği gibi temizlenmeleri ve yeniden birleştirme düzenlenmeleri için haftalarca zaman geçer. Ayrıca fırtınalı havalarda böyle el vinçli bir sandal ile uygulanması mümkün olmaz. Fakat görevlilerin ifadelerine göre aylarca deniz altında kalmayabilirler. Bundan dolayı 12 Şubat 1912 tarihli yazıda arz olunduğu üzere iki motorla hareket eden vinçli sandalların hemen sipariş edilmesi gerekmektedir. Ticaret gemileri için oluşturulacak 400 ila 500 m genişliğindeki geçidi uygun şekilde gösterebilmek için altı adet büyük şamandıra ve bunları yerleştirmekte uzman olan deniz subaylarının gönderilmesi gerekmektedir. Samsun ve Zuhaf vapurları için sadece Mecidiye ve Çayaltı arasında ihtiyaç duyulduğu zaman birer sıra teşkilinden ibaret bir vazife kalacağından başarılı olabilmeleri muhtemeldir. Yalnız bırakılan geçitleri ihtiyaç duyulan zamanda kapatabilmek için 20 torpil alabilecek bir vapur ile karakolluk vazifesi yapmak ve gemileri çekmek için dört römorkör daha tahsis edilecek olursa ki son depo gemisine vesaireye de ihtiyaç kalmayacağından römorkörlerin masrafları da telafi edilebilir. Her ihtimale karşı mevcut vasıtalarla müdafaaya hazır bulunmakla birlikte Kepez hattının şimdiden yerleştirilmesi için verilecek emir beklenmektedir."³⁶⁹

³⁶⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 48, Dos. 225, Fih. 5-19.

Çanakkale Boğazı'ndan ticari gemilerin geçişi amacıyla 19 Mayıs 1912'de kaldırılan mayınların ihtiyaç halinde yeniden süratli bir şekilde mayınlanması için gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir.³⁷⁰

Anadolu Garp Ordusu Komutanı Abdullah Paşa, Çanakkale'ye saldırı girişimini ajans haberi olarak gördüğünü, bu gibi önemli gelişmelerden askeri makamların bilgilendirilmesi gerektiğini ve önemsiz bir haber dahi olsa bundan imtina edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁷¹ 19 Temmuz 1912 günü Çanakkale Boğazı'nda bulunan cankurtaranın İtalyan Galimniya torpidosuna ait olduğu ortaya çıkmıştır. Boğazdan kaldırılan 36 mayından 5'i denizde patlamıştır.³⁷² İtalyanların 19 Temmuz 1912 tarihinde Çanakkale Boğazı'na saldırıları üzerine eldeki ihtiyat mayınları ile son hattın oluşturulmasına karar verilmiştir.³⁷³

4.5. İkmal ve İaşe Faaliyetleri ile Diğer Hizmetler

Düşman donanmasının Çanakkale Boğazına karşı yapacağı muhtemel bir saldırıya karşı tedbir alınmak üzere gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Bu kapsamda 19 Haziran 1912 tarihinde Müstahkem Mevkii Komutanlığından şehirde yaşayan halkın nerelere sevk edileceği ve iaşelerinin ne suretle karşılanacağını belirlemek istenmiştir. Aynı zamanda şehirde askeri birliklerin kullanımına uygun olan nakliye vasıtalarının miktarının da belirlenerek gönderilmesi talep edilmiştir.³⁷⁴

Çanakkale Ordusu Komutanı, 19 Haziran 1912'de Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığından askeri birliklerin kullanımına uygun nakliye vasıtalarının mevcuduyla ilgili bir cetvel hazırlanarak gönderilmesini istemiştir.³⁷⁵ Çanakkale Mevkii Hastanesinde sadece dört adet teskere bulunmaktadır. Bu da oluşturulan mevkilere paylaştırılmıştır. Çanakkale şehrinin savunulmasında Birinci Mıntıka Bölük Komutanı Yüzbaşı Vekili

³⁷⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 23, Dos. 96, Fih. 19-2.

³⁷¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 77.

³⁷² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 31, Dos. 139, Fih. 10-1.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 76-1.

³⁷³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 31, Dos. 139, Fih. 10-2.

³⁷⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 2-2.

³⁷⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 67, Dos. 326, Fih. 5-2.

İbrahim Efendi'nin emri altına verilmiştir. Ondan başka bölükte subay yok ise de gerektiği durumda İkinci Mıntıkeyi da mektepli Küçük Zabıt Vasıf Efendi idare edecektir.³⁷⁶

Çanakkale Ordusunda buldukları mevkiye göre asgari bir hafta azami bir aylık iaşesinin depolanması amacıyla Çanakkale, Ezine, Gelibolu ve Maydos'ta dört mutavassıt ambar, Seddülbahir, İntepe, Kumkale Çiftliği, Ulupınar ve Bergos'ta ise toplam dört sahra ambarı açılmasına karar verilmiştir.³⁷⁷ Birinci Ordu Müfettişliğinden savaş başlamadan önce birliklere verilecek olan et ve ekmek ihtiyacının mahallinde karşılanmasını bunun mümkün olmaması halinde dört günlük et ihtiyacını karşılayacak miktarda koyun sürüleri bulundurulması istenmiştir.³⁷⁸

Çanakkale Redif Tümenine verilen mevziinin tahkimatında kullanılabilecek her tabur için kırk adet kazma ve kürek yetersiz geldiğinden malzeme takviyesi ve bununla birlikte bir istihkâm bölüğü tayin edilmesi de talep edilmiştir.³⁷⁹ Bu birliğe dağıtılmak üzere Harbiye Nezaretinden 800 kazma, 400 kürek, 200 balta ve 100 döşeme gönderilmesi istenmiştir.³⁸⁰

Çanakkale Ordusunun sorumluluk sahası oldukça geniş olması sebebiyle on beş günlük ihtiyacı karşılayacak nitelikte beş sahra ambarı yeterli olmamıştır. Askerlerin üçte biri erzak taşımakla meşgul olduğu için eğitimden mahrum kalmıştır. Sayıları az olan yük hayvanları da bu geniş alanda sürekli erzak taşımaktan işe yaramayacak hale gelerek bu sebeple muharebe anında neredeyse su ve cephane tedariki yapılamama tehlikesi baş göstermiştir. Bundan dolayı sahra ambarlarına hiç olmazsa bir aylık iaşenin depolanarak kapasitelerinin artırılması ve orduya erzak sağlamakla görevli olduğu halde bundan imtina eden müteahhitlerin de uyarılması lüzumu ortaya çıkmıştır.³⁸¹ Bigalı Kalesi'nde Çanakkale Tümenine ait bir seyyar hastane açılmış olup ağır yaralıların burada tedavi ettirilerek Çanakkale'ye gönderilmemesi istenmiştir.³⁸² Çanakkale Ordusunu teşkil etmek üzere seferber edilen nizamiye ve redif tümenlerinin seyyar hastanelerinde eksiklerin giderilmesi

³⁷⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 67, Dos. 326, Fih. 5-3.

³⁷⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 35.

³⁷⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 35-1.

³⁷⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 3-2.

³⁸⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 3-4.

³⁸¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 43.

³⁸² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 46.

özellikle doktor ve eczacı ihtiyacının da karşılanması Birinci Ordu Müfettişliğine arz edilmiştir.³⁸³

Çanakkale Tümeni taburlarından birer hayvanın Bursa Tümenine, iki hayvan ile bir araba da Ağır Sahra Topçu Taburu komutanı Binbaşı Şükrü Bey'e 23 Ağustos 1912'de teslim edilmiştir.³⁸⁴ Çanakkale Tümenindeki yük arabalarından birisinin Merkez Hastanesine 31 Ekim 1912'de teslim edilmesi istenmiştir.³⁸⁵ Bu hayvanlar 9. Tümene verildiğinden ihtiyacın buradan karşılanabileceği ifade edilmiştir.³⁸⁶ Terhis edilen Çanakkale Tümeni hayvanlarından üç yüzü 31 Ekim 1912'de 9. Tümene verilmiştir.³⁸⁷ İzmir Tümeninin yük hayvanları kısmen Mevkii Müstahkeme kısmen de bu bölgeye sevk edilecek birliğe verilmek üzere İkinci Kolordu Komutanlığına verilmiştir.³⁸⁸ Bursa Tümeninin Çanakkale'ye gelmesinden sonra gönderilen ve her tabura kırk beşer sandık olarak dağıtılan ihtiyat cephanesi Çanakkale Ordusu Komutanlığı merkezine nakledilmiştir.³⁸⁹ Toplam 460 sandık cephaneyi teslim almak üzere 12 Kasım 1912 günü İkinci Kolordudan bir memur gönderilmiştir.³⁹⁰ Terhis edilmekte olan Bursa Tümeninin eşya ve cephanesinin vapura nakletmek için sevkıyat iskelesi vasıtaları yeterli gelmediği için Donanma'dan beş mavna talep edilmiştir.³⁹¹ Çanakkale Ordusu Komutanlığı emriyle Edremit Tümenine ait yük hayvanları Çanakkale'ye gönderilmiş fakat kullanılabilecek durumda olanlar teslim alınıp işe yaramayacak durumdakiler ise geri iade edilmiştir.³⁹² Çanakkale Ordusu Komutanı Ali Rıza Paşa, ordusunda oluşturulan 2. ve Mürettep 3. Kolordular için yalnız 10. Süvari Alayının sevk edildiğini bu alayın hayvan mevcudunun da çok az olup ancak 2. Kolordunun haberleşme hizmetini ve kısmen sahil hattının gözetlenmesini sağladığından 3 bölüklü bir süvari alayının daha seferber edilerek süratli bir şekilde gönderilmesini istemiştir.³⁹³

³⁸³ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 22.

³⁸⁴ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10.

³⁸⁵ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-1.

³⁸⁶ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-3.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-5.

³⁸⁷ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-2.

³⁸⁸ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-4.

³⁸⁹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-6.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-7.

³⁹⁰ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-10.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-12.

³⁹¹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-8.

³⁹² *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10-9.

³⁹³ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 33, Dos. 153, Fih. 14-15.

Kömürlük İskelesi ihtiyaç üzerine askeri sevkiyatlarda kullanılacak araba ve vapurların yanaşmasına uygun bir hale getirilmesi için gerekli keşif yapılarak dönüşümün tamamlanması konusunda 25 Ağustos 1912'de Donanma'dan talepte bulunulmuştur.³⁹⁴ İkinci Kolordu Komutanlığına bağlı 4. ve 9. Tümenlerin sevkiyatı esnasında iskelenin yetersiz kalması nedeniyle yaşanan zorluk ve zaman kaybı Kolordu Komutanı Şevket Turgut Paşa tarafından dile getirilerek; Maydos, Bigalı, Gelibolu ve Anadolu sahilinde de uygun yerlere iskeleler inşa edilmesi talep edilmiştir.³⁹⁵ Geçici iskelenin sevkiyata daha uygun hale getirilmesi amacıyla üstü küpeşteli saç dubalardan uygun miktarda gönderilmesi, iskele bulunmayan yerlerde de iskele görevi görecektir şekilde küpeşteli, başında ve kışında hareket eden kapaklarla donatılmış dubaların tedarik edilmesi kararı verilmiştir.³⁹⁶ İnşasından vazgeçilen iskeleler yerine dubalar yerleştirilmesine karar verilmiş ve bunun için 6 Ekim 1912 tarihinde bir keşif yapılmıştır. Yapılan keşfe göre 25 metre uzunluğundaki eski saç köprü dubalarından ikisi Gelibolu'ya, ikisi Nağra'ya, ikisi Bigalı'ya ve ikisi de yedek olmak üzere toplam sekiz adet ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.³⁹⁷

Ordu içerisinde bazı subayların asli vazifeleri dışına çıkarak siyasetle uğraştıkları yönünde haber alınması üzerine harekete geçen Harbiye Nazırı Nazım Paşa, 3 Ağustos 1912 tarihinde Çanakkale Ordusu Komutanlığına yazmış olduğu yazıda “siyasete karışan subaylar hakkında emre itaat etmemiş nazarıyla bakılarak tereddüt edilmeden haklarında gereken cezanın verilmesi” emrini vererek sert bir uyarıda bulunmuştur.³⁹⁸

4.5.1. Çanakkale'deki Birliklerin Asker Bütünlemelerinin Yapılması

Harbiye Nezareti 14 Temmuz 1912 tarihinde mantelli bataryalar için Kayseri Tümeninden sevk edilmekte olan 400 topçu ikmal askeri arasında bulunan altmışının obüs bataryasına verilmesini uygun görmüştür.³⁹⁹ 21 Temmuz 1912 tarihinde mantelli bataryalar için Kayseri Tümeninden gelen 159 askerden dördü Dardanos'daki ağır sahra bataryasına geri kalanlar ise mantelli bataryalara dağıtılmak üzere Maydos'a sevk edilmişlerdir.⁴⁰⁰

³⁹⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 1.

³⁹⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 1-1.

³⁹⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 1-4.

³⁹⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 22.

³⁹⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 54-1.

³⁹⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 330, Fih. 10-2.

⁴⁰⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 330, Fih. 10-4.

9. Tümen için Konya Redif Tümeninden tertip edilen 3600 ikmal askerinden 13 Temmuz 1912 tarihine kadar 1630 asker sevk edilmiştir. Geri kalan kısmın sevk edilmemesi üzerine Konya Redif Tümeni 9. Tümen'e; redif askerlerinin ihtiyat askerinden önce silah altına davet edilmesinden dolayı bir kısmı seferberlik halini almadıkları, diğer bir kısmı da bedel-i nakdi vermelerinden, taburların geniş bir alanda bulunmasından ve çoğunun mahallerinin bilinmediğinden celb ve sevklerinde zorluk yaşandığını bildirmiştir. İkinci Kolordu Komutanlığı ikmal edilemeyen 9. Tümen'in vazifesini yapma konusunda zor duruma düşeceğinden dolayı bu ikmal askerlerinin toplanıp gönderilmesi ya da başka bir mahalden bu tümenin ikmal edilmesini 23 Temmuz 1912'de Çanakkale Ordusu Komutanlığından talep etmiştir.⁴⁰¹ Çanakkale Ordusu Komutanlığı, 27 Temmuz 1912 tarihinde Harbiye Nezareti'ne bir yazı yazarak ikmal edilemeyen 9. Tümen'in sevk edilmesinde zorluk yaşanan Konya Redif Tümeninden veya başka bir mahalden ikmal edilmesi gerektiğini bildirmiştir.⁴⁰²

Kayseri Tümeninden mantelli bataryalara dağıtılmak üzere sevk edilen 87 topçu ikmal askeri Maydos'da ki 2. Kolordu Komutanlığı emrine verilmiştir. Çanakkale Ordusu Komutanlığı 2 Ağustos 1912 tarihine kadar 2. Kolordu Komutanlığının ne kadar ikmal askeri aldığı ve sevk defterlerinde isimleri bulunmasına rağmen henüz gelmemiş olan askerlerin künye kayıtlarının bildirilmesini istemiştir.⁴⁰³ Kayseri Tümeninden gelen 107 topçu ikmal askerinden 35'i Müstahkem Mevkii Komutanlığına bağlı Dardanos'da ki Ağır Sahra Bataryalarına ve geri kalanı ise Kepez ve Havuzlardaki mantelli bataryalara dağıtılmıştır. Çanakkale Ordusu Komutanlığı 2 Ağustos 1912 tarihine kadar Müstahkem Mevkii Komutanlığının ne kadar ikmal askeri aldığı ve sevk defterlerinde isimleri bulunmasına rağmen henüz gelmemiş olan askerlerin künye kayıtlarının bildirilmesini istemiştir.⁴⁰⁴

Maydos'da bulunan 2. Kolordu Komutanlığı 3 Ağustos 1912 tarihinde Çanakkale Ordusu Komutanlığına yeni bir yazı yazarak 9. Tümen'e gelmesi beklenen ikmal askerlerinin tamamının gelmediğini bildirmiştir. Bu tümenin taburları 800'lerden 8.000 mevcudunda olduğu hesap ediliyorsa da bugünkü mevcudunun 6.000 olduğu ifade edilmiştir. İkmal askeri tamamlanmadıkça bu tümenin sorumluluğuna verilen müdafaa hattı

⁴⁰¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 330, Fih. 10-5.

⁴⁰² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 330, Fih. 10-7.

⁴⁰³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 330, Fih. 10-10.

⁴⁰⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 330, Fih. 10-11.

ve kolordunun yeni vaziyeti ve mıntıkası itibariyle görevini yapmasının mümkün olmadığı acilen bu ikmal askerlerinin gönderilmesi bir kez daha talep edilmiştir.⁴⁰⁵

17 Haziran 1912'de İzmir'de bulunan savaş gemilerinden Muin-i Zafer korveti ve diğer torpido istimbotlarının süratleri beş altı milden ibaret olduğundan Adalar Denizinde düşmanın aralıksız dolaştığı şu dönemde bunların İzmir'den Çanakkale'ye gitmeleri hatta İzmir'den çıkarılmalarının uygun olmayacağı görüşünü ifade eden Bahriye Nezareti bir felaket durumunda ise mesuliyet kabul etmeyeceğini bildirmiştir.⁴⁰⁶ Çanakkale Boğazı'nın savunulması amacıyla Çanakkale Ordusu Komutanlığı emrine verilen donanmanın kullanılması amacıyla üçten fazla olmamak üzere deniz kurmay subaylarından bir heyet oluşturulması talep edilmiştir.⁴⁰⁷

4.5.2. Silah ve Mühimmat Bütünlemelerinin Yapılması

Çanakkale Ordusunda her muharebe için piyade askerlerinde tüfek başına 310 fişek, topçu cephanesi ise top başına toplam 212 mermi olacak şekilde cephaneye sevkiyatı yapılmıştır. Bununla birlikte piyade cephaneye kollarında tüfek başına 70 fişek, topçu hafif cephaneye kolunda ise top başına 126 merminin ordu gerisinde uygun yerlerde tesis edilecek cephaneye depolarına konulması uygun görülmüştür. Nizamiye tümenleri için ikişer, redif tümenleri için birer seyyar hastane olmak üzere Çanakkale Ordusunda toplam dört hastane oluşturulması için gerekli tertibat alınmıştır.⁴⁰⁸ Gönderilecek mühimmatın depolanması amacıyla İkinci Kolordu için Maydos'ta (Eceabat) ve Gelibolu'da, Mürettep Üçüncü Kolordu için ise Nağra Burnu güneyinde ve Dümrek köyünde olmak üzere toplam dört mevki belirlenmiştir.⁴⁰⁹ Midilli'deki Nizamiye Taburu'nun her askerinde 170 fişek, redif askerlerinin bellerinde ise 450 fişek bulunmasına rağmen Harbiye Nezareti tarafından yeterli görülmeyerek her askerde 1000 ila 1500 fişek olacak şekilde piyade ve topçu cephanesi gönderilmesine karar verilmiştir.⁴¹⁰

⁴⁰⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 330, Fih. 10-12.

⁴⁰⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 53, Dos. 248, Fih. 14-2.

⁴⁰⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 53, Dos. 248, Fih. 14-4.

⁴⁰⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 7.

⁴⁰⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 7-1.

⁴¹⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 43.

İkinci Kolorduya mensup 4. ve 5. Tümenlerde mevcut olan cephane tüfek başına 500 fişek, top başına 696 mermi hesabıyla eksik olan cephane bildirilerek İstanbul'dan gelecek piyade ve topçu cephanesinin Çamburnu tabyasında saklanabileceği ifade edilmiştir.⁴¹¹ Birinci Ordu Müfettişliği ise bu cephanenin Çanakkale'ye sevk edileceğinden hangi miktarın hangi birliklere verileceğinin orda belirlenerek dağıtımın yapılmasını istemiştir.⁴¹² 1. Sahra Topçu Alayı 2. Taburu Edremit Tümeni'ne katılarak Ezine'ye gönderilmiştir.⁴¹³

Harbiye Nezareti, 3 Temmuz 1912'de Birinci, Dördüncü ve Beşinci Sahra Topçu Alayları için 5965 atım erhard mamulâtından şarapnel ile 832 atım tahrip danesi kartuşunu Reşit Paşa vapuruyla Çanakkale'ye göndermiştir.⁴¹⁴ Çanakkale Redif Tümeni için gerekli olan 386 sandık sivri kurşunlu mavzer fişeginin 269 sandığı Bezm-i Alem vapuru, 99 sandığı Reşid Paşa vapuru ile ve Bursa Redif Tümeni için de 360 fişek Reşid Paşa vapuru ile Çanakkale'ye sevk edilmiştir.⁴¹⁵ Harbiye Nezareti, İzmit Redif Tümeni için 460 sandık sivri kurşunlu mavzer fişegini Gelibolu'ya ve Edremit Tümeni için 368 sandık fişegini ise Bezm-i Alem vapuru ile Çanakkale'ye göndermiştir.⁴¹⁶ Tümenlere ait cephane Edremit Tümeni için Ezine civarına, Bursa ve Çanakkale Tümenleri için de Sarıçalı mevkiine nakledilmiştir.⁴¹⁷

Harbiye Nezareti tarafından gönderilen cephane 11 Mayıs 1912'de yola çıkarılmış olup Muğla'daki Molla İbrahim İskelesi'nden adalara geçirilmiştir.⁴¹⁸ İstanköy adasında yaşayan halka dağıtılmak üzere 300 Martini tüfek ve cephane gönderilmiştir. Burada yaşayan halkın nerdeyse tamamının adayı boşaltmış olması ve sadece 17 kişilik bir jandarma birliğinin direnemeyeceği düşüncesiyle bu cephane düşman eline geçmemesi için Bodrum'a nakledilmiştir.⁴¹⁹ 26 Mayıs 1912'de Sakız ve Midilli adasına ulaştırılmak üzere 500 el bombası gönderilmiştir.⁴²⁰ Çanakkale Boğazı çıkışı 19 Temmuz 1912'de kapatılmıştır. Sadece ticaret gemilerinin geçişine izin verilmiştir.⁴²¹

⁴¹¹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-1.

⁴¹² *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-3.

⁴¹³ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-4.

⁴¹⁴ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-20.

⁴¹⁵ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-22.

⁴¹⁶ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-32.

⁴¹⁷ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-28.

⁴¹⁸ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 55.

⁴¹⁹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 56.

⁴²⁰ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 73.

⁴²¹ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 76-1.; *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 24.

İkinci Kolordu Komutanlığı, 21 Temmuz 1912 tarihinde İzmit Tümenine bağlı olan 9. Sahra Topçu Alayı 1. Taburu için gerekli olan 1387 dane ve 4425 şarapnelin gönderilmesini talep etmiştir.⁴²² Mürettep Üçüncü Kolordu, Çanakkale Ordusu Komutanlığı tarafından 30 Temmuz 1912’de gönderilen kum torbalarının dağıtımını yaptığı halde 33 adet tenvir (aydınlatma) tabancasının fişekleri gönderilmediği için dağıtımını yapamamıştır.⁴²³ Çanakkale ve Eceabat’a gönderilen 3. Obüs Taburu hareketleri sırasında mermilere ait varil çakıl barutunu unutmuştur.⁴²⁴ Harbiye Nezareti, 2 Ağustos 1912 tarihinde bu tabura teslim edilmek üzere 12 cm’lik obüs topları için yaklaşık 308 kg çakıl barutunu Kızılırmak vapuruyla Çanakkale’ye sevk etmiştir.⁴²⁵

Cephanelerin depolanması amacıyla; Erenköy ile Çanakkale arasında bulunan, Erenköy’e bir buçuk saat Çanakkale’ye ise bir saat mesafede olan Kalabaklı köyünde Hacı Süleyman Ağazade Mustafa Bey’in Çiftliği ve Çanakkale’ye yarım saat mesafede bulunan Sarıcaeli köyünde hastane arkasındaki Cemalin Çiftliği düşman ateşinden korunaklı bölgede oldukları için Müstahkem Mevkii Komutanlığına önerilmiştir.⁴²⁶ Tekke civarında yerleştirilecek olan 24 cm’lik topların mevziini gösterir kroki. (Belgede kroki yok)⁴²⁷

Çanakkale Ordusu Komutanlığı nizam-ı harbinde yer alan redif birlikleri genel olarak tabur başına 50 yük hayvanı ile gelmişler ancak muharebe ağırlıkları bu yük ağırlıklarıyla yeterli olmamıştır. Nizamiye taburlarının bazıları ise hazar zamanına ait mevcutta bulunmaktadır. 10,5’luk ve 15’lik ağır topçu bataryalarının koşum hayvanları olmadığından bunların mevkiî değiştirilmesi mümkün değildir.⁴²⁸

4.6. Projektör Temini Faaliyetleri

İbrahim Paşa, 6 Aralık 1911’de Dardanos ile karşısında bulunan Soğanlıdere güneyindeki sırt ve dereye yapılan savunma hattının aydınlatılması amacıyla ihtiyaç duyulan iki adet projektörün süratli bir şekilde gönderilmesini talep etmiştir.⁴²⁹ 5 Aralık 1911 tarihli

⁴²² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-41.

⁴²³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-45.

⁴²⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-10.

⁴²⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-13.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-15.

⁴²⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 2-1.

⁴²⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 4.

⁴²⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 5-12.

⁴²⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 9, Dos. 44, Fih. 15-2.

cetvele göre Çanakkale Boğazı sahil istihkamlarında kullanıma hazır 90 santimetrelik toplam 7 adet projektör bulunmaktadır.⁴³⁰ Başka bir cetvele göre Çanakkale Boğazı'nda 7 adet 90 santimetrelik yeni projektör, 1 adet 90 santimetrelik eski projektör ve 60 santimetrelik 2 projektör mevcuttur.⁴³¹ Seddülbahir'de sabit olan projektör bulunduğu yerden Saros Körfezini, Ertuğrul ve Boğaz girişi ile Karanlık Limanı aydınlatabilmektedir. Bu projektörün yeri gayet uygun ve yeterli olsa da ihtiyaten 6 Aralık 1911'de bir projektör daha talep edilmiştir.⁴³² İbrahim Paşa, 6 Aralık 1911 tarihli yazısında şimdiye kadar gelen 6 projektörden birisinin bozularak kullanılamayacak durumda olduğunu, kullanılacak durumda ikisi eskiden mevcut ve beşi sonradan gönderilen olmak üzere toplam 7 projektörün olduğunu ilave olarak en azından 2 projektör daha gönderilmesine ihtiyaç olduğunu bildirmiştir.⁴³³ Mayın hattının aydınlatılmasında kullanılan 2 projektörün yetersiz gelmesi üzerine 2 projektör daha ilave edilmesinin yerinde olacağı bildirilmiştir. 8 Aralık 1911 tarihli bu talepte, rasıtlara mayın istasyonları arasında yapılacak telefon hattı için 4 adet seygar telefon ve 1500 metre telefon kablosu gönderilmesi istenmiştir.⁴³⁴

Harbiye Nezareti, 21 Haziran 1912'de Çanakkale Ordusuna mensup birliklerin olası bir muharebede kullanılmak üzere ne kadar el bombasına ihtiyaç duyulacağını belirlenerek bildirilmesini emretmiştir.⁴³⁵ İkinci Kolorduya geçici olarak verilen telgraf bölümünde 30 cm'lik iki projektör bulunmaktadır. Bunların tecrübesi yapılarak azami olarak 100-150 metrelik bir alanı aydınlattığı görülmüştür. İkinci Kolordu 90 cm'lik 5-10 adet projektör, 50 tenvir tabancası ve bol miktarda fişegine ihtiyaç olduğunu bildirmiştir. El bombaları için ise bir miktar belirlenmeyeceğini, tahkim edilen 13 kilometrelik bir hatta muharebe edileceğinden sayının ona göre takdir edilebileceğini bildirmiştir.⁴³⁶ Üçüncü Kolordu, her tümen için bir projektör, her tabura 700 el bombası ve toplam 100 adet tenvir tabancası ile yeterli miktarda fişek istemiştir.⁴³⁷ Çanakkale Ordusu için nihai olarak muhtemel bir muharebede kullanılmak üzere 30.000 el bombası, 90 cm'lik 6 adet projektör, 100 adet tenvir tabancası ve yeterli miktarda fişek talebinde bulunulmuştur.⁴³⁸

⁴³⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 9, Dos. 44, Fih. 15-5.

⁴³¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 9, Dos. 44, Fih. 15-8.

⁴³² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 9, Dos. 44, Fih. 15-9.

⁴³³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 9, Dos. 44, Fih. 15-10.

⁴³⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 9, Dos. 44, Fih. 15-12.

⁴³⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 4.

⁴³⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 4-2.

⁴³⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 4-4.

⁴³⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 4-3.

Çanakkale Boğazı çevresine; Kumkale’de seygar İngiliz Krompton 90 santimetrelik, Orhaniye’de seygar İngiliz Krompton 90 santimetrelik, Seddülbahir’de sabit İngiliz 90 santimetrelik, Karanfil Burnu’nda seygar Fransız 90 santimetrelik, Soğanlıdere’de seygar Fransız 90 santimetrelik, Kilitbahir Mecidiye Tabyası’nda seygar İngiliz 90 santimetrelik, Çayaltı’nda sabit İngiliz 60 santimetrelik ve seygar İngiliz 90 santimetrelik, Kepez’de seygar Fransız 90 santimetrelik ve Dardanos’ta seygar Fransız 90 santimetrelik projektörler yerleştirilmiştir.⁴³⁹

4.7. Torpidoların Talim Yapması

Çanakkale Ordusu Komutanı Ali Rıza Paşa, Müstahkem Mevkie tabiye edilen altı torpidonun muharebe tecrübesi kazanması amacıyla bir hedef tayini yapılarak talim yapılmasını, bunun ne zaman başlayacağını ve sefer saatlerinin bildirilmesini istemiştir. Filotila Komodoru Hakkı Bey, ateşli atış taliminin sonuçlarını anlamak için hedeflik görevini yapacak bir bot belirlenmesi sorumluluğunu alamayacağını ifade etmiştir. Ayrıca ateş talimi yapılacağı sırada ticari gemilerin geçişinin sekteye uğrayacağı için bu geçiş saatlerinin önceden kılavuz heyeti vasıtasıyla kararlaştırılması gerekmektedir.⁴⁴⁰

Kabatepe’ye yapılacak muhtemel bir düşman çıkarmasına karşı Maydos ve Kilya iskelelerinden Barbaros, Turgut, Mesudiye zırhlıları ile Mecidiye kruvazörü tarafından aşirtma atış talimi yapılmıştır. Planlamaya göre; ilk gün Turgut zırhlısı Kilya’dan, Mesudiye zırhlısı Maydos’dan ateş edecektir. İkinci gün ise Barbaros zırhlısı Maydos’dan, Mecidiye kruvazörü de Kilya’dan ateş edecektir. Barbaros ve Turgut zırhlıları 8 adi humbara ve 4 şarapnel olmak üzere toplam 12 mermi, Mesudiye zırhlısı 16 adi humbara ve 4 talim danesi olmak üzere 20 mermi, Mecidiye kruvazörünün ise 12 adi humbara ve 4 talim danesi olmak üzere toplam 16 mermi atması planlanmıştır.⁴⁴¹ Atış talimleri sırasında karadaki işaret istasyonlarından çekilecek işaretler belirlenerek birliklere gönderilmiştir.⁴⁴² İkinci Kolordu Komutanlığı atış yapılacak bölgenin doğusunda kalan, Kilya ve Maydos iskelelerine kadar uzayan hatta özellikle tahliye edilemeyecek olan Eceabat’ta herhangi bir kazaya meydan

⁴³⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 22-1.

⁴⁴⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 18.

⁴⁴¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 13.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 13-1.

⁴⁴² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 13-2.

verilmemesi için donanmanın sağlam silah ve sağlam mermi ile atış yapması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁴³

4.8. İstihbarat Faaliyetleri

29 Ekim 1911 tarihinde Bahriye Nezareti'nden Çanakkale'ye bir gemi veya istimbote tahsis edilmesi istenmiştir.⁴⁴⁴ İtalya Donanmasının Osmanlı sularına gitmek üzere Trablusgarp'tan ayrıldığı haberleri alınması üzerine Harbiye Nezareti, 2 Kasım 1911 tarihinde Selanik'teki 2. Ordu Müfettişliğini her türlü ihtimale karşı sahillerin gözetlenmesi ve kuvvetli bir şekilde savunulması konusunda uyarmıştır.⁴⁴⁵ Ertesi gün ise Tekirdağ'da İkinci Kolordu Komutanlığı, Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevkii Komutanlığı, İzmir Tümeni Komutanlığı ve Şam'da Sekizinci Kolordu Komutanlığı'nın bu konuda dikkati çekilmiştir.⁴⁴⁶ Harbiye Nazırı, 8 Kasım 1911 tarihinde askeri birlikleri "*İtalya'nın Trablus'da eyyam-ı ahirede giriftar olduğu hezimetlerden ürkerek Osmanlı Hükümeti üzerinde bir tazyik icra etmek ve bu sayede Trablus'un ilhakına muvaffakiyeti istihsal edebilmek emeliyle Cezair-i Bahr-i Sefid'in veya Anadolu sahillerinin bazı noktalarını işgal etmeye ve Çanakkale Boğazı'ndan geçmeye kalkışacağı ve belki de İzmir'i abluka edeceği hakkındaki rivayetler bugünlerde sık sık tekrar etmeye başladığından her halde teyakkuz halinde bulunulması tavsiye olunur.*" ifadeleriyle bir kez daha uyarmıştır.⁴⁴⁷

15 Haziran 1912'de Midilli ile Cunda adası arasında çok sayıda düşman gemisi görülmüştür.⁴⁴⁸ Atina Elçiliğinden alınan istihbarata göre düşmanın Sakız adasına saldırmak üzere bulunduğu ve ardından İzmir'e hücum edeceği anlaşıldığından Çanakkale Ordusu Komutanlığının teyakkuz halinde bulunması istenmiştir.⁴⁴⁹ Atina Elçiliğinden 10 ila 14 Temmuz 1912 arasında İtalyan torpidolarından birkaç tanesinin şafak vakti Çanakkale Boğazı'na girerek filoyu torpillemeye çalışacakları istihbaratı alınmıştır. Donanma Komutanlığı tarafından bu habere çok fazla itibar edilmese de birliklerden müteyakkuz olunması istenmiştir.⁴⁵⁰

⁴⁴³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 13-3.

⁴⁴⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 48, Dos. 227, Fih. 28-2.

⁴⁴⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 48, Dos. 227, Fih. 28-6.

⁴⁴⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 48, Dos. 227, Fih. 28-8.

⁴⁴⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 48, Dos. 227, Fih. 28-10,12.

⁴⁴⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 1.

⁴⁴⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 2.

⁴⁵⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 9-1.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 9-2.

Harbiye Nezareti 10 Temmuz 1912'de Çanakkale Ordusu Komutanlığına "İtalyanların Toronto limanında faaliyetlerinin arttığı Trablus ve Bingazi'ye de bazı askeri birlikler sevk etmekte olduğu, adalara ve İzmir'e taarruz ihtimalinin arttığı" yönünde alınan istihbaratı bildirilmiştir.⁴⁵¹ 18 Temmuz 1912 tarihinde saat 13.15'te Gökçeada civarında görülen 6-7 düşman gemisi üzerine Seddülbahir'den top ateşi açılmış, düşman gemileri de bu ateşe karşılık vermiştir.⁴⁵² İtalyanların Çanakkale Boğazına bir saldırı hazırlığı içerisinde olduğu, bu saldırının karadan, denizden ve havadan amfibi bir harekât olarak planlandığı, Gelibolu Yarımadası'nda Seddülbahir, Suvla ve Anafarta koylarına çıkarma yapılacağına dair alınan istihbarat üzerine Çanakkale Ordusu Komutanlığı 27 Temmuz 1912'de haberdar edilmiştir.⁴⁵³ İtalyanların Gelibolu Yarımadasına amfibi bir harekâtla Suvla ve Anafarta'ya asker çıkaracağı, Seddülbahir'in ise deniz tarafından donanma topları ile ateş altına alınacağı istihbaratı üzerine, sorumlu birliklerin son derece teyakkuz halinde olması ve düşmanın kesinlikle karaya ayak bastırılmayacak şekilde tertibat alınması emredilmiştir.⁴⁵⁴

İtalyanların daha önce Akdeniz'de işgal ettiği küçük adalara askeri kuvvet yerleştirdiği gibi şimdi de Rodos'ta 12.000 civarında bir asker çıkaracağı ihbarı alınmıştır.⁴⁵⁵ İtalyanlar 1 Ağustos 1912'de Toskana vapuru ile Rodos'a topçu askeri getirmiştir. Burada toplanan birlikler alınan istihbarata göre 12.000'i bulmuştur.⁴⁵⁶ Düşman askerinin çıkarma yapacağı istihbaratı üzerine Eceabat'ta bulunan 2. Kolordu Komutanlığının 1 Ağustos 1912 günü yapılacak teftişte bu noktanın dikkate alınarak tetkik etmesi istenmiştir.⁴⁵⁷

İtalyan Donanması Rodos'ta toplanmıştır. Asker ve mühimmat bulunan nakliye gemilerinin birinde dört adet uçak olduğu tespit edilmiştir.⁴⁵⁸ Napoli'de vapurlara bindirilmek üzere olan bin asker ile birçok hayvanın muhtemelen adalara sevk edileceği yönünde istihbarat alınmıştır.⁴⁵⁹ Rodos'taki İtalyan piyade kuvveti 8 Ağustos 1912 itibarıyla yaklaşık olarak 15.000'i bulmuştur.⁴⁶⁰

⁴⁵¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 10.

⁴⁵² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 11.

⁴⁵³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 15.

⁴⁵⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 18-1.

⁴⁵⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 9-3.

⁴⁵⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 18.

⁴⁵⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 18-2.

⁴⁵⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 18-3.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 20.

⁴⁵⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 22.

⁴⁶⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 23.

İtalyanların işgalinde bulunan Patmos'ta 60, Lebos'ta 50, Kalimnos'ta 100 askerden oluşan birer müfreze bulunmaktadır. Bu müfrezelerin bağlı olduğu 34. Piyade Taburu İstanköy adasındadır. Bu adadaki eski Venedik kalesi muhasara toplarıyla tahkim edilmiştir. Rodos'ta bulunan İtalyan kuvveti bir bölük süvari, 12.000 piyade ve topçu askerinden ibarettir. Rodos Limanı'nda birçok torpido ve zırhlı bulunmaktadır.⁴⁶¹ İstanköy adasında 2.000 İtalyan askeri vardır. Burada telsiz telgraf haberleşmesini sağlamak için bir kule inşa edilmiştir.⁴⁶² Harbiye Nezareti, İtalyanların Çanakkale Boğazı'na birçok gemi ve uçakla saldıracağı yönündeki başka bir istihbaratı 12 Ağustos 1912 tarihinde Çanakkale Ordusu Komutanlığına iletmıştır.⁴⁶³ 14 Eylül 1912 sabahı Limni adasının kuzeybatısında Kumanos sahillerinin yaklaşık 10 mil açığındaki on beş geminin kuzeydoğuya doğru ilerlediği gözlemlenmiştir.⁴⁶⁴

4.9. Muhabere Faaliyetleri

Limni Adasından Gökçeda'ya telgraf kablosu döşeme işine refakat eden müfettiş, Gökçeda ile Seddülbahir arasındaki hattın tamir olduğu takdirde Çanakkale Boğazı'ndaki düşman gemilerinden iki saat önce haberdar olmanın mümkün olacağını bildirerek bu kablonun tamiri için Eceabat'ta bulunan İkinci Kolordu Komutanlığından bir istimbot tahsis edilmesini istemiş fakat cevap alamamıştır.⁴⁶⁵ Çanakkale Ordusu Komutanı Ali Rıza Paşa, bu kablonun tamirine uygun bir istimbot bulunmadığı, bulunsa bile kılavuzluk hizmetinin ve asker sevkiyatlarının yoğunluğu dolayısıyla istimbot göndermenin mümkün olmayacağını bildirmiştir. Gökçeda'nın uzak olması hasebiyle buna teşebbüs etmenin tehlikeli olduğundan kablonun hızlı seyreden yabancı römorkörleri marifetiyle tamir edilmesini Harbiye Nezaretinden talep etmiştir.⁴⁶⁶

İstihkâm Binbaşı Ali Bey ve 3. Telgraf Bölüğü Yüzbaşı İbrahim Efendi, 26 Şubat 1912 tarihinde Çanakkale'ye gelerek Müstahkem Mevkiinde haberleşme amacıyla tesis edilecek santrallerin yapımına başlamıştır. Bu kapsamda; merkezden Kumkale'ye, merkezden Dardanos-Erenköy-İntepe-Kumkale'ye, Dardanos'tan Müstahkem Mevkii

⁴⁶¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 23-2.

⁴⁶² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 23-3.

⁴⁶³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 25.

⁴⁶⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 29.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 29-1.

⁴⁶⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 21, Dos. 90, Fih. 9.

⁴⁶⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 21, Dos. 90, Fih. 9-1.

karargahına, merkezden Eceabat'a, 3. Alay Komutanı ile taburlarına, Kilitbahir'den Seddülbahir'e, Kilitbahir'den Yıldız Tabyası'na uğrayarak mayın istasyonuna, Kilitbahir'den Soğanlıdere Mıntıkası Komutanlığına, Kilitbahir'den Goncasuyu'na, 4. Alay Komutanı ile taburlarına yönelik olarak haberleşme ağı tesis edilmiştir. Bununla birlikte bozuk olan mevcut hatlar tamir edilmiş, Kepez, Dardanos ve Goncasuyu'na komparatörler yerleştirilmiştir.⁴⁶⁷

⁴⁶⁷ *ATASE Arşivi*, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 7.

Tablo 3

Anadolu tarafına yapılan haberleşme hatları için yerleştirilen telefon santrali ve malzemelerini gösterir cetvel.⁴⁶⁸

SANTRAL ADET	PİL ADET	BEŞLİ KOMİTATÖR ADET	DÖRTLÜ KOMİTATÖR ADET	TELEFON YEKÜNÜ	MERKEZLER VE MEVKİİLER	MÜLAHAZAT
	3			1	<i>Nara'da yüzbaşının odasında</i>	
	6	1		1	<i>Mecidiye'de Telgrafhanede</i>	
	3			1	<i>Mecidiye'de Tabur Karargahında</i>	
	2			1	<i>Mecidiye'de Tarassut Mevkiinde</i>	
	2			1	<i>Mecidiye'de Havan Tabyasında</i>	
	2			1	<i>Sevkiyat-ı Askeriye de</i>	
	3			1	<i>Redif Dairesinde</i>	
	2			1	<i>Merkez Hastahanesinde</i>	
1	6			1	<i>Mevkii Müstahkem Karargâhında</i>	<i>Altılı Santraldir</i>
1	7		1	1	<i>Daire-i Askeriye Telgrafhanesinde</i>	<i>Yirmi beşli Santraldir</i>
	2			1	<i>Mevkii Müstahkem Kumandanlığında</i>	
	2			1	<i>Topçu Kumandanlığında</i>	
	2			1	<i>Erkan-ı Harbiye Riyasetinde</i>	
	2			1	<i>Merkez Kumandanlığında</i>	
	2			1	<i>Kılavuz Riyasetinde</i>	
		1		1	<i>Mülkiye Telgrafhanesinde</i>	
	3			1	<i>Üçüncü Alay Kumandanlığının Tarassut Mevkiinde</i>	
	2			1	<i>Sarıkule'de İşaret Mevkiinde</i>	
	2			1	<i>Çimenlik İkinci Tabur Kumandanlığında</i>	
	2			1	<i>Hamidiye'de Birinci Tabur Kumandanlığında</i>	

⁴⁶⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 7-5.

Tablo 4

Rumeli tarafına yapılan haberleşme hatları için yerleştirilen telefon santrali ve malzemelerini gösterir cetvel.⁴⁶⁹

SANTRAL ADET	PİL ADET	BEŞLİ KOMİTATÖR ADET	DÖRTLÜ KOMİTATÖR ADET	DİREKLİ KOMİTATÖR ADET	YEKÜN TELEFON ADET	MERKEZLER VE MEVKİLER	MÜLAHAZ AT
	3				1	Bigalı'da Telgrafhanede	
	3				1	Kabatepe'de	
	3				1	Değirmenburnu'nda Tabur Kumandanlığında	
1	7				1	Kilidülbahir Telgrafhanesinde	Santral On Altdır.
	3	1			1	Dördüncü Alay Kumandanlığında	
	2		1	1	1	Dördüncü Alay'da Goncasuyu'nda	
	3				1	Dördüncü Alay Birinci Tabur Kumandanlığında	
	2				1	Dördüncü Alay İkinci Tabur Kumandanlığında	
	3				1	Dördüncü Alay Hamidiye İstihkamında	
	3				1	Dördüncü Alay Yıldız İstihkamında	
	3				1	Havuzlarda	
	2				1	Baykuşta ...ka İstasyonunda	
	2	1			1	Baykuş'ta	
	6	1			1	Soğanlı Mintikası Kumandanlığında	
	3				1	Havan Tabyasında	
	5	1			1	Soğanlıdere'de	
	3				1	Obüslerde	
	3				1	Karanfil Burununda bir projektörde	
	5	1			1	Seddülbahir'de Telgrafhane'de	
	5	1			1	Beşinci Alay Kumandanlığında	
	2				1	Beşinci Alay 1. Tabur Kumandanlığında	

⁴⁶⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 7-6.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 7-6a.

Tablo 4' ün devamı

	2				1	Beşinci Alay Ertuğrul Tabyasında	
	2				1	Dardanos'ta Mintika Karargâhında	
	3				1	Kepez Fenerinde Tabur Karargâhında	
	3				1	Dardanos'ta Topçu Bölüğü Karargâhında	
	3				1	Dardanos'ta Mülazım Hasan Efendi'nin Odasında	
	3				1	Kepez'de Nordenfield Bataryasında	
	3				1	Kepez'de Projektörde	
	3				1	Kepez'de torpilde	
	5				1	Erenköy'ünde telgrafhanede	
	2				1	Erenköyün'de On Beşinci Alay Karargâhında	
	3	1			1	Sarıçalı'da	
	5	1			1	Kumkale'de Telgrafhane 'de	
	3				1	Kumkale'de tabur kumandanlığında	
	3				1	Kumkale'de Orhaniye Tabyasında	
	3				1	İntepe'de	
	3				1	Obüslerde	
	3				1	Beşiğe'de Telgrafhane de	
	5	2			1	Dardanos'ta Telgrafhane de	
	2				1	Hamidiye'de Top başında	
	2				1	Hamidiye'de Kapıaltında	
2	116	6	1	40	YEKÜN		2

Müstahkem Mevkii karagahında bir adet 14'lük helyosta, Dardanos'ta iki adet 14'lük helyosta, Kumkale'de gözetleme mahallinde üç adet 14'lük helyosta ile bir adet seyyar telefon, Hamidiye'deki bataryalarda üç seyyar telefon, dairede iki adet 24'lük helyosta ile iki adet seyyar telefon, 4. Alay bataryasında bir adet 14'lük helyosta ile yedi adet seyyar telefon, 5. Alayda bir adet 14'lük bir adet 24'lük helyosta ile üç adet seyyar telefon, Goncasuyu'nda ise iki adet seyyar telefon bulunmaktadır. İkinci Kolordu Telgraf Bölüğünde bir adet santral, sekiz adet telefon, bir adet 14'lük helyosta, bir adet 24'lük helyosta ve beş adet seyyar telgraf vardır.⁴⁷⁰

Anadolu mevkiinde iki adet santral, üç adet 14'lük helyosta, iki adet 24'lük helyosta ve on adedi seyyar olmak üzere toplam kırk telefon mevcuttur. Rumeli mevkiinde bir adet santral, iki adet 14'lük helyosta, bir adet 24'lük helyosta ve on adedi seyyar olmak üzere toplam yirmi dört telefon bulunmaktadır. 2. Telgraf Bölüğünde ise bir adet santral, bir adet 14'lük helyosta, bir adet 24'lük helyosta ve beşi seyyar olmak üzere toplam sekiz adet telefon vardır.⁴⁷¹

4.10. Boğazın Geçişlere Kapatılması

İtalya tarafından muhtemel bir taarruz halinde Çanakkale'nin savunulması amacıyla 11 Mart 1912 tarihinde bazı tedbirler alınmıştır. Buna göre; Çanakkale askeri birer zincir altına aldirarak dışarıdan kimsenin girişine müsaade edilmeyecektir. Zincir hattı Çimenlik'e bağlı bulunan Çay Mahallesinden başlayarak dere boyunca Çınarlık Köprüsüne oradan dereyi terkle İslam ve Ermeni Hristiyanı sınırını oluşturan seddi İngiliz Kabristanına oradan da İngiliz Mezarlığı ile Ermeni Bahçesini dışarıda bırakmak üzere bahçeler arasındaki yolu takip ederek Numune Bahçesine Numune Bahçesini olmak üzere Hastane yolu üzerinde bulunan birinci köprüye oradan caddeyi takiben Askeri Hastaneye oradan Sevkiyat Dairesine kadar uzanmış olur. Çay Mahallesi bu zincir hattının dışında kalmıştır. Halkın giriş çıkışı için üç yerde kapı yapılmıştır. Bu kapılardan başka yerden kimsenin giriş ve çıkışına izin verilmeyecektir. Birinci kapı Belediye Hanı yanındaki karakolda, ikinci kapı Ermeni Mezarlığı ile Ermeni bahçesi arasındaki yol üzerinde, üçüncü kapı ise Numune Bahçesinin

⁴⁷⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 7-7.

⁴⁷¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 7-8.

köşesinde Lapseki caddesi üzerinde bulunan birinci köprüdedir. Çanakkale'den dışarı çıkacaklar eşyasız olduğu halde her mahalden çıkmaya izinli olsalar da girebilmek için bu üç kapıdan girmeye mecburdur. Her kapıda sekiz nizamiye askeri iki jandarma bir kanun neferi ile memleketi ve ahalisini tanır bir polis memuru bulunacak Çanakkale'ye girip çıkanları nazar-ı teftişinden geçireceklerdir. Dışardan kimsenin Çanakkale'ye girmesine hiçbir surette müsaade edilmeyecektir. Kapı mahallerinden başka Çanakkale'den dışarıya uzanan yolların başına iki askerden ibaret bir nokta oluşturulacaktır. İki nokta arasındaki mesafenin başlangıcını dikkate alarak bir veya iki devriye tertip edilecektir. Bu noktalarda bulunan askerler ile devriye askerleri hiç kimsenin Çanakkale'ye girişine izin vermeyecektir. Bu zincir hattının teftişi için bir subay görevlendirilecektir. Çanakkale içi dört mıntıkaya ayrılmıştır. Birinci mıntıka Karantina dairesi önünden uzanan Rum Mahallesiindeki karakoluna giden büyük cadde ile Çay arasındaki mıntıkadan, ikinci mıntıka Değirmenlik karakolu önünden caddeye giden yol ile ayrılan Yalı Mahallesi tarafı, üçüncü mıntıka Rum ve Musevi Mahalleleri tarafı. Dördüncü mıntıka ise hastane bölgesidir. Çanakkale içindeki yolların başlarına diğerini görecek şekilde noktalar ikame yapılacak ve bu noktalar arasında ayrıca devriye kolları tertip edilecektir. Her mıntıka bir subayın teftişi ve nezareti altında bulunacaktır. Her konsoloshaneyeye ayrıca bir kuvvet ayrılarak muhafazasına önem gösterilecektir. Yangın olması halinde hemen ardından söndürmek üzere bir kuvvet ayrılacaktır. Bombardıman dolayısıyla yaralananların hastaneye nakilleri için teskereci müfrezesi tayin edilecektir.⁴⁷² Çanakkale Boğazı'nda bir kazaya mahal bırakmayacak şekilde son derece dikkatli davranılarak ticaret gemilerinin geçişine dair Harbiye Nezareti tarafından verilen emirlere uygun hareket edilmesi istenmiştir.⁴⁷³

Boğaz Muhafız Vekâleti'nin 20 Ağustos 1910'da Çanakkale Boğazı mevki ve istihkâmlarının idaresi içinde bulunan askeri mıntıkada yabancıların girişlerinin yasaklanmasına dair yayınlamış olan muhtıra Osmanlı-İtalyan Harbi döneminde de yürürlükte kalmıştır. Bu muhtıranın maddeleri şu şekildedir:⁴⁷⁴

⁴⁷² ATASE Arşivi, OİH, Kls. 67, Dos. 326, Fih. 5-4.

⁴⁷³ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 48, Dos. 225, Fih. 5-17.

⁴⁷⁴ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 3-5.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 3-6.

Madde 1: Rumeli tarafından bütün Gelibolu Yarımadasıyla Anadolu tarafındaki sahillerin sekiz saat içerilerine kadar uzayan ve genişleyen arazi askeri mıntıka olarak sınırlandırılmıştır.

Madde 2: Askeri mıntıka içerisinde gezinti, antik eserler ve maden gibi her ne suret ve bahane ile olursa olsun yabancıların ve diğer ahalinin izinsiz keşif ve gezinti yapmaları kesinlikle yasaklanmıştır.

Madde 3: Özel izin ile askeri mıntıka içerisinde keşif ve geçiş yapacak her bir kişi mutlaka muhafızlık vekâleti makamının bilgisi ve izni ile seyahat edebileceklerdir.

Madde 4: Makamın bilgisi ve izni olmaksızın askeri mıntıka içerisinde ve hükümetin özel izniyle keşif ve geçiş yapacak yabancılar ve diğer ahali tutuklanmasalar da buldukları askeri mevkiilerin dışına çıkarılıp gözaltında tutularak durum hemen acil bir şekilde makama en hızlı şekilde bildirilecektir.

Madde 5: Askeri mıntıka içerisinde ve uzak mesafelerde keşif ve geçiş yapacak yabancılar haber alındığında keşif ve geçişleri hakkındaki bilgi hangi kaynak ve vasıtalarla haber alınmış ise öylece makama bildirilecektir.

Madde 6: İstihkâmların Grup ve civarındaki arazinin tabiye noktaları bakımından önemli bulunacağından buraya yabancılar ile diğer ahalinin yaklaşmasına kesinlikle meydan verilmeyecektir. Şayet bir yabancı veya ahali ifade edildiği gibi yakın civar istihkâmda ve tabiye sahası üzerinde keşif ve geçiş yaptığı görülecek olursa buna cesaret edenin tutuklanarak kimliğinin belirlenmesi ve kendisinin polis idarehanesine teslimiyle durumun komutanlığa bildirilmesi gerekmektedir.

Madde 7: Tarla ve arazi sahiplerinin kimlikleri belli olduğundan önceki mal sahiplerinin civar istihkâmlarda bulunan eski arazileriyle meşgul olmalarına izin verilirse gece yarısında tarlaları dolaşma ve gezinti vesilesiyle askeri sınır civarında gezip sürekli şüpheli hallerde bulunanlar derhal uzaklaştırılacaktır.

Madde 8: Yabancılık sebebiyle yolunu şaşırıp istihkâmlara yaklaşan kişilerin kimliklerinin belirlenmesi zor olmadığından böyle kişiler hakkında kolaylık gösterilerek dışarı çıkarılması gerekir.

Madde 9: Her ne suret ve bahane ile olursa olsun tutuklanan yabancılar ve diğer ahali kanuna aykırı bir muamelede bulunmayıp ve hatta tutuklandıkları bile kendilerine bildirilmeyip eğer komutanlık makamından hızlı bir cevap alınacak ise ona göre hareket edilmelidir. Bu durum da bölge komutanının yönetim anlayışına uygundur.

Madde 10: Gece tutuklanıp haklarında nasıl bir muamelede bulunulacağı ve kimliği belirlenemeyen kişiler postalar vasıtasıyla takip edilerek mümkünse merkez karakoluna haber vermek ve takibatı kanun memurlarına bırakmak ve durumdan komutanlık makamını haberdar etmek gerekmektedir.

Madde 11: İstihkâmların içlerine top ve tüfek ateşi altına ve ölü alanlara tesadüf eden alanlardan keşif ve geçiş yapanlar doğrudan doğruya tutuklanıp merkez karakoluna teslim edilir.

Madde 12: Kale-i Sultaniye (Çimenlik Kalesi) çayın ve oradan çayın denize karıştığı yere doğru yükselerek su makinelerine oradan Yahudi mezarlığı altından Çanakçılar kârhanelerine ve oradan redif askerlerinin deposuna kadar şehri çevreler.

Madde 13: Hastane yolu Felemenk konsolosluğundan ilerisi sokak olduğundan hiçbir kimse için gezip dolaşmaya engel değildir. Fakat redif dairesi önünden Mecidiye ve Nağra'ya giden yol, askeri bir yol olduğundan arazi sahibi kişilerden başkasının hiçbir sebeple oradan geçmeleri yasaktır.

Madde 14: Yerli ve bilinen yabancılar için Kale-i Sultaniye ve Erenköy yolundan geçiş uygun değilse de özellikle sahil tarafına ve istihkâm sahalarında toplanamazlar. Ederlerse gözetleme ve karakol mevkilerinden yasaklanır.

Madde 15: Beşike'den itibaren Kumkale ovasının gerisinden ve Hisarlığın önünden geçerek Erenköy'de son bulan, Beşike'den Kale-i Sultaniye'ye kadar sahil boyunca yapılmış olan

istihkâmların arka sınırını teşkil eder. Bu önemli sınır içerisinde cereyan edecek olaylardan adı geçen sınır içerisinde bulunan istihkâm komutanları sorumludur.

Madde 16: Rumeli tarafından Maydos (Eceabat) ile Kilitbahir köyü en son yer olduğu halde Gelibolu Yarımadası'nın özellikle Kabatepe ve Bigalı ve buradan Seddülbahir'e kadar uzayan sahillere bunların arkasındaki bütün arazide yabancıların keşif ve geçişleri yasaktır.

Truva harabelerine giden yol Çanakkale ile Ezine arasında askeri mıntıka içerisinde yer aldığından burada çalışan Almanların, askeri durumun önemi ve nezaketi gereği bu bölgeye girişinin engellenmesi talep edilmiştir. Buna mukabil Ezine Kaymakamlığı, 15 Mart 1912 tarihi itibarıyla Truva harabelerinde hâlihazırda bir kazı yapılmadığı ve bölgede herhangi bir yabancı bulunmadığını teyit etmiştir.⁴⁷⁵

Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevkii Komutanlığı tarafından Çanakkale'den geçiş yapacak gemilerin hareket tarzlarına dair 12 Haziran 1912 tarihli bir talimat yayınlanmıştır. Bu talimatta gemilerin hangi saatler arasında hareket edeceği ve Çanakkale Boğazı'ndan ne şekilde yol alacağı maddeler halinde ayrıntısıyla izah edilmiştir.⁴⁷⁶

Madde 1: Sabahları güneşin doğuşundan önce akşamları güneşin batışından sonra Çanakkale Boğazından hiçbir geminin geçişi uygun değildir. Boğaz'dan çıkacaklar Nağra Burnu ile Bigalı Feneri arasındaki hattın gerisinde kuzeydoğu tarafında geceyi geçirmek zorundadır ve Boğaz'a girecekler geceleyin Helles Feneri ile Kumkale Feneri arasındaki hatta yaklaşmayacaktır.

Madde 2: Güneşin doğuşundan sonra içeriden Akdeniz'e çıkmak isteyenler Çanakkale limanında ve hariçten Çanakkale boğazına girmek isteyenler Seddülbahir Feneri önünde kılavuz vapurunu beklemek zorundadır.

Madde 3: Çanakkale Boğazından geçiş yapacak gemilerin torpil hatlarını emniyetle geçmeleri için kılavuz vapurlarını dikkatle takip ve aynı hattı muhafaza etmeleri lazımdır.

⁴⁷⁵ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 3-7.

⁴⁷⁶ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 5-14.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 5-15.

Madde 4: Dümenini idare edememekten dolayı kılavuz vapurunu layıkıyla takip edemeyerek şamandıralar ile sınırlandırılan seyir hattındaki şamandıralar dışına çıkan gemi kaptanları bu durumdan bizzat sorumlu olup oluşabilecek zarardan Osmanlı hükümeti sorumlu değildir.

Madde 5: Birinci maddede belirtilen sınırdan geceleyin geçiş yapacak gemilerin dışardan içeri gireceklere karşı Seddülbahir Tabyasından ve içeriden Akdeniz'e çıkacaklar için önceden iki defa kurusıkı üçüncüsü yakınına düşmek üzere bir mermi atılıyor. Bundan sonra yine durmazsa mermi atılarak cebren geçişi engellenecektir.

Madde 6: Güneşin doğuşundan sonra Çanakkale limanı ve Seddülbahir ile Kumkale fenerleri arasındaki hat dışında kılavuz vapurunu beklemeyerek Boğazı geçmeye çalışan gemiler beşinci maddede isimleri yazılan tabyalar tarafından cebren engellenirler.

Madde 7: Boğazı geçmekte olan bir veya daha fazla geminin önünde kılavuz vapuru görülmediği halde kılavuz vapurunun direğinde verilen işaretlere tabi olmadıklarından geçişlerini beklemek ifadesini gösteren uluslararası işaretlerden "B" harfinin ki cephanesinin Osmanlı sancağının altına çekilmiş olduğu görüldüğü şekilde beşinci maddede zikredilen tabyalar usul dairesinde bunun gibi gemilerin geçişini engelleyeceklerdir.

Madde 8: Güneşin doğuşundan sonra öncelikle Boğazdan çıkacak gemiler çıkar daha sonra Boğaza girecek gemiler girer.

Madde 9: Çanakkale'de büyük kale burcu üzerinde, Soğanlıdere'nin güney tarafındaki sırt üzerinde ve Eski Hisar Burnu üstündeki tepede birer işaret istasyonu tesis edilmiştir.

Madde 10 : Gerek Boğazdan çıkacak ve gerekse Boğaza girecek gemiler kılavuz römorkörlerini mevkiele bulamadıkları surette bunların görevden dönüşüne kadar Çanakkale'de büyük tabya burcu üzerindeki mevki ile Eski Hisarlık Burnu üstündeki işaret istasyonlarından verilecek işaretle hareket edecekler kılavuz beklemeden geçiş yapmak istedikleri takdirde beşinci madde gereğince haklarında muamele yapılacaktır.

Madde 11: Boğazdan çıkacakların izinli olduklarını ilan için büyük kaledeki işaret istasyonundan seksen santimetre çapında siyah bir küre çekilecek ve Boğazdan girecekler

için de Eski Hisarlık Burnu üstündeki tepede tesis edilen işaret istasyonundan bir metre yüksekliğinde bir koni çekilecektir.

Madde 12: Her römorkörün bir gemi ancak üç gemi katılacaktır.

Madde 13: Torpido sınırı geçilmekte iken rehberlerin geminin gerek makine gerekse dümenindeki herhangi bir arızadan geminin zarar görmemesi için lazım gelen tedbirler süvarileri tarafından hemen yapılacaktır. Gerek kılavuz vapuruna gerekse kendisinde bulunacak diğer gemilere uluslararası işaretlerle haber verilecektir.

Madde 14: Seyir ve harekete engel olacak derecede sisli günlerde gecelere mahsus muamele uygulanacaktır.

Madde 15: Gece Akdeniz'e çıkmaya başlayan gemilerin geçişlerinin engellenmesi Nağra Tabyası tarafından yerine getirileceği gibi bu talimatnameye uygun hareket edilmezse Çanakkale'den gündüzün geçişe başlayan gemilerin engellenmesi ve geçişleri Anadolu Çimenlik Tabyası tarafından yerine getirilecektir.

Madde 16: Yelkenliler römorkör yedeğinde geçiş yapacaklarından çıkanlara yine vapur gibi muamele edilecektir. Yani kılavuz vapurlarını takip etmek zorundadırlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya, kendisine hızla sömürge yerleri bulmaya çalışmıştır. Bu kapsamda ilk olarak ele geçirmeye çalıştığı Tunus'u, Fransa işgal etmiştir. Bunun üzerine İtalya Habeşistan'ı işgal etmeye çalışmıştır. Ancak İtalya, 1896'da Adua'da Habeşliler'e mağlup olmuştur. Böylece İtalya'nın yeni hedefi Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki son toprak parçası olan Trablusgarp olmuştur. Bundan dolayı Trablusgarp'a yatırımlar yaparak nüfuz sağlama girişimlerinde bulunmuştur. İtalya, Trablusgarp'ı ele geçirme maksadıyla bölgeye ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yatırımlar yapmıştır. Osmanlı Devleti ise, İtalyanların yapmış oldukları girişimlere karşın hiçbir tedbir almamıştır.

Trablusgarp savaşı öncesinde İtalyanların işgal yanlısı tavırlarına karşın Osmanlı Devleti'nin gerekli askeri, siyasi ve ekonomik önlemler almadığı görülmüştür. İtalyanların vermiş olduğu ultimatolara rağmen Osmanlı Devleti ilk olarak karşılık vermemiştir. İtalya'ya karşılık vermek yerine Avrupalı büyük devletlere arabulucu olmaları için başvurmuştur. Siyasi ilişkilerden olumlu bir netice alınacağını düşünmüştür. Bu esnada İtalya'ya bazı ödünler verilerek bu konunun geçirileceği düşünülmüştür. Fakat tüm teşebbüsler olumsuz bir şekilde neticelenmiştir.

İtalya, Trablusgarp işgali öncesi Avrupa'daki siyasi dengeleri de çok iyi gözeterek yaptığı anlaşmalarla Avrupalı büyük devletlerin onayını alarak Trablusgarp'ı işgal etmiştir. İtalya, Trablusgarp'ı işgal ederek diğer Avrupalı devletler gibi büyük bir askeri güce sahip olduğunu ispatlama gayretinde olmuştur. Bu işgali milli kahramanlığın sınanması olarak gören İtalyan hükümetinin, Trablusgarp saldırısının kısa sürede tamamlanacağına dair ümidi, Osmanlı Devleti'nin az bir direniş gösterdikten sonra Trablusgarp'ı teslim etmeye mecbur kalacakları düşüncesine dayandırmaktaydı. Üstelik, İtalya, yerli ahalinin saldırılara karşı koymayacağını ve İtalyan askerlerini kurtarıcı olarak karşılayacakları beklentisinde olmuştur. Yalnız bu umutları ve beklentileri gerçekleşmemiştir.

Verilen tavizler ve yapılan diplomatik girişimlerle arzu edilen sonuçların alınamaması üzerine bölgeye giden gönüllü Türk subayları sayesinde İtalya'ya karşı bir savunma savaşı yapılmıştır. Trablusgarp'a kendi istekleri ile giden Osmanlı subayları,

bölgedeki halkı direniş için organize etmiş, savunma hattı için tertiplenmiş, saldırılara karşı koyacak sistemi oluşturmuş, halkı eğitmiş ve hareket planını tasarlamıştır. Fakat bu milislerin çoğunluğu modern askeri eğitim almamış ve silahları olmamıştır. Trablusgarp'taki Türk Komutanlığının amacı ve planı İtalyanları sahile sıkıştırıp, beklemedikleri anda yapılacak ani saldırılarla yıpratmak olmuştur. Hatta arazinin baskın için uygun olması, yerli ahalinin bu stratejiye rahatlıkla uyabilecek kabiliyet ve güçte olması ile başarıya ulaşılmasında büyük payı olmuştur.

İtalya, beklemediği bir direnişle karşılaşmıştır. İtalyan silahlı kuvvetleri, yüz bini geçen asker mevcuduna karşın, savunulmayıp terk edilen kıyı tarafları haricinde başarılı olamamıştır ve kıyılardan içerilere nüfuz edememiştir. Ayrıca, İtalyanların, başlarında Türk subaylarının bulunduğu yerli ahalinin direnişinin kısa bir zamanda kırılacağına dair beklentileri boşa çıkmıştır. İtalya savaşarak ele geçiremediği yerleri barışla elde edebilme isteği, artık İtalyanların tek gayesi ve düşüncesi olmuştur. Fakat, Türk birliklerinin bölgedeki direnişi bu şekilde devam ettiği sürece Osmanlı Hükümetinin barışa yanaşma olasılığı yoktu. Amacına Trablusgarp ve Bingazi'de ulaşamayacağını anlayan İtalya, savaşı farklı sahalara yayma politikasını tercih etmiştir. Bu politika doğrultusunda 18 Nisan 1912'de Çanakkale Boğazı'na saldırmıştır. İtalyanlar Çanakkale Boğazı içinde demirli olan Osmanlı donanmasını boğaz dışına çekerek etkisiz hale getirmek maksadıyla boğaza saldırmıştır. Çanakkale Boğazı'na gelen İtalyan savaş gemileri, Osmanlı donanmasını üç saat boyunca bombardıman etmiş, herhangi bir sonuç elde edememiş, geri çekilmiş ve İtalyan donanmasının gerçekleştirdiği saldırı askeri açıdan felaketle sonuçlanmıştır. İtalyanların bu şekilde askeri bir başarı elde edemeyerek geri çekilmesinde, Osmanlı Devleti'nin almış olduğu savunma tedbirlerinin etkisi büyük olmuştur.

İtalya'nın Çanakkale Boğazı harekâtlarına, askeri yönü dışında, Avrupalı büyük devletlerin kendi aralarındaki siyasi ilişkilerin yönünü de etkilemiştir. Boğaza saldırı girişiminden önce ve sonraki durumlarda, Almanya'nın arabuluculuk teşebbüslerine karşın, İtalya ile Avusturya-Macaristan arasındaki ilişkiler olumsuz etkilenmiştir. Çanakkale Boğazı saldırılarının ortaya çıkardığı menfaat çatışmaları, Üçlü İttifak Antlaşması 1912 yılında yenilenecek olsa da İtalya ve Avusturya-Macaristan arasındaki dostluk ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca, bu hareketlerin neticesinde, Rusya'nın İtalya'yı kendi tarafına çekecek

şekilde siyasi girişimlerde bulunmasına yol açmış ve bu anlamda İtalya'nın Birinci Dünya Savaşı esnasında taraf değiştirerek İtilaf bloğuna katılmasına etkisi olmuştur.

İtalyan donanmasının, 18 Nisan 1912'de Çanakkale Boğazı'nı yönelik harekâtın istedikleri şekilde sonuçlanmaması üzerine, bu saldırıdan kazanacakları politik sonuçları da elde edememiştir. İtalya'nın savaşı Akdeniz'e ve Ege'ye yaymaya karar vermesinin ardından Çanakkale Boğazı'na saldırmasının asıl sebebi, askeri olarak Trablusgarp'taki Türk direnişini kırmak ve bölgeyi ele geçirmek için Osmanlı Devleti'ni barış masasına oturtmaktır. Bu nedenle Osmanlı hükümetini barışa zorlamak amacıyla büyük bir donanma ile Çanakkale Boğazı'na saldırmıştır. Ardından, 18 Temmuz'da İtalyan donanması Çanakkale Boğazı'nı ikinci kez geçme girişiminde bulunmuştur. Boğazı geçemeyeceğini anlayan İtalyan filosu geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı Devleti, İtalya'nın ilk boğaz saldırısından sonra, boğazı gemi trafiğine kapatmıştır. Osmanlı Hükümeti, boğazı geçişlere kapatmakla ticari yönden zarara uğrayacak Avrupalı büyük devletlerin İtalya'ya bu şekilde saldırganlıklar yapmaması için baskı yapacaklarını ümit ederken, İtalya da aynı şekilde Avrupalı devletlerin Osmanlı idaresine Trablusgarp Harbi'ni kendi çıkarları doğrultusunda bitirmek için baskı yapacağı ümidindeydi. Çanakkale Boğazı'nın geçişlere kapatılmasının ardından en ciddi itiraz Rusya'dan gelmiştir. Rusya boğazın açılmaması durumunda ekonomik zararlarının karşılanması için Osmanlı Hükümeti'nden tazminat talebinde bulunacağını belirtmiştir. Rusya ve İngiltere'nin ısrarlı siyasi girişimleri, Babıali'nin boğazları yeniden uluslararası deniz trafiğine açmaya zorlamıştır. İkinci boğaz hareketından sonra Osmanlı hükümetinin elinde önemli bir sebep olmasına rağmen boğazların gemi geçişlerine kapatılması düşünülmemiştir. Askeri tedbirlerin artırılması ile yetinilmiştir. Osmanlı Devleti, boğazların daha önce kapatılması esnasında karşılaştığı siyasi ve ekonomik zorlukları dikkate alarak çok büyük bir tehdit olmadığı sürece geçişlere kapatmama kararı almıştır.

İtalyan donanmasının iki defa Çanakkale Boğazı'na yönelik harekâtı, Osmanlı Devleti'nin askeri ve siyasi ortamlarında, boğazın geçilmesi halinde İstanbul'un işgal edilebileceği ve hatta Rumeli'yi tamamen kaybedebilecekleri ihtimalini düşündürmüştür. Bu hususu dikkate alan Osmanlı Devleti, ilk İtalyan saldırısından sonra boğazların savunmasını arttırmak için harekete geçmiştir. Bu maksatla Almanya'dan çok miktarda mayın ve top satın

alınmakla beraber boğazların savunmasını yapan askeri birliklerin mevcudunun artırılma yoluna gidilmiştir.

İtalya'nın Çanakkale Boğazı hareketlerinden önce Osmanlı Devleti'nin almış olduğu savunma tedbirlerinden mayınlanma faaliyetinde askerlerin bu hususta deneyim kazanmasını sağlamıştır. Çünkü kıyıdan kontrollü gözlem mayınlarından, otomatik mayınlarına bir geçiş dönemi olmuştur. Bu esnada yaşanan mayınların infilakı gibi olumsuz durumlar personele tecrübe kazandırmıştır. Ayrıca otomatik mayınların atılması ve toplama faaliyeti için mayın gemilerine olan gereksinimi ortaya çıkartmış, bu gemilerin tedarik edilmesi sağlanmış ve denizlerdeki mayın faaliyetlerinin deniz kuvvetlerine bırakılması sağlanmıştır.

Gelibolu Yarımadası, Anadolu yakası ve Bolayır bölgesinde asker bütünlemelerinin yapılmasının ardından savunma tedbirleri arttırılmıştır. Çanakkale Boğazı'na yerleştirilen ağır sahra topları ve mantelli bataryaların kurulması ile topçu desteği sağlanmıştır. Ardından ikmal ve iâşe faaliyetleri noktasında ihtiyaç duyulan silah ve cephaneler bölgeye sevk edilmiştir. Geceleri boğazı aydınlatabilmek maksadıyla gereken projektörlerin temini noktasında çalışmalar yapılmış ve Torpidolar eğitimlerini sıklaştırmıştır. Kara ve Deniz kuvvetlerinin İtalyan hareketinden kazandığı tecrübe sonucunda tekrardan boğazları savunma planları hazırlanmıştır. Ayrıca, İtalyan savaş gemileri, Çanakkale Boğazı'nı geçme teşebbüsünde bulunmasaydı, tüm bu önlemlere ihtiyaç kalmayacaktı.

İtalyanların bu şekilde askeri bir başarı elde edemeyerek geri çekilmesinde, Osmanlı Hükümeti'nin almış olduğu savunma tedbirlerinin yapılan etkili savunmaya katkısı büyük olmuştur. İtalyan taarruzlarının neticesinde, boğazların ciddi manada savunulduğu takdirde çok kuvvetli donanmaların buralarda başarılı olamayacağını göstermiştir. Sonuç olarak tüm bu tedbirler, 1915 Çanakkale Boğazı Savunması öncesinde Harbiye ve Bahriye Nezaretlerine büyük tecrübe kazandırmıştır. 1915'deki "Çanakkale Zaferi" ne zemin hazırlayan bir gelişme olmuştur.

KAYNAKÇA

- Agbılı, F. (2019). Trablusgarp'ın İtalya Tarafından İşgali ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Karabük.
- Akgün, S. ve Uluğtekin, M. (1992). "Hilal-i Ahmer ve Trablusgarp Savaşı", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 3, 17-84.
- Alan, H., İşbilir, Ö., Aycibin, Z., ve Kılıç, M.A. (2018). *Tarihin Peşinde Bir Ömür*, İstanbul: Kronik Yayınları.
- Altunsoy, B. (2022). "İtalya'nın Trablusgarp'a Nüfuzu ve Trablusgarp Savaşı'nın Başlamasında İtalyan Basının Etkisi", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 52, 31-69.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Arslyanyürek, Y. (2019). "Halil (Kut) Bey'in Trablusgarp Savaşı'ndaki Faaliyetleri", *Belgi*, S.18, 1563-1586.
- Artuç, N. (2022). "Trablusgarp Savaşı'ndan Milli Mücadele'ye Türk-Senusi İlişkileri", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 8, S. 2, 283-298.
- Askerî Tarih Belgeleri Dergisi* (2011). Yıl.60, S.126, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Aslan, M. (2019). Trablusgarp Harbi'nde Osmanlı Gayrinizami Harp Uygulaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Avanzade, M. S. (2021). *Trablusgarp ve Devlet-i Aliyye İtalya Vekayi-i Harbiyesi Osmanlı-İtalyan Harbi 1911-1912*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bayur, Y.H. (1983). *Türk İnkılabı Tarihi*, C., Kıs.I, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Bayur, Y.H. (1991). *Türk İnkılabı Tarihi* C:1 K:1, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Bayur, Y.H. (1991). *Türk İnkılabı Tarihi C:2 K:1*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Childs, T. W. (2008). *Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri*, (çev. Deniz Berktaş), İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.
- Çaycı, A. (1995). *Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti (1858- 1911)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Dağlar, M., O. (2017). ‘‘Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kurumsal Tarihinde Önemli Bir Deneyim: Trablusgarp Savaşı (1911-1912)’’, *Bellekten*, C. 81, S. 292. 947-986.
- Devellioğlu, F. (2003). *Çöl Arapları, aşiretler, bedeviler*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Eker, K. (2020). 1911-1912 Türk-İtalyan Harbi Deniz Cephesi, *Türk-İtalyan Harp Tarihi Sempozyum Bildirileri*, 21-22 Ekim 2019, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü.
- El M., Ali, M. (1981). *Libya ve Türkiye Arasındaki Tarihi ve Sosyal Bağlar, Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi*, Ankara: Ankara Halk Bürosu Kültür Merkezi Yayını.
- Enver Paşa'nın Trablusgarp Günlüğü* (2021), (Çev. Nurten Kutsal). İstanbul: Tarih ve Kuram Yayınları.
- Ertuna, H. (1984). *1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal*, Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (1985). *1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Grassi, F. L. (2013). ‘‘Niçin Trablusgarp? İtalyan Çıkarması Ardındaki Siyaset ve Kültür’’, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları Bildirileri*, 16-18 Mayıs 2011, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Güneş, G. ve Haykıran A. S. (2013). Türk-İtalyan Savaşı'nda Kuşadası'nın Bombalanması, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Güzel, H. T. (2017). “‘‘Hasta Adam’’ Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı’’, *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 78-118.
- Hayta, N. (2006). *1911’den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, Ankara: Gazi Kitapevi, Ankara.
- Hayta, N. (2013). Trablusgarp ve Balkan Savaşları Sürecinde Ege Adaları, *Osmanlı Devleti’nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İlkbahar, D. (2009). 1911-1912 Trablusgarp Savaşı ve Osmanlı Kamuoyu, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Anabilim Dalı, İstanbul.
- İnal, M. K. (1965). *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, c.4, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İnal, M. K. (1982). *Son Sadrazamlar*, c.4, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İrtem, S. K. (2021), *Boğazlar Meselesi*, Ankara: Dorlion Yayınları.
- Karabulut, S. (2018). ‘‘Osmanlı Devleti’nin ‘Muhasım Devlet’ Politikasına Bir Örnek: Trablusgarp Savaşı ve İzmir’deki İtalyanlar’’, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları dergisi*, C. 17, S. 34, 185-205.
- Karakaş, N. (2013). ‘‘Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması’nın Çanakkale Boğazı Harekâtı (18 Nisan 1912)’’, *Akademik Bakış dergisi*, C. 6, S. 12, 81-109.
- Karakaş, N. (2013). ‘‘İtalyan Donanması’nın Çanakkale Boğazı Saldırısı’nda Bir Kahraman: Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil)’’, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 54, 79-106.
- Karal, E. Z. (1996). *Osmanlı Tarihi*, c.IX, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Karal, E. Z. (1999). *İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908- 1918)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Karasapan, C. T. (1960). *Libya, Trablusgarp, Bingazi ve Fizan*, Ankara: Resimli Posta Matbaası.

- Kartal, O. (2002). *Türk Kültüründe İtalyanlar*, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Kavas, A. (2012). *Trablusgarp*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.41
- Keleş, E. Charlotte Nelson (2014). İtalyan İşgali Sırasında Doğu Ege Adaları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İzmir.
- Kent, M. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kerimoğlu, H. T. (2012). "Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptıkları Yardımlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 12, S. 2, 161-181.
- Kılıç, S. (2018). *Trablusgarp Savaşı'nda İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazı Harekatları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kocabaş, S. (1999). *Tarihte ve Günümüzde Türkiye'yi Parçalama ve Paylaşma Planları*, İstanbul: Vatan Yayınları.
- Koloğlu, O. (1979). *Trablusgarp Savaşı (1911-1912) ve Türk Subayları*, Ankara: Basın Yayın Genel Md.
- Kurtcephe, İ. (1990). "Trablusgarp'ın İtalyanlarca İşgali, Mustafa Kemal ve Arkadaşlarının Direnişe Katılmaları", *Atatürk Yolu Dergisi*, C. 2, S. 6, 361-375.
- Kurtcephe, İ. (1991). "İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazını Geçme Teşebbüsleri". *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. S. 1, 299-312.
- Kurtcephe, İ. (1994). "Osmanlı Parlamentosu ve Türk - İtalyan Savaşı (1911-1912)", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 5, 235-258.
- Kurtcephe, İ. (1994). "Osmanlı Parlamentosu ve Türk-İtalyan Savaşı (1911-1912)", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 5, 235-258.

- Kurtcephe, İ. (1995). *Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kutay, C. (1963). *Trablusgarp'ta Bir Avuç Kahraman*, İstanbul. Tarih yayınevi.
- Küçükefe, A. (2015). Avanzade Mehmed Süleyman'ın Trablusgarp ve Devlet'i Aliyye-İtalya Vekayi-i Harbiyesi Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Tahlili (1911-1912). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.
- Macar, O. D. (2017), ‘*Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kurumsal Tarihinde Önemli Bir Deneyim:Trablusgarp Savaşı (1911-1912)*’, Belleten, C. 81, S. 292, 947-985.
- Malkoç, E. (2020). ‘İtalyanların Trablusgarp Savaşı Sırasında Oniki Ada’yı İşgallerinin Türk Basınındaki Yankısı: İkdam ve Şehbal Örnekleri’’, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 31, 79-117.
- Mansilla, P. T. (2013). “Trablusgarp Savaşının İdeolojisi ve Propaganda Esasları (1911): Trablusgarp ve Sirenayka’da Çökmekte Olan Osmanlı Kültürüne Karşı Bir Kurtuluş Çaresi Olarak Görülen İtalyan Medenileştirme Misyonu”, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları Bildirileri*, 16-18 Mayıs 2011, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Mantran, R. (1995). *XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Mercan, E. (2020). Osmanlı Donanma Penceresinden Türk-İtalyan Harbi ve Çanakkale Boğazı'ndaki Müşterek Savunma Konsepti, *Türk-İtalyan Harp Tarihi Sempozyum Bildirileri*, 21-22 Ekim 2019, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü.
- Mete, Ş. (1999). Trablusgarp Savaşı ve İtalya'nın Akdeniz'deki Faaliyetleri, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 8, 261-292.
- Orhan, M. (2010). Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Edirne.

- Öksüz, M. (2013). ‘‘Trablusgarp ve Bingazi Havalisi Mevaki-i Harbiyyesi İlane Defteri’ne Göre Trablusgarp Savaşı İçin Trabzon’dan Toplanan Yardımlar’’, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 15, 147-204.
- Öndeş, O. (1975). *Kardeş Libya ‘Rehber Kitap’*, İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Özaslan, F. (2019). Osmanlı Basınında Trablusgarp Savaşı: Donanma Mecmuası Örneği, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E- Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, 60-72.
- Özcan, M. (1987). ‘‘Osmanlı Belgelerine Göre Banco dı Roma’nın Trablusgarp’daki Faaliyetleri’’, *Belleten*, C. 51, S. 200, 829-848.
- Özçelik, İ., Doğan, H., ve Erdoğan, M.C. (2018). ‘‘Trablusgarp Devleti ‘Aliyye-İtalya Vekayi’-i Harbiyesi’ İsimli Risale’nin Işığında Osmanlı Devleti ve Trablusgarp Savaşı’’, *ulakbilge*, C. 6, S. 24, 641-674.
- Özlu, H. (2014). ‘‘Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı İtalyan Harbi’nde (1911-1912) Trablusgarp’ın İşgali ve Derne Muharebelerinde Binbaşı Mustafa Kemal’’, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 16, 249-271.
- Palmer, A. (1992). *Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, İstanbul: Sabah Kitapları.
- Sagay, R. (1972). *XIX. Ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sançar, N.(2020). *Tarihte Türk-İtalyan Savaşları*, İstanbul: Bozkurt Yayınları.
- Sander, O. (1989). *Siyasi Tarih*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sedat, M. (2007). *Boğazlar Meselesi ve Çanakkale Deniz Savaşı’nda Türk Zaferi*, Yay. Haz. Mehmet Köçer, Ankara: Phoenix Yayınları, Ankara.
- Sürmeli, S. (2012). ‘‘Nuri (Killigil) Paşa’nın Trablusgarp Savaşı Hatıraları’’, *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*. C. 1, S. 1, 137-170.

- Şeber, N. İ. (2011). “*Arşiv Belgelerine Göre Trablusgarp Savaşı'nın Osmanlı Topraklarındaki İtalyan Tebaaya Yansımaları*”, *Osmanlı Araştırmaları*, S. 38, 236-262.
- Şener, B. (2014). “Türk Boğazları'nın Geçiş Rejiminin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Statüsü”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. XVII. 467-493.
- Şıvgın, H. (1989). *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Şimşek, M. (2019). “Trablusgarp Savaşı'nda Alman Kızılhaç (Salib-i Ahmer) Cemiyeti'nin Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 100, 325-351.
- Tekin, A. S. (2020). “Trablusgarp Harbi ve Havacılık Tarihinde İlkler”, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 2, 16-29.
- Temel, M. (2005). “Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan Edilen Maddeler ve Denizlerde Karşılıklı El Koymalar”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 1, 203-214.
- Trablusgarp ve Bingazi'de Erkan-ı Harb Miraleyn Zeki ve Fuat Beyler Tarafından Yapılan Erkan-ı Harbiye Seyahati Hakkında Rapor, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu.
- Tuğrul, A. (1944). *Türk İtalyan Harp Tarihi*. c.I, çev: Deniz Matbaası.
- Turan, Ş. (1970). *Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı*. Türk Tarih Kurumu basımevi.
- Turan, T. ve Turan, E. T. (2011). “Libya'nın Tarihi Gelişimi İçerisinde Senusilik, Türk-Senusi ve Türkiye-Libya İlişkileri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 19, 190-206.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Hârekatı (1980), Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912) (1981), Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Üçok, C. (1980), *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Ünal, T. (1978). *Türk-Siyasi Tarihi (1700-1958)*, Ankara: Emel Yayınları.

Wilson, H. W. (2007). *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri*, c.1, (çev. Lütfü Çekiç), Kitap yayınevi.

Wright, S. (2013). *Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında Hilal Altında İki Yıl*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yellice, G. (2021). “Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere’nin İtalya’yı Oniki Ada’da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya’nın Yaklaşımı”, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, S.5, 269-305.

Yetişgin, M. ve Başkan, Ö. F. (2018). “Trablusgarp Savaşı’nda İngiliz Teğmen Herbert Gerald Montagu’nun Faaliyetleri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 3, 1536-1593.

ATASE Arşivi

OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 1.;1-3; 1-4; 1-5

OİH Kls. 68, Dos. 331, Fih. 2; 2-1; 2-3; 2-4; 2-5;2-6

OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 4-2.; 4-4.; 4-10; 4-5; 4-7;4-20;4-25; 4-8; 4-9; 4-11; 4-13; 4-15;4-16;4-17;4-18;4-21;4-22;4-26;4-27

OİH, Kls. 29, Dos. 133, Fih. 28.

Kls. 29, Dos. 133, Fih. 12-3.

OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 7.; 7-1;35-1;35;43;46

OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 54-1.

OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 24;43;26;26-1;55;56;73;24;77,

OİH, Kls. 31, Dos. 139, Fih. 10-1.; 10-2;12;12-1;13;14

OİH, Kls. 54, Dos. 252, Fih. 76-1.

OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 40.;72;

OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 15.; 15-1;15-10;

OİH, Kls. 47, Dos. 220, Fih. 1-2.;1-3;1;1-5;

OİH, Kls. 68, Dos. 332, Fih. 10.;10-1;10-2; 10-3;10-4;10-6;10-7;10-8;10-9;10-10;10-12,

OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 1.;1-1;1-4;22;13;13-1;13-2;13-3;15;15-1;15-10;18;22-1;

OİH, Kls. 69, Dos. 334, Fih. 1.;2;9-1;9-2;9-3;18;10;11;15;18-1;18-2;18-3;20;22;23;23-2;23-3;25;29;29-1;

OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 2-1.; 2-2;2-5;2-16;20;2-21;2-23;2-27;2-28;5-1;5-2;6;6-5; 6-6,6-7,6-8,6-31,

OİH, Kls. 69, Dos. 336, Fih. 22.

OİH, Kls. 70, Dos. 340, Fih. 1-1.,1-3,1-4,1-10,1-13,1-15,1-20,1-22,1-32,1-28,1-41;1-45;2-1;4

OİH, Kls. 21, Dos. 90, Fih. 9.;9-1;

OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 1.;1-2; 1-3.,1-6,1-7,1-17;2-2;2-3;3-2;3-4;4;4-2;4-4;4-3;4-5;6-7;6-9;

OİH, Kls. 72, Dos. 358, Fih. 2-2.,2-3,2-4,2-7,2-8,2-9,2-10;3-5;3-6;3-7;5-14;5-15;7;7-5;7-6;7-6a;7-7,7-8; 10.;10-1;13;13-1;13a

OİH, Kls. 48, Dos. 227, Fih. 28-2;28-6;28-8;28-10;28-12.

OİH, Kls. 39, Dos. 176, Fih. 28-2;28-3;28-5;28-6.

OİH, Kls. 67, Dos. 326, Fih. 5-2;5-3;5-4.

OİH, Kls. 30, Dos. 135, Fih. 1-2.

OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 2-2.

OİH, Kls. 33, Dos. 153, Fih. 14-2;14-4;14-7;14-15.

OİH, Kls. 18, Dos. 79, Fih. 24-2.

OİH, Kls. 23, Dos. 96, Fih. 21-2;21-3;21-5;21-6;21-7.

OİH, Kls. 9, Dos. 44, Fih. 15-2;15-5;15-8;15-9;15-10;15-12.

OİH, Kls. 9, Dos. 44, Fih. 15-5.

OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 6-2; 6-5

OİH, Kls. 53, Dos. 248, Fih. 24-2.

OİH, Kls. 18, Dos. 79, Fih. 2-2.

OİH, Kls. 69, Dos. 338, Fih. 3-3; 3-4; 3-6; 3-7; 3-8; 3-12; 3-15; 3-16.

OİH, Kls. 48, Dos. 225, Fih. 5-16; 5-17; 5-18; 5-19.

OİH, Kls. 68, Dos. 330, Fih. 10-2; 10-4; 10-5; 10-7; 10-10; 10-11; 10-12.

OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 9-2.

OİH, Kls. 68, Dos. 331, Fih. 9-5; 9-6; 9-7.

OİH, Kls. 13, Dos. 59, Fih. 3-2; 3-4; 3-6.

OİH, Kls. 53, Dos. 248, Fih. 14-2; 14-4.

Sürelî Yayınlar

Yeni İkdâm

Tanin

Alemdar

EKLER

Ek-1

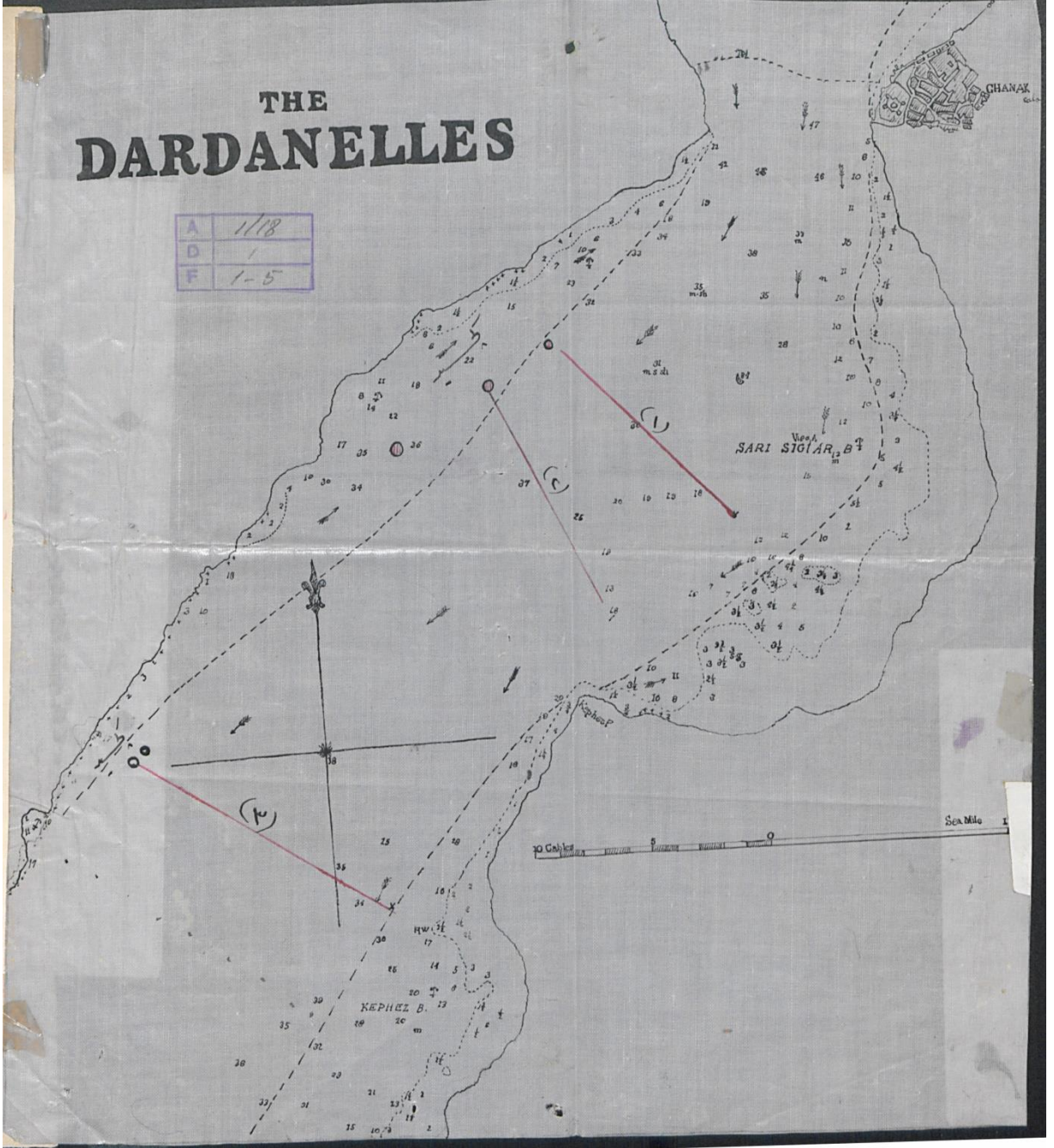
Çanakkale Boğazı'nın karadan müdafaası için tabya edilecek topraklar ve tahkimatlar.⁴⁷⁷

⁴⁷⁷ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 6-10.

Ek-2

Çanakkale Boğazı'nda 13-18 Mart 1912 tarihlerinde oluşturulan mayın hatları kroki.⁴⁷⁸

⁴⁷⁸ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 47, Dos. 220, Fih. 1-5.

Ek-3

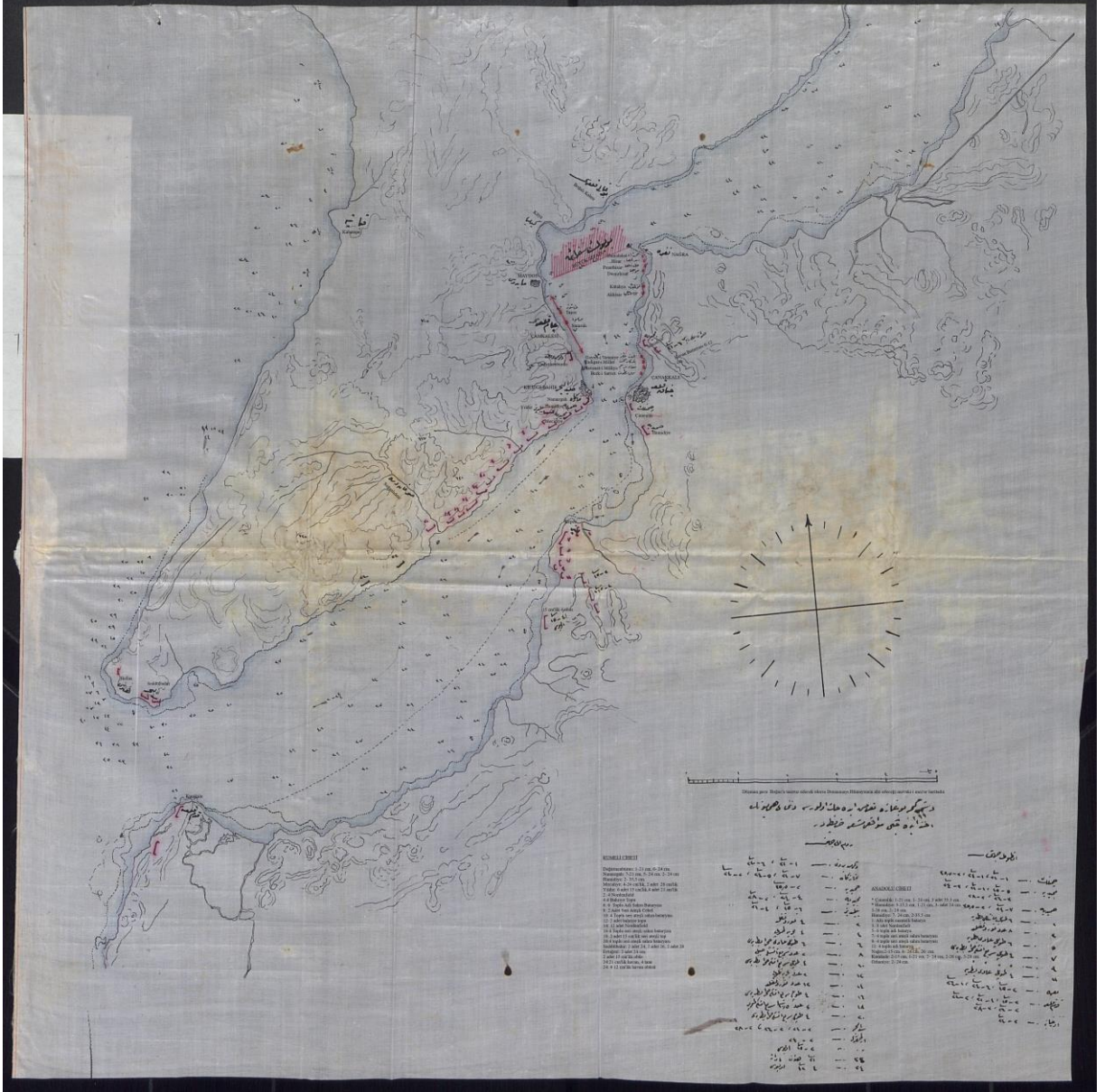
Çanakkale Boğazı savunması için birliklerin ve donanmanın almış olduğu düzen⁴⁷⁹

⁴⁷⁹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 15-20.

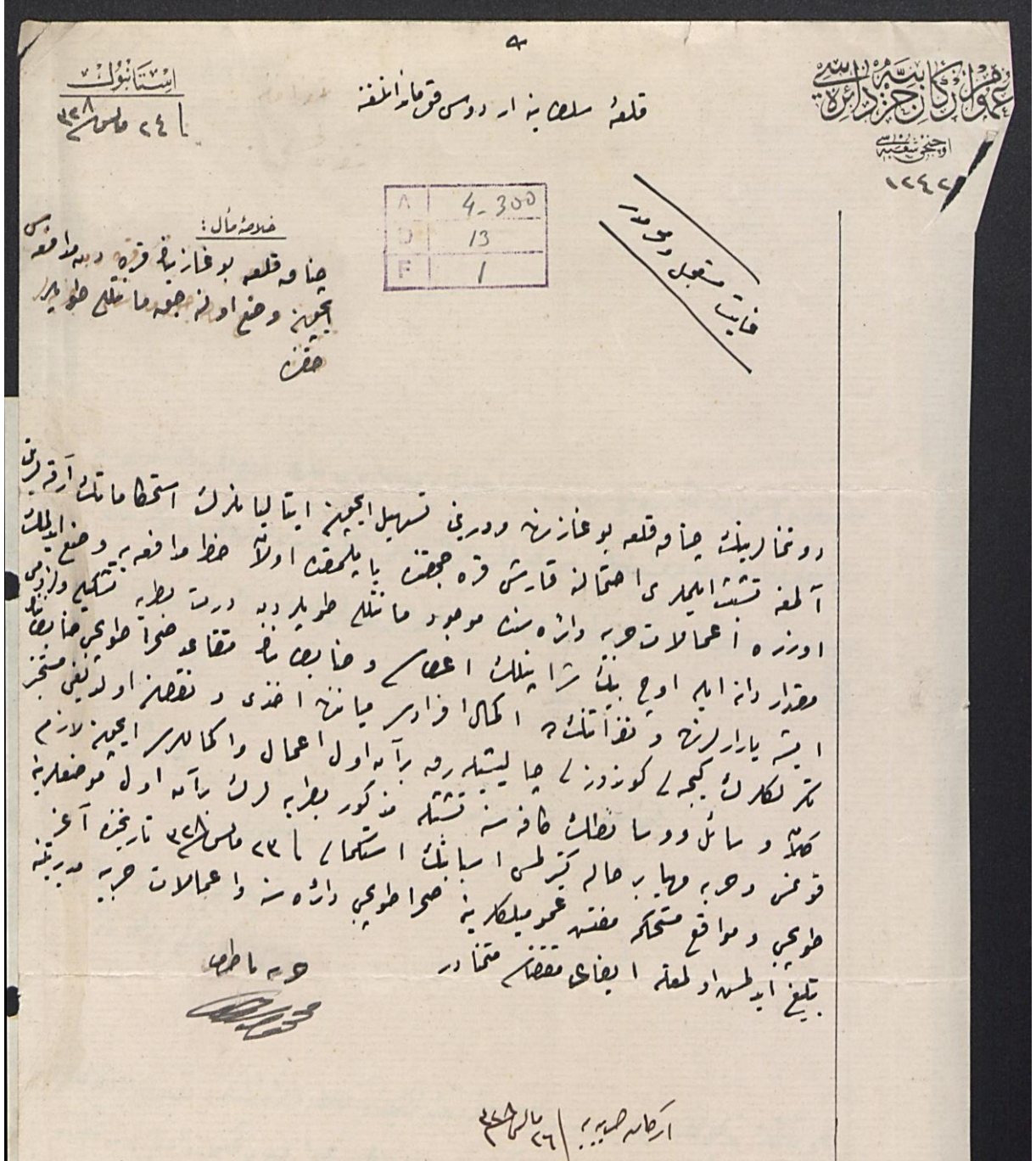
Ek-4

Çanakkale Boğazı savunması için birliklerin ve donanmanın almış olduğu düzen⁴⁸⁰

⁴⁸⁰ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 15-21.

Çanakkale Boğazi'nin karadan müdafaası için tabya edilecek mantelli toplar hakkında⁴⁸¹

⁴⁸¹ ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 335, Fih. 1.

